

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΙΕΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ
Ανάπτυξη οικονομικής και κοινωνικής ευημερότητας

ΔΙΔΑΚΤΑΡΙΟ

Μαρίου Δόρ. Γουβίνα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ
 ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
 ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
 ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ
 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΟΣ -
 Π.Γ.Δ.Μ.:

Αναντιστοιχία οικονομικής και πολιτικής
 αλληλεξάρτησης;

ΜΕΡΚΟΥΛΙΔΗ ΙΩΑΝΝΑ

ΜΘ/07026

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
 ΚΟΤΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	
ΑΡ. ΕΙΣ.	63042
COMP.	43978
ΤΑΣΗ	337.495 ΜΕΡ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2010

00163042

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

σελ. 4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

- 1.1 Θεωρητική βάση σελ. 6
- 1.2 Η θεωρία της αλληλεξάρτησης σελ. 7
- 1.3 Η σημασία του πολιτικού ρεαλισμού:
Η θεωρία του πολιτικού ρεαλισμού στις Διεθνείς Σχέσεις σελ. 11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

- 2.1 Το "Μακεδονικό" ζήτημα ασφαλείας σελ. 17
- 2.2 Οι προκλήσεις των Σκοπίων σελ. 18
- 2.3 Η πορεία προς την Ενδιάμεση Συμφωνία Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ
σελ. 20
- 2.4 Η Ενδιάμεση Συμφωνία (13 Σεπτεμβρίου 1995 σελ. 21
- 2.5 Η υποδοχή της Συμφωνίας στο εσωτερικό
των δύο χωρών σελ. 25
- 2.6 Αξιολόγηση της Ενδιάμεσης Συμφωνίας σελ. 26
- 2.7 Ο ρόλος της κοινής γνώμης σε Ελλάδα και Π.Γ.Δ.Μ σελ. 27
- 2.8 Η διεθνотική κρίση του 2001 σελ. 30
- 2.9 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής αντίδρασης στην κρίση της
Π.Γ.Δ.Μ σελ. 33
- 2.10 Η σημασία του ρεαλισμού σελ. 39

2.11	Η σημασία των εξελίξεων στο Κόσσοβο ως παράγοντας αλληλεξάρτησης	σελ. 42
2.12	Η διαδικασία διαμεσολάβησης του Ο.Η.Ε	σελ. 44
2.13	Οι προτάσεις Νίμιτς	σελ. 44
2.14	Η στάση των Η.Π.Α. στο ζήτημα της ονομασίας της Π.Γ.Δ.Μ	σελ. 47
2.15	Η Νατοϊκή προοπτική της Π.Γ.Δ.Μ. ως μοχλός πίεσης για την επίλυση της διαφοράς	σελ. 49
2.16	Η θέση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στη διαφορά Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ	σελ. 53

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.1	Οι οικονομικές σχέσεις Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ	σελ. 55
3.2	Ελληνικές εξαγωγές και επενδύσεις στην Π.Γ.Δ.Μ	σελ. 58
3.3	Διμερές εμπόριο Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ	σελ. 63
3.4	Ο Ανταγωνισμός για τα ελληνικά προϊόντα	σελ. 69

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	σελ. 72
-------------------------	---------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	σελ. 74
-------------	---------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ	σελ. 79
-------------------	---------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ. 93
--------------	---------

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι σχέσεις της Ελλάδας με την Π.Γ.Δ.Μ. είναι στο επίκεντρο του διεθνούς ενδιαφέροντος τα τελευταία χρόνια, καθώς η ανάγκη να βρεθεί μία οριστική λύση στο ζήτημα της ονομασίας είναι επιτακτική, λαμβάνοντας υπόψη τη διεύρυνση του ΝΑΤΟ και την επιθυμία της Π.Γ.Δ.Μ. να γίνει μέλος του οργανισμού.

Δεδομένου ότι η κατάσταση είναι έκρυθμη και ότι κανένα συμβαλλόμενο μέρος δεν είναι διατεθειμένο να συμβιβαστεί, θα ήταν εύκολο να αγνοηθεί το γεγονός ότι πίσω από την πρόσφατη διπλωματική αναταραχή, υπάρχει μία σταθερή οικονομική σχέση που έχει χτιστεί αργά και αποτελεσματικά κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας και πλέον.

Η διμερής οικονομική σχέση Ελλάδας – Π.Γ.Δ.Μ. έχει περάσει από πολλά στάδια. Έπειτα από την αρχική, ταραχώδη περίοδο της σύγκρουσης, της μη αναγνώρισης και του οικονομικού αποκλεισμού, έχει εξελιχθεί σε μία παραγωγική και δυναμική σχέση, μέσω της οποίας η Ελλάδα αποτελεί, πλέον, έναν από τους πιο σημαντικούς εμπορικούς και επενδυτικούς εταίρους της Π.Γ.Δ.Μ.

Στην παρούσα μελέτη γίνεται μία προσέγγιση των πολιτικών και οικονομικών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών από τη δεκαετία του '90 μέχρι σήμερα.

Πιο συγκεκριμένα:

Στο πρώτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η θεωρία της αλληλεξάρτησης καθώς και η θεωρία του πολιτικού ρεαλισμού στις Διεθνείς σχέσεις.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια εκτενής παρουσίαση σε όλα τα σημαντικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν μεταξύ της χώρας μας και της Π.Γ.Δ.Μ., ξεκινώντας από τη διάλυση του Γιουγκοσλαβικού μορφώματος και την ανάδυση του «Μακεδονικού» ζητήματος ασφαλείας καθώς και τις προκλήσεις των Σκοπίων. Στη συνέχεια περιγράφεται η πορεία προς την Ενδιάμεση Συμφωνία Ελλάδας – Π.Γ.Δ.Μ. μέχρι την τελική υπογραφή της (Σεπτέμβρης 1995) και η υποδοχή της Συμφωνίας στο εσωτερικό των δύο χωρών. Ακολουθεί η αξιολόγηση της Συμφωνίας και ο ρόλος της κοινής γνώμης σε Ελλάδα και Π.Γ.Δ.Μ..

Έπειτα αναλύεται η διεθντική κρίση στην Π.Γ.Δ.Μ. (2001) και γίνεται εκτενής αναφορά στην αντίδραση της Ελλάδας και στη βοήθεια που παρείχε τότε στην ΠΓΔΜ με στόχο την σταθερότητα, την οικονομική ανάπτυξη και τη δημοκρατία στα Βαλκάνια. Στη συνέχεια ακολουθεί η σημασία των εξελίξεων στο Κόσσοβο ως παράγοντας αλληλεξάρτησης, συγκεκριμένα, υπήρξε μεγάλο προσφυγικό κύμα που είχε οικονομικές επιπτώσεις κυρίως στην υγεία και στην άμυνα.

Ακολούθως αναφέρεται η διαδικασία διαμεσολάβησης από τον Ο.Η.Ε. και οι προτάσεις Νίμιτς(2005), καθώς και η στάση των Η.Π.Α στο ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ.

Τέλος το κεφάλαιο κλείνει με τη Νατοϊκή προοπτική της Π.Γ.Δ.Μ. ως μοχλός πίεσης για την επίλυση της διαφοράς και τη θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διαφορά Ελλάδα- Π.Γ.Δ.Μ.

Στο τρίτο κεφάλαιο περιλαμβάνονται οι οικονομικές σχέσεις των δύο χωρών και πιο συγκεκριμένα οι ελληνικές εξαγωγές και επενδύσεις στην Π.Γ.Δ.Μ., το διμερές εμπόριο Ελλάδας- Π.Γ.Δ.Μ. και ο ανταγωνισμός για τα ελληνικά προϊόντα. Μέσα από δείκτες τιμών και πίνακες φαίνεται πως πρόκειται για μία σχέση με γερές βάσεις η οποία όμως είναι αμφίβολο αν μπορεί να επηρεάσει το πολιτικό παρασκήνιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.1 Θεωρητική βάση

Το θέμα της αλληλεξάρτησης και συγκεκριμένα της οικονομικής αλληλεξάρτησης μεταξύ κρατών και οι συνέπειες αυτής της σχέσης όσον αφορά την επίλυση των μεταξύ τους συγκρούσεων έχει απασχολήσει πολύ τους θεωρητικούς των διεθνών σχέσεων εδώ και πολλούς αιώνες. Τα ερωτήματα που προέκυψαν κατά καιρούς και έγιναν προσπάθειες να απαντηθούν από τους θεωρητικούς ήταν:

- Η οικονομική αλληλεξάρτηση οδηγεί στην ειρήνη ή στη σύγκρουση μεταξύ κρατών;
- Όταν δύο χώρες μπαίνουν σε μια οικονομική σχέση που χαρακτηρίζεται από αλληλεξάρτηση, περιορίζονται ως προς τη στρατιωτική τους συμπεριφορά ή απλά προσθέτουν στις ήδη υπάρχουσες συγγουσιακές τους σχέσεις μια ακόμη πηγή σύγκρουσης;¹

Αυτά τα ερωτήματα είχαν απασχολήσει γνωστούς θεωρητικούς όπως τον Immanuel Kant, σύμφωνα με τον οποίο η διεθνής ειρήνη μπορεί να αναπτυχθεί βάσει τριών στοιχείων:

- Των δημοκρατικών συνταγμάτων,
- Της παγκόσμιας νομοθεσίας όσον αφορά το ελεύθερο εμπόριο και την οικονομική αλληλεξάρτηση και τέλος
- Του διεθνούς δικαίου και των διεθνών οργανισμών².

Ένας άλλος θεωρητικός, ο εκπρόσωπος της πλουραλιστικής σχολής Carl Deutsch έγραψε για τη δημιουργία κοινοτήτων ασφαλείας όπου τα μέλη τους δεν διαφεύγουν στη χρήση βίας αλλά βρίσκουν άλλους τρόπους επίλυσης των διαφορών τους³. Επίσης ο Ernst Haas έγραψε για την

¹ Crescenzi, Marc J.C., "Economic Exit, Interdependence, and Conflict", The Journal of Politics, Vol.65, No.3 (August 2003), pp. 809-811

² O Neal John R., Bruce Russett, "Causes of Peace: Democracy, Interdependence, and International Organizations, 1885-1992", Paper presented at the 2001 Annual Meeting of the American Political Science Association, San Francisco, CA(San Francisco 2001), pp.1

³ Τσιμισιζέλης Μιχάλης Ι., "Quo Vadis Europa?", (Αθήνα 2001), Εκδόσεις: Σμυρνωτάκη Μαρία, Σειρά: Σύγχρονες Ακαδημαϊκές και Επιστημονικές Εκδόσεις, σελ. 188-194

ανάπτυξη του κοινού συμφέροντος μεταξύ των κρατών ως την καλύτερη μορφή επίλυσης των διαφορών τους ενώ ο Philippe Schmitter πήγε ένα βήμα παραπέρα και υποστήριξε πως η επιτυχία στο οικονομικό πεδίο έχει περισσότερες πιθανότητες να οδηγήσει σε ολοκλήρωση στο πολιτικό πεδίο, δημιουργώντας έτσι τη νεολεειτουργική σχολή, η οποία αποτέλεσε και την κυριότερη θεωρία ανάλυσης του φαινομένου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αν και υπάρχει αρκετή βιβλιογραφία όσον αφορά την οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ κρατών, την τελευταία δεκαετία συναντούμε πληθώρα συγγραμμάτων που πάνε ένα βήμα παρακάτω και αναλύουν την εμπορική αλληλεξάρτηση και το ρόλο που μπορεί να παίξει στην επίλυση συγκρούσεων σε τοπικό ή παγκόσμιο επίπεδο. Αυτές τις προσεγγίσεις, καθώς επίσης και την θεωρία της αλληλεξάρτησης που συζήτησαν οι Keohane και Nye, θα εξετάσουμε παρακάτω.

1.2 Η θεωρία της αλληλεξάρτησης

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ένας από τους θεωρητικούς που μίλησε για την αλληλεξάρτηση ήταν ο Carl Deutsch, ο οποίος αντιπροσωπεύει τη σχολή του πλουραλισμού. Στοιχεία για την αλληλεξάρτηση όμως βρίσκουμε και στη φιλελεύθερη σχολή του διεθνούς εμπορίου. Ωστόσο, οι κύριοι εκπρόσωποι της θεωρίας αλληλεξάρτησης θεωρούνται οι Keohane και Nye, οι οποίοι με το έργο τους "Power and Interdependence" ξεκίνησαν ένα νέο κεφάλαιο στα μέσα της δεκαετίας του 1970 το οποίο ήταν φυσικό επακόλουθο των παγκόσμιων οικονομικών εξελίξεων της περιόδου⁴.

Οι δύο θεωρητικοί προσέγγισαν τη σχέση μεταξύ ισχύος και αλληλεξάρτησης, υποστηρίζοντας τη θέση της ασύμμετρης αλληλεξάρτησης ως πηγής ισχύος και την άποψη πως ο πολιτικός ρεαλισμός με την έμφαση που δίνει στη στρατιωτική σύγκρουση δε μπορούσε να δει τα νέα θέματα που

⁴ Keohane, R.O. & Nye, J.S., jr., "Power and Interdependence", World Politics in Transition, Boston, Little Brown, 1977

είχαν προκύψει στις σύγχρονες διεθνείς σχέσεις, όσα δηλαδή εμπερικλείονται στον όρο «πολυδιάστατη οικονομική, κοινωνική και οικολογική αλληλεξάρτηση». Προσπάθησαν να γεφυρώσουν τη διαφορά μεταξύ ρεαλιστικών και φιλελεύθερων προσεγγίσεων εστιάζοντας στην έννοια της διαπραγματεύσεως⁵.

Δέκα χρόνια αργότερα επανεκτίμησαν τη θεωρία τους και διατύπωσαν την προσέγγιση της σύνθετης αλληλεξάρτησης, η οποία αποτελείται από τρεις διαπιστώσεις:

- Οι κρατικές προτιμήσεις κατηγοριοποιούνται σε χαλαρές ιεραρχήσεις που μπορούν να αλλάξουν,
- Οι διευρυμένες επαφές των κρατών δυσκολεύουν τα Υπουργεία Εξωτερικών στον έλεγχο της εξωτερικής πολιτικής των κρατών και
- Η στρατιωτική ισχύς δεν έχει καμία θέση στο προσκήνιο, παραμένει όμως στο παρασκήνιο⁶.

Όπως μπορεί να παρατηρήσει κανείς η συγκεκριμένη σχολή σκέψης προσεγγίζει περισσότερο τη φιλελεύθερη παρά τη ρεαλιστική σχολή.

Η αλληλεξάρτηση είναι ένα πολύπλοκο διεθνικό φαινόμενο με πολυδιάστατες επιδράσεις μεταξύ των εθνών – κρατών, οι οποίες καταλήγουν σε μια αυξάνουσα αδυναμία των κρατών ως προς τη χάραξη αυτόνομης πολιτικής σε μια σειρά θεματικών περιοχών. Καθώς η ένταση και το επίπεδο των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των κρατών αυξάνεται, ταυτόχρονα αυξάνεται και το επίπεδο της αλληλεξάρτησης. Συνεπώς, οι παραδοσιακοί διαχωρισμοί μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής επιδεικνύουν μια τάση άμβλυνσης, με την εσωτερική να «εξωτερικεύεται», και την εξωτερική πολιτική να «εσωτερικεύεται» όλο και περισσότερο. Η εποχή που αναπτύχθηκε αυτή η θεωρία ήταν μια περίοδος γενικότερων οικονομικών ανακατατάξεων, με μεγάλες οικονομικές κρίσεις σε όλο τον κόσμο.

Την τελευταία δεκαετία έχει αναπτυχθεί περαιτέρω η συγκεκριμένη θεωρία και είναι εύκολο να βρει κανείς πληθώρα συγγραμάτων που αναπτύσσουν τη σχέση της οικονομικής αλληλεξάρτησης και της επίδρασής της στην επίλυση συγκρούσεων μεταξύ κρατών. Σε ένα από αυτά τα

⁵ Τσινισιζέλης, Μιχάλης Ι., "Quo Vadis Europa?", σελ. 189

⁶ ο.π., σελ. 190

συγγράματα ο Crescenzi υποστηρίζει πως η οικονομική αλληλεξάρτηση δεν είναι απλώς μια λειτουργία της τρέχουσας οικονομικής δραστηριότητας, αλλά μια δραστηριότητα εντός του πλαισίου των διαθέσιμων εναλλακτικών λύσεων. Εάν υποθέσουμε, λέει, πως τα κράτη αναπτύσσουν οικονομικές σχέσεις για να μεγιστοποιήσουν την ευημερία τους, τότε η εμπλοκή σε μία σύγκρουση είναι θέμα κόστους και οφέλους και υπολογίζοντας τι τους συμφέρει περισσότερο, η ειρήνη ή η σύγκρουση, προχωρούν σε μια διένεξη ή αντίστοιχα την αποφεύγουν. Σύμφωνα με τον Crescenzi, η σχέση μεταξύ οικονομικής αλληλεξάρτησης και σύγκρουσης έχει προϋποθέσεις. Εξαρτάται από τα θέματα της πολιτικής επικαιρότητας μεταξύ δύο κρατών, καθώς επίσης και από τη σχετική ισχύ που έχουν τα δύο κράτη σε σύγκριση μεταξύ τους⁷.

Το κεντρικό ζήτημα στη βιβλιογραφία που εξετάζει τη σχέση αλληλεξάρτησης και κρίσης είναι η υπόθεση πως οι ανοιχτές διεθνείς αγορές και οι αυξημένες οικονομικές συναλλαγές αποτρέπουν τις διακρατικές συγκρούσεις. Σύμφωνα με τους φιλελεύθερους θεωρητικούς που υποστηρίζουν αυτή τη θέση, η οικονομική συναλλαγή και η στρατιωτική υπεροχή είναι υποκατάστατα μέσα απόκτησης των πόρων που χρειάζεται μια χώρα για να εξασφαλίσει την πολιτική της ασφάλεια και την οικονομική της ανάπτυξη. Καθώς το εμπόριο και οι ξένες επενδύσεις αυξάνονται, μειώνονται τα κίνητρα εξασφάλισης αυτών των αναγκών μέσω εδαφικής εξάπλωσης, ιμπεριαλισμού και ξένων κατακτήσεων. Μια άλλη θέση των φιλελεύθερων είναι πως η οικονομική επαφή αυξάνει και προωθεί την επικοινωνία μεταξύ των ιδιωτικών δρόμων σε διαφορετικές χώρες, καθώς και μεταξύ των κυβερνήσεων. Η αυξημένη επικοινωνία με τη σειρά της, αναμένεται να καλλιεργήσει τις πολιτικές σχέσεις και τη συνεργασία μεταξύ των χωρών. Τέλος, ένα ακόμη θέμα που υποστηρίζουν οι φιλελεύθεροι είναι ότι η εμπορική συνδιαλλαγή παράγει κέρδη για τους εμπόρους και τους καταναλωτές και με αυτό τον τρόπο δημιουργείται μια εξάρτηση στις ξένες αγορές. Υπό αυτό το πρίσμα, η προοπτική μιας πολιτικής σύγκρουσης θα επηρέαζε αρνητικά τις οικονομικές σχέσεις των συμμετεχόντων και θα

⁷ Crescenzi, Marc J.C., "Economic Exit, Interdependence, and Conflict", pp. 809-811

διακινδύνευαν κέρδη από το εμπόριο, άρα οι εν λόγω δρώντες έχουν λόγους να πιέσουν τις κυβερνήσεις τους να αποφύγουν τις αντιδράσεις.

Εντούτοις, οι φιλελεύθερες απόψεις δέχτηκαν σοβαρή κριτική από τους εκπροσώπους της ρεαλιστικής σχολής, οι οποίοι ισχυρίστηκαν πως οι ανεξέλεγκτες οικονομικές συνδιαλλαγές θα μπορούσαν να υποτιμήσουν την εθνική ασφάλεια των κρατών. Μια πρώτη κριτική που δέχτηκαν οι φιλελεύθεροι ήταν πως οι εμπορικές συναλλαγές δεν κατανέμονται ισότιμα στα μέρη, επομένως η χώρα που θα ένιωθε ότι είναι η λιγότερο κερδοσμένη από αυτή τη σχέση, θα μπορούσε να εμπλακεί ακόμα και σε στρατιωτική σύγκρουση. Μια άλλη κριτική, συνδεδεμένη με την πρώτη, ήταν πως το μέρος που έχει λιγότερη οικονομική εξάρτηση από το άλλο μέρος, θα μπορούσε πολύ πιο εύκολα να εμπλακεί σε σύγκρουση, εφόσον θα ήταν πολύ λιγότερα αυτά που θα είχε να χάσει σε οικονομικό επίπεδο. Τέλος, οι ρεαλιστές υπερασπίζονται την άποψη πως τα κράτη έχουν πολιτικούς λόγους να ελαχιστοποιούν την εξάρτησή τους με το εξωτερικό εμπόριο. Ο τρόπος για να το πετύχουν αυτό είναι η στρατιωτική επέκταση και επομένως όσο αυξάνεται η οικονομική και εμπορική αλληλεξάρτηση μεταξύ δύο χωρών, άλλο τόσο θα αυξάνεται και η πιθανότητα των κρατών να εμπλέκονται σε συγκρούσεις ώστε να μειώνουν την οικονομική τους τρωτότητα⁸.

Ένα γενικό συμπέρασμα που βγαίνει από τα άρθρα που καταπιάνονται με την οικονομική αλληλεξάρτηση και την επίδρασή της στις σχέσεις μεταξύ των χωρών είναι ότι η οικονομική αλληλεξάρτηση μειώνει το ενδεχόμενο σύγκρουσης μεταξύ των συναλλασσόμενων χωρών, ενώ όλοι ανεξαρτήτως οι διεθνολόγοι καταλήγουν στη διαπίστωση πως χρειάζεται εξειδικευμένη περιπτωσιολογική μελέτη ώστε να μπορεί να ειπωθεί με βεβαιότητα αυτή η διαπίστωση.

⁸ Mansfield, Edward D., Brian M. Pollins, "The Study of Interdependence and Conflict", *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 45 No. 6 (December 2001), pp. 835-837

1.3 Η σημασία του πολιτικού ρεαλισμού

Η θεωρία του πολιτικού ρεαλισμού στις Διεθνείς Σχέσεις

Οι διεθνείς σχέσεις αποτελούν μια μοντέρνα επιστήμη⁹ που ξεκινά τον επίσημο ακαδημαϊκό της βίο μόλις κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα.¹⁰ Το καταλυτικό γεγονός για τη γέννηση της ήταν ο καταστροφικός Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος, ο οποίος και δημιούργησε την ευρεία απαίτηση για την αρτιότερη επιστημονική κατανόηση του συνόλου των διακρατικών σχέσεων. Είχε άλλωστε καταστεί δραματικά εμφανές ότι η ανθρωπότητα περνούσε σε ένα νέο είδος πολέμου: μαζικό, τεχνολογικά προηγμένο, που απαιτούσε την κινητοποίηση ολόκληρης της κοινωνίας και εμπειρείχε πρωτοφανείς κινδύνους.¹¹

Συνεπώς, η νέα επιστήμη των διεθνών σχέσεων κλήθηκε αρχικά να μελετήσει, σχεδόν αποκλειστικά, θέματα που σχετιζόνταν με τον πόλεμο και την ειρήνη. Σε αυτήν την προσπάθεια, που ξεκίνησε μόλις το 1918, είχε να ανταγωνιστεί τις επιστήμες της διεθνούς και διπλωματικής ιστορίας, καθώς και του διεθνούς δικαίου. Η διαδικασία διαφοροποίησής της από τις ήδη υπάρχουσες επιστήμες συνδυάστηκε με την ηγεμονική θέση που κατέκτησε ο ιδεαλισμός στη θεωρία των διεθνών σχέσεων.¹² Η έμφασή του ήταν στην αρμονία των διακρατικών συμφερόντων, στην καταλυτική σημασία της Κοινωνίας των Εθνών και στη διασφάλιση της ειρήνης μέσω της εφαρμογής ενός συστήματος συλλογικής ασφάλειας.¹³ Η πρόβλεψη του ιδεαλισμού για το

⁹ Αναφορές σε ζητήματα τα οποία απασχολούν την επιστήμη των διεθνών σχέσεων μπορούν να βρεθούν στα έργα φιλοσόφων και διανοητών όπως ο Θουκυδίδης, ο Μακιαβέλι, ο Χόμπς και ο Ρουσσώ. Για τη σχέση του Μακιαβέλι με τη διεθνή πολιτική βλέπε Boucher, 1998, σελ. 90-113 και Doyle, 1997, σελ. 93-110. Για τη σημασία του Χόμπς βλέπε Doyle, 1997, σελ. 111-136, Johnson, 1993, Vincent, 1981 και Williams, 1996. Η καλύτερη συλλογή και ανάλυση του έργου του Ρουσσώ που αφορά στις διεθνείς σχέσεις είναι αυτή των Hoffmann and Fidler, 1991. Βλέπε επίσης Boucher, 1998, σελ. 289-307, Doyle, 1997, σελ. 137-160 και Hoffmann, 1965, σελ. 54-87. βλέπε και: Τζιαμπίρης Α., (2003), "Διεθνείς Σχέσεις και Μακεδονικό Ζήτημα", Εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ, σελ. 113

¹⁰ Βλέπε Carr, 1939, σελ. 1-2 και Guzzini, 1998, σελ. 15-16.

¹¹ Βλέπε Keegan, 1998, Winter et al (eds), καθώς και το σημαντικό, αναθεωρητικό αλλά όχι απόλυτα πειστικό, Ferguson, 1998.

¹² Βλέπε Κουλουμπής, 1995, σελ. 11-13

¹³ Η έννοια της συλλογικής ασφάλειας αναλύεται στα Bennet and Leppold, 1993, Betts, 1992, Claude, 1962, κεφάλαια 4-5, Claude, 1984, κεφάλαιο 12, Downs, 1994 και Kurchan 1991.

μέλλον της ανθρωπότητας, που τόσο είχε δοκιμαστεί κατά τα έτη 1914-18, ήταν φιλόδοξη όσο και «καταπραϋντική»: περιορισμός του φαινομένου του πολέμου και ουσιαστική εξάλειψη του από τον αναπτυσσόμενο κόσμο.¹⁴

Το ξέσπασμα του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου είχε ως αποτέλεσμα το γκρέμισμα του ιδεαλισμού και την αντικατάσταση του από τη θεωρία του κλασικού πολιτικού ρεαλισμού. Η διαδικασία οριστικής αποκαθής άρχισε με την επιχειρηματολογία του Ε. Χ. Κάρρ, στο έργο του «*Η Εικοσαετής Κρίση 1919-1939*».¹⁵ Πιο συγκεκριμένα, ο Κάρρ κατηγόρησε τους ιδεαλιστές ότι υπέπεσαν σε «τρία βασικά παραπτώματα: έδωσαν προτεραιότητα στον ορθολογισμό και όχι στα συμφέροντα, στην ηθική και όχι στην πολιτική, στη θεωρία και όχι στην πρακτική».¹⁶

Σε αυτού του είδους την επικίνδυνη και αποτυχημένη λογική, ο Κάρρ αντέταξε τη λογική του ρεαλισμού, η οποία:

Στον τομέα της σκέψης δίνει έμφαση στην αποδοχή των γεγονότων και στην ανάλυση των αιτιών και των συνεπειών τους. Έχει την τάση να υποτιμά το ρόλο του σκοπού και να υποστηρίζει, άμεσα ή έμμεσα, ότι αποστολή της σκέψης είναι να μελετά την ακολουθία των γεγονότων, τα οποία δεν είναι σε θέση να επηρεάσει ή να μεταβάλλει. Στον τομέα της δράσης ο ρεαλισμός έχει την τάση να δίνει έμφαση στην ακατανίκητη δύναμη των υφιστάμενων δυνάμεων και στον αναπόφευκτο χαρακτήρα των υφιστάμενων τάσεων και να επιμένει ότι η υπέρτατη σοφία έγκειται στο να αποδεχτεί και να

¹⁴ Για μια εμπειριστατωμένη μελέτη των σημαντικότερων ιδεαλιστών θεωρητικών της περιόδου του Μεσοπολέμου, βλέπε Long and Wilsod (eds), 1995. Για τις ρίζες του ιδεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις βλέπε Angell, 1911. Η μελέτη του "The Great Illusion" αποτέλεσε ένα από τα πλέον γνωστά και σημαντικά βιβλία στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ο προφητικός του τόνος και η επιρροή του μπορούν να παραλληλιστούν με τα πρόσφατα έργα των Φουκουγιάμα και Χάντινγκτον (βλέπε Fukuyama, 1992 και Huntington, 1996). Βεβαίως, δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι, παρά τη φήμη που απέκτησε ο Έιντσελ, τα μετέπειτα γεγονότα του πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου κατέστησαν τα επιχειρήματα του ιστορικής και μόνο αξίας, καθώς και παράδειγμα του βαθμού στον οποίον μπορεί να κάνει λάθος και να επηρεάσει αρνητικά τις εξελίξεις ένας διανοούμενος. Για μια διαφορετική ανάγνωση της σημασίας και εγκυρότητας των απόψεων του Έιντσελ, βλέπε Russett and Oneal, 2001, σελ. 278-279.

¹⁵ Βλέπε Carr, 1939. Για σημαντικές μελέτες του έργου του Κάρρ που αφορά στις διεθνείς σχέσεις (ο Κάρρ συνέγραψε επίσης σειρά ιστορικών έργων), βλέπε Howe, 1994, Jones, 1998, Linklater, 1997 και Wilson, 2001.

¹⁶ Guzzini, 1998, σελ. 19.

*προσαρμοστεί κανείς σε αυτές τις δυνάμεις και σε αυτές τις τάσεις.*¹⁷

Στις επόμενες δεκαετίες, ο ρεαλισμός κυριάρχησε στη θεωρία των διεθνών σχέσεων.¹⁸ Ακόμα και σήμερα, η προσπάθεια δημιουργίας νέων θεωρητικών προσεγγίσεων, όπως του φεμινισμού,¹⁹ του μεταμοντερνισμού²⁰ ή του κονστρουκτιβισμού,²¹ γίνεται συνήθως σε ευθεία αντιπαράθεση με τον κλασικό ρεαλισμό ή με τη νεορεαλιστική εκδοχή του.²² Για να γίνουν αποδεκτές, έστω και ως αντικείμενο σοβαρής μελέτης, οι καινούριες θεωρίες υποχρεούνται να έχουν ως σημείο εκκίνησης το ρεαλισμό και κατόπιν να καταδεικνύουν σε ποιους τομείς και με ποιους συγκεκριμένους τρόπους αποφέρουν καλύτερα αποτελέσματα.

Σύμφωνα με τον Hans Morgenthau, «ο πολιτικός ρεαλισμός πιστεύει ότι η πολιτική και η κοινωνία γενικότερα, διέπονται από νόμους που έχουν τις ρίζες τους στην ανθρώπινη φύση.» Για τον Morgenthau, ο άνθρωπος είναι ζώο πολιτικό που επιζητά το συμφέρον του. Οι ρεαλιστές, επιπρόσθετα, υποθέτουν ότι ο άνθρωπος μπορεί να είναι κακός. Για τους ρεαλιστές, οι άνθρωποι αποτελούν εν δυνάμει «διαβόλους». Συνεπώς, δεν ελπίζουν στην ανθρώπινη φύση, αλλά προσπαθούν να την αντιμετωπίσουν με τρόπο που να συνάδει με την αρνητική και ενίοτε αποκρουστική πραγματικότητα της.²³

Για τους ρεαλιστές, η ορθολογική δράση στις διεθνείς σχέσεις ταυτίζεται με τις έννοιες της αναζήτησης ισχύος και προστασίας του εθνικού συμφέροντος. «Το να ενεργεί κανείς ορθολογικά (δηλαδή να φροντίζει για το δικό του συμφέρον) είναι το ίδιο με το να επιζητεί την ισχύ, δηλαδή την ικανότητα και τη διάθεση να ελέγχει ή να αποφεύγει κυρώσεις ή δυσάρεστες

¹⁷ Carr, 1939, σελ. 39

¹⁸ Σημαντικά έργα που καλύπτουν όλο του φάσμα του πολιτικού ρεαλισμού είναι το Donnelly, 2000 καθώς και το πρόσφατο, εξαιρετικό, Haslam, 2002.

¹⁹ Βλέπε για παράδειγμα Elshstein, 1987, Pettman, 1996, Tickner, 1992 και Sylvester, 1994 και Sylvester 2002.

²⁰ Η μεταμοντέρνα προσέγγιση στις διεθνείς σχέσεις συνοψίζεται επαρκέστατα στο Jarvis, 2000.

²¹ Το κλασικό έργο για τη κατανόηση του κονστρουκτιβισμού (που πιθανότατα θα παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στις θεωρητικές αναζητήσεις των διεθνών σχέσεων κατά την επόμενη δεκαετία) είναι το Wendt, 1999.

²² Ο δομικός νεορεαλισμός είναι σε μεγάλο βαθμό πνευματικό δημιούργημα του Κένεθ Ουόλτζ. Βλέπε τα κλασικά, Waltz, 1954 και κυρίως Waltz, 1979, καθώς και τις πιο πρόσφατες επιστημονικές και αναθεωρήσεις, στο Waltz, 2000. Για κριτική ανάλυση, προεκτάσεις και διαφωνίες με τα επιχειρήματα του νεορεαλισμού, βλέπε Keohane (ed), 1986.

²³ Τζιαμπήρης Α., (2003), "Διεθνείς Σχέσεις και Μακεδονικό Ζήτημα", Εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ, σελ. 116

ενέργειες από άλλους».²⁴ Όπως θα δούμε παρακάτω, η ελληνική διπλωματία κατά τη διάρκεια της κρίσης στην ΠΓΔΜ κινήθηκε με τρόπο που συνάδει απόλυτα με αυτή τη βασική αρχή του ρεαλισμού. Επιπρόσθετα, δε διεπτόταν από κυνισμό όπως η διπλωματία των Αθηναίων του Θουκυδίδη, αλλά από ειλικρινή διάθεση συνεισφοράς στη σταθεροποίηση της ΠΓΔΜ, αλλά και της ευρύτερης περιοχής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.²⁵

Από τα παραπάνω προκύπτει επίσης, ότι οι ρεαλιστές υποθέτουν την κυρίαρχη θέση του ορθολογισμού στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους (αν και φυσικά δεν παραβλέπουν τις περιπτώσεις λανθασμένων χειρισμών).

*Οι κυβερνήσεις [θεωρούνται ότι] ... έχουν με συνέπεια, ιεραρχημένες επιλογές ... Υπολογίζουν το κόστος και τα οφέλη όλων των εναλλακτικών πολιτικών [επιλογών] για να μεγιστοποιήσουν τη χρησιμότητα [τους] υπό το πρίσμα τόσο των [διαθέσιμων] επιλογών όσο και των αντιλήψεων [των κυβερνήσεων] για την πραγματικότητα.*²⁶

Ακόμα ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του ρεαλισμού είναι ότι πρόκειται για μια «κρατο-κεντρική» θεωρία. Υποθέτει ότι το κράτος είναι η πιο σημαντική μονάδα ανάλυσης στις διεθνείς σχέσεις.

Επιπλέον ο ρεαλισμός δίνει σημασία στο συγκρουσιακό χαρακτήρα των διεθνών σχέσεων. Ο συγκρουσιακός αυτός χαρακτήρας είναι το αποτέλεσμα της αναρχίας που διέπει το διεθνές σύστημα. Ως αναρχία ορίζεται η έλλειψη μιας υπέρτατης δύναμης που θα είχε τη δυνατότητα να καθορίζει και να ελέγχει τα γεγονότα και τις συγκρούσεις στις διεθνείς σχέσεις. Ο Ζαν Ζακ Ρουσσώ είχε δώσει μια εξαιρετική περιγραφή της καχυποψίας, ανασφάλειας και συγκρουσιακής λογικής που προκύπτουν από τη διεθνή αναρχία.²⁷

Θα πρέπει πάντως να διευκρινιστεί ότι η αναρχία δε θα πρέπει να συγχέεται με την «παντελή έλλειψη τάξης». Και αυτό διότι, σε τελική ανάλυση, υπάρχει μια διεθνής «άναρχη κοινωνία» που διέπεται από αρχές, κανόνες, παραδόσεις και νόρμες. Για αυτόν το λόγο, οι διεθνείς σχέσεις μόνο

²⁴ Κουλουμπής Θεόδωρος, «Διεθνείς Σχέσεις, Εξουσία και Δικαιοσύνη», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1995, σελ. 9

²⁵ Τζιαμπήρης Α., (2003), «Διεθνείς Σχέσεις και Μακεδονικό Ζήτημα», Εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ, σελ. 118

²⁶ Keohane, 1986, σελ.11.

²⁷ Τζιαμπήρης Α., (2003), «Διεθνείς Σχέσεις και Μακεδονικό Ζήτημα», Εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ, σελ. 119

λανθασμένα μπορούν να παρομοιαστούν με μια πρωτόγονη κατάσταση όπου επικρατεί ο νόμος της ζούγκλας. Σύμφωνα πάντα με τους ρεαλιστές, ελλοχεύουν αρκετοί κίνδυνοι, οι οποίοι πηγάζουν από την άναρχη δομή του διεθνούς συστήματος και καθιστούν τις διακρατικές σχέσεις μια επικίνδυνη και δύσκολη υπόθεση, που απαιτεί συνεχή εγρήγορση και εξαιρετικές διπλωματικές ικανότητες.

Ιδιαίτερη σημασία δίνουν οι ρεαλιστές στην έννοια της ισορροπίας ισχύος. Θεωρείται ότι τα κράτη ακολουθούν πολιτικές που αποσκοπούν στην ισορροπία ισχύος, εφόσον, το σύστημα «είναι αναρχικό και κατοικείται από μονάδες που επιθυμούν να επιζήσουν».²⁸

Τέλος, η προσκόλληση και συνεπής εφαρμογή υψηλών ηθικών εννοιών, αξιών και ιδανικών είναι ανώφελη, ίσως και επικίνδυνη, εφόσον μπορεί να οδηγήσει σε ζημιές στο εθνικό συμφέρον, ή ακόμα και σε καταστροφές, όπως πόλεμο, κατάκτηση, υποδούλωση, γενοκτονία. Υπό αυτήν την έννοια, η ηθική αρχή του πολιτικού ρεαλισμού είναι αυτή της *σύνεσης* στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής.

²⁸ Waltz, 1979, σελ.121.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η δημιουργία από τον Τίτο της "Ομοσπονδής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (Ο.Σ.Δ.Μ)" ως αναπόσπαστο μέρος της "Ομοσπονδιακής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (Ο.Σ.Δ.Γ.)" επέτρεψε την ανάπτυξη ενός σλαβομακεδονικού εθνικισμού²⁹ με έντονα αλυτρωτικά στοιχεία, ο οποίος αν και τροφοδοτήθηκε από τις εσωτερικές πολιτικές ανάγκες του τιτοϊκού καθεστώτος και του ψυχροπολεμικού κλίματος, παρέμεινε διεθνώς υποβαθμισμένος και απόλυτα ελεγχόμενος από το Βελιγράδι μέχρι και το θάνατο του γιουγκοσλάβου πολιτικού το 1980. Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1989 δημιούργησε νέα δεδομένα στη βαλκανική χερσόνησο, αναζωπυρώνοντας τις παλαιότερες εθνοτικές εντάσεις της περιοχής. Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας το 1991 – 1992,³⁰ οι συγκρούσεις που επακολούθησαν αλλά και η ίδια η διαφωνία Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ. σχετικά με την ονομασία της τελευταίας, υπενθύμισαν για ακόμη μία φορά την ιδιαίτερη επιρροή που άσκησαν και ασκούν οι εθνικιστικές διαιρέσεις στην περιοχή της Βαλκανικής.³¹

²⁹ Αξίζει να σημειωθεί ότι η διαδικασία της σλαβομακεδονικής "εθνογένεσης" ξεκίνησε με την ανακήρυξη της "Λαϊκής Δημοκρατίας της Μακεδονίας" τον Αύγουστο του 1944 (2.8.1944) και την απελευθέρωση των Σκοπίων τον Νοέμβριο του ίδιου χρόνου (13.11.1944) από τη βουλγαρική κατοχή. Βασική επιδίωξη υπήρξε η διαφοροποίηση των Σλαβομακεδόνων από τους Βούλγαρους και η καταπολέμηση της βουλγαρικής επιρροής. Βλέπε Σφέτα Σπ., "Ο σλαβομακεδονικός εθνικισμός" στο "Βαλκάνια: Η γέννηση των εθνών" περιοδικό Ιστορικά, Ελευθεροτυπία, 4 Ιουλίου 2002, σελ. 36. Η πολιτική που υιοθέτησε ο στρατάρχης Τίτο είχε ως αποτέλεσμα να κατοχυρώσει στην Γιουγκοσλαβία την περιοχή των Σκοπίων, ακυρώνοντας τις βουλγαρικές Φιλοδοξίες (από την εποχή του 2^{ου} Βαλκανικού Πολέμου) για προσάρτηση της τελευταίας, δημιουργώντας ταυτόχρονα βιώσιμες ελπίδες για ενοποίηση των υπόλοιπων μακεδονικών εδαφών στη γιουγκοσλαβική ομοσπονδία. Οι διαφωνίες όμως του γιουγκοσλάβου ηγέτη με τη Μόσχα, το 1948, αλλά και ο τερματισμός του εμφύλιου πολέμου στην Ελλάδα το 1949, ανέτρεψαν τα φιλόδοξα σχέδια του.

³⁰ Close David "Ελλάδα 1945 - 2000: Πολιτική, κοινωνία, οικονομία", εκδόσεις Θύραθεν, Θεσσαλονίκη, 2006, σελ. 405.

³¹ Floudas Andreas, "A name for a conflict or a conflict for a name? An analysis of Greece's dispute with FYROM", Journal of Political and Military Sociology, Winter 1996, pg.1 -2. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.findarticles.com/p/articles/mi_qa3719/is_199601/ai_n8752910. Καθώς και Kofos Evangelos, "National Heritage and National Identity In Nineteenth - and Twentieth Century Macedonia", in Blinkhorn Martin, Veremis Thanos (ed.), "Modern Greece: Nationalism & Nationality", ELIAMEP, Athens, 1990, pg.103.

Για την Ελλάδα, η διαφορά για την ονομασία των Σκοπίων έφερε στην επιφάνεια ξεχασμένα πάθη, υποκινώντας ταυτόχρονα έναν εθνικιστικό "παροξυσμό" που σε συνδυασμό με την αδυναμία ολοκληρωτικής επίλυσης του ζητήματος δημιούργησαν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για μια μελλοντική περιφερειακή σύγκρουση. Την ίδια στιγμή, στην αντίπερα όχθη για την "νεοσυσταθείσα" Π.Γ.Δ.Μ. η διαφορά με τη γειτονική Ελλάδα για το θέμα του ονόματος αποτέλεσε ζήτημα υψηλής σημασίας όχι μόνο υπό το πρίσμα του προσδιορισμού της ίδιας της εξωτερικής της πολιτικής, αλλά κυρίως γιατί αντιμετωπίστηκε ως ζήτημα άρρηκτα συνδεδεμένο με την ύπαρξη της ως έθνος αλλά και τη μελλοντική της θέση στην νοτιοανατολική Ευρώπη.³²

2.1 Το "Μακεδονικό" ζήτημα ασφαλείας

Η έναρξη των πολεμικών συγκρούσεων στις αρχές της δεκαετίας του '90, ως αποτέλεσμα της διάλυσης του γιουγκοσλαβικού μορφώματος, αποτέλεσε κομβικό σημείο στην εξελικτική πορεία των μεταψυχροπολεμικών Βαλκανίων, ασκώντας πιέσεις στις παγιωμένες μέχρι τότε βαλκανικές ισορροπίες. Η Π.Γ.Δ.Μ από την πρώτη στιγμή βρέθηκε αντιμέτωπη τόσο με δυσοίωνες προβλέψεις για γενίκευση των συγκρούσεων στα σύνορά της - συμπαρασύροντας κατά συνέπεια και την ίδια όσο και με περιορισμό των εμπορικών της συναλλαγών της, λόγω του οικονομικού αποκλεισμού της Σερβίας και τη γεωγραφική της εγγύτητα με την τελευταία. Είκοσι χρόνια μετά, αποτελεί καθολική πεποίθηση πως μία κρίση στην Π.Γ.Δ.Μ. εκείνη την περίοδο, θα προκαλούσε πολλαπλές αλληλεπιδράσεις στο συνολικό περιβάλλον ασφαλείας και σταθερότητας της βαλκανικής, καθώς είναι σχεδόν βέβαιο πως τη δεδομένη χρονική στιγμή θα ξεπερνούσε τα

³² Floudas Andreas, "A name for a conflict or a conflict for a name? An analysis of Greece's dispute with FYROM", *Journal of Political and Military Sociology*, Winter 1996, pg.1 -2. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.findarticles.com/p/articles/mi-qa3719/is_199601/ai_n8752910

όρια της πρώην Γιουγκοσλαβίας, εμπλέκοντας το σύνολο των γειτονικών κρατών. Ο αποσταθεροποιητικός παράγοντας του Κοσόβου εξακολουθεί να παίζει ακόμη και σήμερα καίριο ρόλο στην επιβεβαίωση της θεωρίας του ντόμινο στην περιοχή (εφόσον υπάρξει ενδεχόμενη εμπλοκή της Π.Γ.Δ.Μ. σε μελλοντική επανέναρξη των συγκρούσεων). Η κεντρική εξάλλου γεωγραφική θέση της Π.Γ.Δ.Μ. στη βαλκανική χερσόνησο - αλλά και η στενή αλληλεξάρτηση μεταξύ αυτής της θέσης και των εξελίξεων σε περιφερειακό επίπεδο - συνδυαζόμενη με την ύπαρξη αλβανικής πλειοψηφίας περιοχών σε όλη την έκταση των βορειοδυτικών συνόρων της, αποτελούν προσδιοριστικούς παράγοντες τόσο για την εσωτερική της όσο και για την περιφερειακή σταθερότητα.

Η Π.Γ.Δ.Μ. αποτελεί μέρος του προβλήματος της περιφερειακής αστάθειας σε δύο αλληλοεξαρτώμενα επίπεδα:

- Ως πρόβλημα διατήρησης του συνοριακού status quo στα Βαλκάνια.
- Ως πρόβλημα μειονοτικού αλυτρωτισμού.

Ο πολυεθνικός χαρακτήρας του γειτονικού κρατιδίου και ειδικότερα η έντονη αντίθεση των δύο εθνικών συνιστωσών του (Σλαβόφωνοι και Αλβανοί) αποτελεί ακόμη και σήμερα τη βασικότερη πηγή ανησυχίας για το μέλλον της γειτονικής δημοκρατίας³³.

2.2 Οι προκλήσεις των Σκοπίων

Η ελληνική πλευρά υποστηρίζει, ότι η επιλογή του ονόματος "Μακεδονία" από την Π.Γ.Δ.Μ. θέτει ευθέως ζήτημα σφετερισμού της πολιτιστικής κληρονομιάς όμορου κράτους, καθώς η χρήση του, σε

³³ Σύμφωνα με τον Έλληνα πρώην υφυπουργό εξωτερικών κ. Γιάννη Βαληνάκη: "Τα πλέον επικίνδυνα μειονοτικά προβλήματα που μπορούν να εξελιχθούν σε πυριτιδαποθήκη είναι εκείνα που συνυπάρχουν δύο παράγοντες: από τη μια μεριά μεγάλη ανισοροπία δημογραφικής αύξησης ανάμεσα στην πλειοψηφία και τη μειονότητα και από την άλλη πραγματικός (ή νομιζόμενος) ομφάλιος λώρος ανάμεσα σε μια μειονότητα και γειτονική χώρα." Βλέπε σχετικά Βαληνάκης Γιάννης, «Με όραμα και πρόγραμμα: Εξωτερική πολιτική για μια Ελλάδα με αυτοπεποίθηση», εκδόσεις Παρατηρητής, ΕΛΙΑΜΕΠ (Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής), Θεσσαλονίκη, 1997, σελ 177.

βάθος χρόνου, αποτελεί τη βάση για την έγερση αποκλειστικών δικαιωμάτων επί του συνόλου της γεωγραφικής Μακεδονίας³⁴. Ειδικότερα, με το να κατονομάζονται "Μακεδόνες" μόνο οι πολίτες της γειτονικής χώρας, δημιουργεί προϋποθέσεις μελλοντικής μονοπωλιακής χρήσης του ονόματος (υπέρ των Σλαβομακεδόνων), προκαλώντας σύγχυση αλλά και εγείροντας ζητήματα καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και του ατομικού δικαιώματος αυτοπροσδιορισμού των Ελλήνων Μακεδόνων.

Για την Ελλάδα, η χρήση της ονομασίας "Μακεδονίας" από ένα κυρίαρχο κράτος παρουσιάστηκε εξ αρχής ως μία επικίνδυνη προοπτική που θα υποδήλωνε μελλοντικές αξιώσεις για άλλα μέρη της αρχαίας μακεδονικής επικράτειας³⁵. Για την ελληνική πλευρά εξάλλου, η διακήρυξη ανεξαρτητοποίησης της *Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας*, το Σεπτέμβριο του 1991, από τη Γιουγκοσλαβία, αποτέλεσε ίσως το σημαντικότερο εμπόδιο για την ανάπτυξη ειρηνικών σχέσεων στα Βαλκάνια. Οι προκλητικές εξάλλου διατυπώσεις που συμπεριλήφθηκαν στο Σύνταγμα της γειτονικής χώρας επέτειναν την ελληνική ανησυχία και νευρικότητα. Η αποτυχημένη προσπάθεια αποσταθεροποίησης της αυτοαποκαλούμενης Μακεδονίας³⁶ τα πρώτα χρόνια, οδήγησε στην απώλεια αλληπαλλήλων ευκαιριών για την ελληνική πλευρά να συμβάλει στην ανοικοδόμηση της περιοχής αυξάνοντας την επιρροή της. Ο εμπορικός αποκλεισμός της Π.Γ.Δ.Μ. τον Φεβρουάριο του 1994, που διήρκησε 18 μήνες αποτέλεσε το ναδίρ της ελληνικής διπλωματίας στα Βαλκάνια, απομονώνοντας διπλωματικά τη χώρα και προκαλώντας σημαντικές οικονομικές απώλειες.

³⁴ Βλέπε: «*Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας & Ελλάδα: Το ζήτημα του ονόματος*», Ελληνικό Ύπουργείο Εξωτερικών. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.yrex.gov.gr/www.mfa.gr/el-GR/Policv/Geografic+Regions/South-Eastern+Europe/Balkans/Bilateral+Relations/FYROM/fYROM+NAME+ISSUE.html>

³⁵ Τα οποία αρχικά ήταν ελληνόφωνα και ήδη ανήκαν εν μέρει στην Ελλάδα. Βλέπε σχετικά Close David, «Ελλάδα 1945 - 2000: Πολιτική, κοινωνία, οικονομία», εκδόσεις Θύραθεν, Θεσσαλονίκη, 2006, σελ 406.

³⁶ Η επιβίωση της οποίας ευνοούσε και ευνοεί τα ελληνικά συμφέροντα, αποτελώντας το ανάχωμα έναντι ολιωνήποτε μελλοντικών επεκτατικών βλέψεων της Αλβανίας ή της Βουλγαρίας. Βλέπε ό.π. σελ 407.

2.3 Η πορεία προς την Ενδιάμεση Συμφωνία Ελλάδας - Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (Π.Γ.Δ.Μ.).

Το *"Πακέτο Πινέρο"* που καταρτίστηκε από την πορτογαλική προεδρία της Ε.Ε. μετά από διαδοχικές επαφές με Αθήνα και Σκόπια, (17/02/1992), καταλήγοντας στην πρόταση της ονομασίας *"New Macedonia"* αποτέλεσε την πρώτη διεθνή μεσολαβητική συμφωνία για το ζήτημα του ονόματος της γειτονικής χώρας³⁷ που όμως δεν καρποφόρησε.

Η υφιστάμενη κρίση στις σχέσεις των δύο χωρών, αρχίζει ουσιαστικά να εξομαλύνεται στα μέσα του 1993. Το σχέδιο Vance - Owen στις 14 Μαΐου του ίδιου χρόνου, που προτείνει μία δέσμη Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης σηματοδοτεί τη μεταστροφή του αρνητικού κλίματος στις διμερείς σχέσεις Αθήνας - Σκοπίων. Το τελευταίο παρότι αντανακλούσε έναν κοινό παρανομαστή της προόδου των διαπραγματεύσεων που είχαν προηγηθεί³⁸ υπήρξε θύμα της κυβερνητικής κρίσης στην Ελλάδα και καταδικάστηκε σε αποτυχία³⁹.

Η απόφαση της νέας ελληνικής κυβέρνησης,⁴⁰ λίγους μήνες αργότερα, να επιβάλει τον οικονομικό αποκλεισμό της γειτονικής χώρας, σηματοδότησε την έναρξη μίας νέας - αρνητικά φορτισμένης - περιόδου στο ζήτημα του ονόματος. Οι οικονομικές κυρώσεις⁴¹ έναντι

³⁷ Κωφός Ευάγγελος, *«Η εκκρεμότητα για τη διαφορά στην ονομασία»*, στο Κωφός Ε., Βλασιδής Β. (επιμ.), *«Αθήνα - Σκόπια: Η επτάχρονη συμβίωση (1995 - 2002)»*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2003, σελ 164.

³⁸ Η ελληνική πλευρά δεν αποδέχτηκε εξ αρχής την ονομασία *"Nova Makedonia"* και αντιπρότεινε το *"Slavomakedonija"*. Η πλευρά της π.Γ.Δ.Μ. από την άλλη, θεωρούσε ότι η πρόταση του συγκεκριμένου ονόματος ερχόταν σε σύγκρουση με το Σύνταγμα της, ενώ διατύπωνε τις επιφυλάξεις της για τα Άρθρα 7 και 8 του προτεινόμενου σχεδίου.

³⁹ Η νέα πολιτική ηγεσία της χώρας (κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ) απέφυγε την επανέναρξη του διαλόγου από το σημείο στο οποίο είχε διακοπεί, αναίρωντας κατά αυτόν τον τρόπο, όλα όσα είχαν ήδη συμφωνηθεί μετά από διαπραγματεύσεις από την προηγούμενη ελληνική κυβέρνηση. Βλέπε: Βαλντέν Σωτήρης, *«Μακεδονικό και Βαλκάνια (1991 - 1994): Η αδιέξοδη πορεία της ελληνικής πολιτικής»* εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα, 1994, σελ 107.

⁴⁰ Αποτέλεσμα των εθνικών εκλογών που διεξήχθησαν στην Ελλάδα τον Οκτώβριο του 1993.

⁴¹ Σύμφωνα με τον καθηγητή κ. Χ.Ροζάκη: *«Είναι γνωστό ότι οι κυρώσεις δύσκολα αποδίδουν καρπούς, ακόμα και όταν προέρχονται από τη συλλογική βούληση της διεθνούς κοινωνίας, που ως εκ τούτου, υποχρεώνουν όλα τα κράτη να απέχουν από*

της Π.Γ.Δ.Μ., μολονότι επιβλήθηκαν με γνώμονα τη μεσοπρόθεσμη κάμψη της αδιαλλαξίας της γειτονικής χώρας, εντούτοις, σε βάθος χρόνου έπληξαν πολλαπλάσια τη διαπραγματευτική θέση της Ελλάδας. Η χώρα βρέθηκε διπλωματικά απομονωμένη⁴² με το χρόνο τελικά να μετράει σε βάρος της στο θέμα της ονομασίας της Π.Γ.Δ.Μ. Το διάστημα που μεσολάβησε μέχρι την υπογραφή της *Ενδιάμεσης Συμφωνίας*, χαρακτηρίστηκε από μία σταδιακή αποδοχή του ονόματος, «*Μακεδονία*» εκ μέρους της διεθνής κοινότητας.

2.4 Η Ενδιάμεση Συμφωνία (13 Σεπτεμβρίου 1995).

Η ανάπτυξη των διμερών σχέσεων της Ελλάδας με την Π.Γ.Δ.Μ. άρχισε ουσιαστικά με την υπογραφή της *Ενδιάμεσης Συμφωνίας* της Νέας Υόρκης στις 13.9.1995⁴³, του Μνημονίου Εφαρμογής "Πρακτικών Μέτρων" της *Ενδιάμεσης Συμφωνίας* (13.10.1995) και του Μνημονίου για την αμοιβαία εγκαθίδρυση Γραφείων Συνδέσμων στην Αθήνα και στα Σκόπια (20.10.1995).

Η *Ενδιάμεση Συμφωνία* που τελικά επιτεύχθηκε στη Νέα Υόρκη υπήρξε το αποτέλεσμα ενός συμβιβασμού που στηρίχθηκε σε δύο δεδομένα:

ορισμένες συναλλαγές και σχέσεις με το "τιμωρούμενο" κράτος». Βλέπε: Ροζάκης Χρήστος, «*Πολιτικές και Νομικές της Μεταβατικής Συμφωνίας της Νέας Υόρκης*», εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα, 1996, σελ.14.

⁴² Veremis Thanos, "Action without foresight: Western involvement in Yugoslavia", ELIAMEP YALCO, Athens, 2002, pg.24.

⁴³ Το κείμενο της *Ενδιάμεσης Συμφωνίας* υπογράφηκε για την Ελλάδα (Πρώτο Συμβαλλόμενο Μέρος), από τον τότε Έλληνα Υπουργό Εξωτερικών κ. Κάρλο Παπούλια, ενώ η Π.Γ.Δ.Μ. (Δεύτερο Συμβαλλόμενο Μέρος) εκπροσωπήθηκε από τον Υπουργό Εξωτερικών της χώρας κ. Στέβο Τσερβενκόφσκυ. Η Ενδιάμεση Συμφωνία αποτελεί συμφωνία αμοτεροβαρούς χαρακτήρα, που παράγει δικαιώματα και υποχρεώσεις στα δύο Συμβαλλόμενα Μέρη, που υπήρξε κυρίως αποτέλεσμα της παρέμβασης των Ηνωμένων Εθνών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βλέπε "F.Y.R.O.M.: Οικονομική κατάσταση, διεθνείς σχέσεις, οργανωμένο έγκλημα, πολιτικό τοπίο, ανθρώπινα δικαιώματα, πρόσφυγες" Παρατηρητήριο Βαλκανίων, ΙΣΤΑΜΕ, Αθήνα 2000, σελ.34.

1. Τα δύο κράτη δεν ήταν έτοιμα να υιοθετήσουν μία τελική συμφωνία που να επιλύει οριστικά το ζήτημα του ονόματος.
2. Ελλάδα και Π.Γ.Δ.Μ. όμως, ήταν αρκετά ώριμες, για να αποδεχθούν τη λήψη μίας σειράς μέτρων, που θα βοηθούσε την επαναπροσέγγισή τους, δημιουργώντας ενδεχομένως τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την επίτευξη συμβιβαστικής λύσης στο θέμα του ονόματος.

Υπό αυτό το πνεύμα, απορρίφθηκε το "μεγάλο πακέτο"⁴⁴ που είχαν προτείνει οι Vance και Owen, και υιοθετήθηκε το λεγόμενο "μικρό πακέτο", αφήνοντας εκτός τις ρυθμίσεις που αφορούσαν το ζήτημα του ονόματος. Έτσι, με βάση την *Ενδιάμεση Συμφωνία* οι δύο πλευρές συμφώνησαν:

- ✓ Να ιδρύσουν γραφεία συνδέσμου στις δύο πρωτεύουσες .(άρθρο 1 § 2)
- ✓ Να αποδεχθούν τα υπάρχοντα σύνορα ως «μόνιμα και απαραβίαστα». (άρθρο 2)
- ✓ Να σεβαστούν αμοιβαία την εδαφική ακεραιότητα η μία χώρα της άλλης.⁴⁵
- ✓ Να απέχουν από απειλές για τη χρήση βίας κατά μήκος των συνόρων . (άρ. 4)
- ✓ Να συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, «σε ακολουθία προς την απόφαση 845 (1993) του Συμβουλίου Ασφαλείας με κατεύθυνση την επίτευξη συμφωνίας επί της διαφοράς» όπως αυτή προσδιορίζεται τόσο στην απόφαση 845, όσο και στην απόφαση 817 (1993) του Συμβουλίου Ασφαλείας . (άρ. 5)
- ✓ Να λάβουν αποτελεσματικά μέτρα για «την απαγόρευση εχθρικών ενεργειών ή προπαγάνδας από κρατικά ελεγχόμενες υπηρεσίες», αλλά και να αποθαρρύνουν ενέργειες από ιδιωτικές οντότητες που αποσκοπούν στην υποδαύλιση της βίας, του μίσους ή της εχθρότητας . (άρ. 7)
- ✓ Να επιλύουν τις διαφωνίες τους με ειρηνικά μέσα (σύμφωνα με το

⁴⁴ Που προέβλεπε συνολική λύση όλων των διμερών προβλημάτων.

⁴⁵ Καθώς και να μην υποστηρίζουν "ενέργεια τρίτου μέρους κατευθυνόμενη κατά της κυριαρχίας, της εδαφικής ακεραιότητας και της πολιτικής ανεξαρτησίας του άλλου Μέρους". Άρθρο 3 της Ενδιάμεσης Συμφωνίας

Χάρτη του Ο.Η.Ε.), ενώ οι διαφορές τους, με εξαίρεση τη διαφορά της ονομασίας, να δύναται να παραπεμφθούν στο Διεθνές Δικαστήριο . (άρ. 21)

- ✓ Να προβούν σε απαραίτητες διορθωτικές ενέργειες ή να εξηγήσουν για ποιο λόγο δε το θεωρούν απαραίτητο να το πράξουν, όταν οποιοδήποτε Μέρος θεωρήσει ότι «ένα ή περισσότερα σύμβολα που αποτελούν μέρος της ιστορικής ή πολιτιστικής του κληρονομιάς, χρησιμοποιείται από το άλλο Μέρος» . (άρ.7 §3)
- ✓ Να απέχουν από την επιβολή οποιουδήποτε εμποδίου στη διακίνηση ανθρώπων ή αγαθών κατά μήκος των συνόρων. (άρ. 8)
- ✓ Να υπάρχει η δυνατότητα «να ζητηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις Ηνωμένες Πολιτείες να παράσχουν τις καλές υπηρεσίες τους σχετικά με την ανάπτυξη πρακτικών μέτρων συναφών προς την § 2 του Άρθρου 51 ώστε να συνδράμουν τα Μέρη στην εφαρμογή του Άρθρου 8» της Ενδιάμεσης Συμφωνίας. (άρ. 8 § 2)
- ✓ Να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη φιλικών και καλής γειτονίας σχέσεων μεταξύ τους . (άρ. 14)
- ✓ Να ενισχύσουν την οικονομική τους συνεργασία σε όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της διαχείρισης των υδάτινων πόρων . (άρ. 14)
- ✓ Να ενισχύσουν πολυεπίπεδα τις οικονομικές τους σχέσεις.⁴⁶
- ✓ Να λάβουν «πρακτικά μέτρα έτσι ώστε η διαφορά σχετικά με την ονομασία του Δεύτερου Συμβαλλόμενου Μέρους (Π.Γ.Δ.Μ.) να μην παρακωλύει ή να παρεμβαίνει στην ομαλή διενέργεια εμπορίου και συναλλαγών μεταξύ του Δεύτερου Συμβαλλόμενου Μέρους και τρίτων μερών».

⁴⁶ Ισχυροποιώντας τις προοπτικές ανάπτυξης και συνεργασίας τόσο στον τομέα επενδύσεων κεφαλαίων όσο και στη βιομηχανική συνεργασία ανάμεσα στις επιχειρήσεις. Βλέπε: Άρθρο 15 της Ενδιάμεσης Συμφωνίας.

Όσο αφορά τις επιμέρους υποχρεώσεις των δύο κρατών το *Πρώτο Συμβαλλόμενο Μέρος (Ελλάδα)* με τη θέση σε ισχύ της *Ενδιάμεσης Συμφωνίας* συμφώνησε:

- Να αναγνωρίσει το Δεύτερο Συμβαλλόμενο Μέρος (Π.Γ.Δ.Μ.) ως ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος. (άρθρο 1 § 1 Ενδιαμ. Συμφ.)
- Να μην προβάλλει αντιρρήσεις «στην αίτηση ή τη συμμετοχή του Δεύτερου Συμβαλλόμενου Μέρους σε διεθνείς, πολυμερείς και περιφερειακούς οργανισμούς και θεσμούς, των οποίων είναι μέλος το *Πρώτο συμβαλλόμενο Μέρος*».⁴⁷

Στον αντίποδα το Δεύτερο Συμβαλλόμενο Μέρος (Π.Γ.Δ.Μ) με βάση την *Ενδιάμεση Συμφωνία* συμφώνησε:

- Ότι «τίποτε στο *Σύνταγμά του (και ειδικότερα στο Προοίμιο του)* δε μπορεί και δεν θα πρέπει να ερμηνεύεται ότι συνιστά ή θα συνιστά ποτέ τη βάση οποιασδήποτε αξίωσης» από το Δεύτερο Συμβαλλόμενο Μέρος σε οποιαδήποτε Επικράτεια που δεν βρίσκεται εντός των υπάρχοντων συνόρων του. (άρθρο 6 §1 *Ενδιάμεσης Συμφωνίας*)
- Να διακόψει τη χρήση και την επίδειξη της αμφιλεγόμενης σημαίας.

Στα πλαίσια του πνεύματος της *Συμφωνίας*:

- Η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε την άρση του εμπορικού εμπάργκο.
- Η ελληνική πλευρά ήρε το veto (12 Οκτωβρίου 1995), το οποίο πρόβαλε μέχρι τότε, προκειμένου να ενταχθεί η Π.Γ.Δ.Μ. στον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη.

⁴⁷ Η *Ενδιάμεση Συμφωνία* προβλέπει πάντως, ότι το *Πρώτο Συμβαλλόμενο Μέρος (Ελλάδα)* έχει το δικαίωμα να προβάλλει αντιρρήσεις σε οποιαδήποτε συμμετοχή του *Δεύτερου Συμβαλλόμενου Μέρους (Π.Γ.Δ.Μ)* σε διεθνείς, πολυμερείς και περιφερειακούς οργανισμούς και θεσμούς - στους οποίους είναι μέλος το *Πρώτο Συμβαλλόμενο Μέρος (Ελλάδα)* - εάν και στην έκταση που το *Δεύτερο Συμβαλλόμενο Μέρος* πρόκειται να αναφερθεί σε αυτούς διαφορετικά από ότι στην παράγραφο 2 της απόφασης 817 (1993) του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. Βλέπε σχετικά Άρθρο 11, παρ.1, της *Ενδιάμεσης Συμφωνίας*.

Από την άλλη:

- Το Κοινοβούλιο της Π.Γ.Δ.Μ. (5 Οκτωβρίου 1995) αποφάσισε την αλλαγή της σημαίας της χώρας.⁴⁸
- Το Κοινοβούλιο της Π.Γ.Δ.Μ. (9 Οκτωβρίου 1995) επικύρωσε το κείμενο της Ενδιάμεσης Συμφωνίας της Νέας Υόρκης.

2.5 Η υποδοχή της Συμφωνίας στο εσωτερικό των δύο χωρών.

Ενώ η υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, χαιρετίστηκε από τον πολιτικό κόσμο της Π.Γ.Δ.Μ. ως δείγμα «*ρεαλιστικής συμπεριφοράς*» της Αθήνας, στον αντίποδα, η υποδοχή που έτυχε στην Ελλάδα υπήρξε διαφοροποιημένη.

Μολονότι η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. παρουσιάστηκε ικανοποιημένη από τις εξελίξεις που δρομολογήθηκαν με την υπογραφή της, η αντιπολίτευση δεν συμμερίστηκε την αισιοδοξία της για την έμπρακτη και την ουσιαστική σημασία της. Η Νέα Δημοκρατία, υποστήριξε ότι η κυβερνητική πολιτική εγκατέλειψε ουσιαστικά κατά αυτό τον τρόπο το όνομα της Μακεδονίας στα Σκόπια⁴⁹, ενώ το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος κινούμενο στο ίδιο μήκος κύματος εξέφρασε την άποψη ότι η *Ενδιάμεση Συμφωνία* αδυνατεί να συμβάλει στη διευθέτηση των διμερών διαφορών. Ο Συνασπισμός με τη σειρά του - αποφεύγοντας να επικροτήσει με τη σειρά την υπογραφή της

⁴⁸ Η σημαία που χρησιμοποιείται σήμερα από την Π.Γ.Δ.Μ. απεικονίζει σε κόκκινο φόντο έναν χρυσό ήλιο με οκτώ ακτίνες, διαφορετικού μεγέθους και σχήματος από εκείνες του ήλιου της Βεργίνας.

⁴⁹ Το γεγονός εξάλλου, ότι στο επίσημο κείμενο της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, η Ελλάδα αποτέλεσε απλά το Πρώτο Συμβαλλόμενο Μέρος, αποποιούμενη ουσιαστικά τη χρήση της επίσημης ονομασίας της, για την πλευρά της Νέας Δημοκρατίας αποτέλεσε επιζήμια υποχώρηση. Βλέπε σχετικά Μπακογιάννη Ντόρα, *Η στρατηγική της Νέας Δημοκρατίας για την εξωτερική πολιτική & την άμυνα*, περιοδικό Foreign Policy (ελληνική έκδοση), τεύχος 1, Μάρτιος 2002, σελ. 21 - 22.

Ενδιάμεσης Συμφωνίας - περιορίστηκε στο να καλέσει την Κυβέρνηση να επιδιώξει τη λύση της σύνθετης ονομασίας για να μην επικρατήσει στην πράξη το όνομα "Μακεδονία".

2.6 Αξιολόγηση της Ενδιάμεσης Συμφωνίας.

Ελλάδα και Π.Γ.Δ.Μ. αποφασίζοντας να συμφωνήσουν πάνω σε ζητήματα που αποτυπώθηκαν στο κείμενο της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, είχαν υπόψη τους τις αναπόφευκτες δυσκολίες που θα προέκυπταν από την αναζήτηση ενός κοινού παρανομαστή για το ζήτημα του ονόματος. Μολονότι η αφηρημένη αναφορά σε «*Συμβαλλόμενα Μέρη*» και η αποφυγή κύρωσης της με τυπικό νόμο από το ελληνικό κοινοβούλιο, καταλογίστηκαν εκ των υστέρων ως σημαντικές παραλείψεις, η αποφασιστικότητα των δύο χωρών - που μετουσιώθηκε στην υπογραφή της *Ενδιάμεσης Συμφωνίας* - για μερική έστω εξομάλυνση των διμερών τους σχέσεων, αποτέλεσε θετική εξέλιξη. Μπορεί αναφορικά με το ζήτημα του ονόματος, το Άρθρο 5 της *Ενδιάμεσης Συμφωνίας*, να μην παρείχε ουσιαστικές εγγυήσεις, περιοριζόμενο στην πρόβλεψη διαπραγμάτευσης για αυτό, αλλά η γενικότερη νομοτέλεια της Συμφωνίας αντιστάθμισε σε ένα ποσοστό τη συγκεκριμένη έλλειψη.

Επιχειρώντας ένα απολογισμό 15 χρόνια αργότερα, αποτελεί καθολική παραδοχή ότι η υπογραφή της *Ενδιάμεσης Συμφωνίας* υπήρξε καθοριστική στην εξέλιξη των διμερών σχέσεων Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ. Εξάλλου το γεγονός ότι έχει ήδη ολοκληρώσει (13 Οκτωβρίου 2002) τον οκταετή χρονικό ορίζοντά της⁵⁰ αλλά καμία πλευρά δεν έχει εκδηλώσει την επιθυμία να την τερματίσει επιβεβαιώνει τη σημασία της.

⁵⁰ Κωφός Ευάγγελος, "Η εκκρεμότητα για τη διαφορά στην ονομασία", στο Κωφός Ε., Βλασιδής Β. (επιμ.), «*Αθήνα - Σκόπια: Η επτάχρονη συμβίωση (1995 - 2002)*», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2003, σελ 210.

2.7 Ο ρόλος της κοινής γνώμης σε Ελλάδα και Π.Γ.Δ.Μ.

Τόσο οι μαζικές κινητοποιήσεις του ελληνικού πληθυσμού για την «υπεράσπιση της ελληνικότητας της Μακεδονίας» όσο και η πολιτική που ακολουθήθηκε από τις ελληνικές κυβερνήσεις πριν από την Ενδιάμεση Συμφωνία, μπορούν να κατανοηθούν υπό το πρίσμα της ελληνικής αντίληψης ότι το έθνος αποτελεί την υπέρτατη αναπάρσταση μιας « δεδομένης, φυσικής και άχρονης γεωπολιτικής επικράτειας»⁵¹. Η ιδεολογική στάση της Ελλάδας έναντι του Μακεδονικού Ζητήματος έθεσε εξάλλου τις βασικές κατευθύνσεις για τη διαμόρφωση των πολιτικών συμμαχιών με συγκεκριμένες χώρες της βαλκανικής, προκαλώντας ωστόσο ταυτόχρονες τριβές και αντιφάσεις στις σχέσεις της χώρας με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ελλάδα βρέθηκε να ακροβατεί επικίνδυνα ανάμεσα στο ρόλο της ως μοναδικό κράτος - μέλος της Ε.Ε. στην περιοχή, εγκλωβισμένη την ίδια στιγμή σε μία αντίληψη « εθνοκεντρικής υπεροψίας»⁵² έναντι των γειτόνων της.

Με την πάροδο των ετών, μολονότι για την ελληνική κοινή γνώμη η πεποίθηση του αδιαπραγμάτευτου στο ζήτημα της ονομασίας παραμένει ακλόνητη⁵³, και οι όποιες προοπτικές για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος (αναφορικά με το ζήτημα της ονομασίας) έχουν χαρακτήρα προδικασμένου αποτελέσματος για την εκάστοτε ελληνική πολιτική ηγεσία, η σύσφιξη στις διμερείς σχέσεις Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ. (κυρίως στον οικονομικό τομέα) συνετέλεσε στη βαθμιαία μεταστροφή προς το θετικότερο, της εικόνας των Ελλήνων για τους Σλαβομακεδόνες γείτονές τους. Η παγιοποίηση της πεποίθησης πως η Π.Γ.Δ.Μ. δεν αποτελεί στρατιωτική απειλή για τη χώρα αλλά και ότι η

⁵¹ Καφετζή Π., «Ελλάδα: τα σύνορα μιας ταυτότητας σε κρίση», στο συλλογικό έργο «Μακεδονία και Βαλκάνια: Ξενοφοβία και ανάπτυξη», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, Μάιος 1998, σελ.32

⁵² Βλέπε ό.π. σελ.35. Σύμφωνα με δηλώσεις του πρώην πρωθυπουργού κ. Κ. Μητσotάκη το 1995, τόσο η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, όσο και η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ που στη συνέχεια τη διαδέχθηκε ήρθαν αντιμέτωπες με ένα κύμα λαϊκού αισθήματος που τις «έπνιξε». Βλέπε σχετικά Παναγιωτοπούλου Ρ., «Η κατασκευή εθνοκεντρικών στερεοτύπων από τον τύπο: το παράδειγμα του μακεδονικού ζητήματος», Επιθεώρηση Κοινωνικής Έρευνας, 1996, σελ. 90.

⁵³ Κωφός Ευάγγελος, «Η Εκκρεμότητα για τη διαφορά στην ονομασία», στο Κωφός Ε., Βλασιδής Β. (επιμ.), «Αθήνα - Σκόπια: Η επτάχρονη συμβίωση (1995 - 2002)», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2003, σελ. 241 - 242.

Ελλάδα αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για τη μακρόχρονη βιωσιμότητα της πρώτης, άμβλυαν - χωρίς φυσικά να το εξαλείψουν - το εθνικιστικό μένος που κατέλαβε την ελληνική κοινή γνώμη στις αρχές τις δεκαετίας του '90⁵⁴.

Παρότι, όπως έχει ήδη αναφερθεί, η διεξαγωγή δημοψηφίσματος - που θα ενίσχυε αλλά ταυτόχρονα θα εγκλώβιζε την πολιτική ηγεσία - για την προοπτική υιοθέτησης της ονομασίας "Μακεδονία" από την Π.Γ.Δ.Μ. είναι σίγουρο πως θα κατέληγε σε μία δυναμική καταψήφισή της, η ελληνική κοινή γνώμη παρουσιάζεται πλέον διατεθειμένη να στηρίξει ενέργειες που θα οδηγήσουν στην εξεύρεση μίας κοινά αποδεκτής λύσης, εγκαταλείποντας ατελέσφορες παρελθοντικές πρακτικές και ενέργειες.

Στον αντίποδα, η πλειοψηφία των πολιτών της Π.Γ.Δ.Μ., μολονότι αναγνωρίζει τη σημασία και το ρόλο της Ελλάδας στην πορεία ένταξης της χώρας τους τόσο στο Ν.Α.Τ.Ο. όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, παρουσιάζεται απρόθυμη να προβεί σε συμβιβασμούς⁵⁵. Οι ελληνικές επιδιώξεις ή τουλάχιστον αυτές που η κοινή γνώμη πιστεύει ότι είναι οι επιδιώξεις της Ελλάδας, προκαλούν αναταραχές και ατέρμονες διαμάχες σε όλα τα επίπεδα της πολιτικής ζωής της γειτονικής χώρας. Η ελληνική επιμονή εξάλλου, για την εξεύρεση ενός ονόματος διαφορετικό από το "Δημοκρατία της Μακεδονίας", σύμφωνα με τη σλαβομακεδονική κοινή γνώμη είναι αποκλειστικά υπεύθυνη για τη δημιουργία αρνητικών συνειρμών της τελευταίας έναντι της Ελλάδας⁵⁶. Αποτελεί εξάλλου, γενικευμένη αντίληψη, ότι οι διακηρύξεις της επιθυμίας της Ελλάδας για τη

⁵⁴ Χαρακτηριστικά δείγματα αυτής της μεταστροφής, υπήρξαν τόσο οι περιορισμένες αντιδράσεις στην αποφυγή κύρωσης της *Ενδιάμεσης Συμφωνίας* από το ελληνικό Κοινοβούλιο, όσο και στην προώθηση από την ελληνική πολιτική ηγεσία, μίας σύνθετης ονομασίας για την Π.Γ.Δ.Μ. Ενέργειες που είναι σχεδόν βέβαιο πως θα ισοδυναμούσαν με πολιτική αυτοκτονία στο κοιντό παρελθόν.

⁵⁵ Η συγκεκριμένη διαπίστωση ανήκει στον τέως Υπουργό Εξωτερικών της Π.Γ.Δ.Μ. κ. Ντένκο Μαλέφσκι και διατυπώνεται σε άρθρο του με τον τίτλο *"Δικό μας το φταίξιμο για τη διαμάχη με την Ελλάδα σχετικά με το όνομα"* που δημοσιεύτηκε στην τοπική εφημερίδα των Σκοπίων *"Ουτρίνσκι Βέτσερ"*, στις 7 Ιουνίου του 2004. Βλέπε σχετικά Σωτηρίου Στέφανο, *«Το μακεδονικό ζήτημα: Οι ισχυρισμοί των Σκοπίων που πείθουν τη Διεθνή Κοινότητα»*, εκδόσεις Πελασγός, Αθήνα, 2005, σελ.171 -172.

⁵⁶ Βλέπε Βλασιδής Βλάσης, *«Η Ελλάδα στα ΜΜΕ και την εκπαίδευση της Π.Γ.Δ.Μ.»*, στο Κωφός Ε., Βλασιδής Β. (επιμ.), *«Αθήνα - Σκόπια: Η επτάχρονη συμβίωση (1995 - 2002)»*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2003, σελ. 320 - 321.

δημιουργία μακροπρόθεσμων προϋποθέσεων καλής γειτονίας, έχει προσωρινό χαρακτήρα. Οι πολίτες της Π.Γ.Δ.Μ. παρουσιάζονται σχεδόν βέβαιοι πως μόλις η Ελλάδα αποκτήσει αυτό που θέλει, η πολιτική της έναντι της χώρας τους θα μεταβληθεί.

Σε κάθε περίπτωση άξιο αναφοράς είναι και το γεγονός ότι η οποιαδήποτε θετική στάση υπάρχει έναντι της Ελλάδας, μεταβάλλεται άρδην σε κάθε περίπτωση αναφοράς στο ιστορικό παρελθόν της Μακεδονίας. Για τους Σλαβομακεδόνες, η Μακεδονία που γνωρίζουν οι Έλληνες, αποτελεί περισσότερο αποκύημα φαντασίας, αποτέλεσμα κατασκευασμένων ιστορικών γεγονότων, που μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος (και άλλων μέσων⁵⁷) αφομοιώθηκαν στη συνείδηση της ελληνικής κοινής γνώμης ως η μόνη αδιαπραγμάτευτη ιστορική αλήθεια. Για την κοινή γνώμη της γείτονος χώρας, η αδιάλειπτη παρουσία των Ελλήνων στο γεωγραφικό χώρο της Μακεδονίας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα θεωρείται αμφισβητήσιμη και σε καμία περίπτωση δεν νομιμοποιείται.

Το γεγονός πως οι συγκεκριμένες απόψεις, προωθούνται μέσα από την εκπαιδευτική πολιτική και το περιεχόμενο των σχολικών βιβλίων ιστορίας της Π.Γ.Δ.Μ. δεν αφήνει περιθώρια αισιοδοξίας για μεταβολή αυτή της στάσης⁵⁸ στο μέλλον.

Μπορεί το εμπόριο και η ισχυροποίηση των διμερών οικονομικών σχέσεων να έχουν φέρει πιο κοντά πλέον τα δύο κράτη, αλλά δεν αρκούν για να κάμψουν την αδιαλλαξία της σλαβομακεδονικής κοινής γνώμης, που δείχνει να διαθέτει μνήμη χρυσόφαρου, απεμπλώνοντας τη σημασία της Ελλάδας ως βασικού παράγοντα εγγύησης της σταθερότητας, και κατά συνέπεια της επιβίωσης, του γειτονικού κρατιδίου.⁵⁹

⁵⁷ Ο.π.

⁵⁸ Καργάκος Σαράντος, «Από το μακεδονικό ζήτημα στην εμπλοκή των Σκοπίων», εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 1992, σελ.265. Αποτελεί πάντως γενικότερη πρακτική στην ευρύτερη περιοχή της βαλκανικής τα εκάστοτε εκπαιδευτικά συστήματα να έχουν εθνοκεντρικό χαρακτήρα. Κατά συνέπεια η εκπαιδευτική πολιτική της Π.Γ.Δ.Μ. δεν ξεφεύγει από τη στερεότυπη πρακτική της περιοχής. Βλέπε Βλασίδης Βλάσης, «Η Ελλάδα στα ΜΜΕ και την εκπαίδευση της Π.Γ.Δ.Μ.», στο Κωφός Ε., Βλασίδης Β. (επιμ.), «Αθήνα - Σκόπια: Η επτάχρονη συμβίωση (1995 – 2002)», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2003, σελ. 320 - 321.

⁵⁹ Κοττά Μαριλένα, «Μία εύθραυστη δημοκρατία: Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία

2.8 Η διεθνοτική κρίση του 2001.

Αμέσως μετά την ανεξαρτησία της το 1991 η Π.Γ.Δ.Μ. βρέθηκε αντιμέτωπη τόσο με την αναβίωση των παλαιότερων βαλκανικών ανταγωνισμών όσο και με την πρόκληση που συνιστούσε ο ίδιος ο πολυεθνικός χαρακτήρας της⁶⁰. Από το 1945, που η έννοια του κρατικού οικοδομήματος βασίστηκε στη συλλογιστική του έθνους κράτους⁶¹ η αντιπροσώπευση του αλβανικού στοιχείου της γειτονικής χώρας, τόσο σε κυβερνητικές θέσεις όσο και στη δημόσια διοίκηση υπήρξε περιορισμένη. Η έντονη εξάλλου διαφοροποίηση των δύο εθνοτήτων έκανε εκ των πραγμάτων προβληματική τη συνύπαρξή τους σε ένα νέο κρατικό μόρφωμα⁶².

Μολονότι η διάλυση της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας συνοδεύτηκε από τη βελτίωση των κοινωνικοπολιτικών συνθηκών για την αλβανική μειονότητα των Σκοπίων,⁶³ εντούτοις οι όποιες αλλαγές υπήρξαν περισσότερο αποτέλεσμα των γενικότερων αλλαγών στην ιδεολογία οργάνωσης του νέου κρατικού μορφώματος παρά απόρροια θεσμικών μεταρρυθμίσεων για βελτίωση της κατάστασης. Εξάλλου, η ίδια η αντιπροσώπευση των αλβανόφωνων τόσο σε επίπεδο κεντρικής διακυβέρνησης όσο και σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης δεν "μετουσιώθηκαν" σε ουσιαστικές βελτιώσεις για το σύνολο της αλβανικής

της Μακεδονίας ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον". Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1994, σελ 147.

⁶⁰ Στις 1.12.2003 ανακοινώθηκαν τα αποτελέσματα της απογραφής του πληθυσμού σύμφωνα με την οποία οι Σλαβομακεδόνες αποτελούν το 68,18% του πληθυσμού και οι Αλβανοί το 25,17%. Ο υπόλοιπος πληθυσμός αποτελείται κυρίως από Τούρκους, Ρόμα, Βόσνιους και Βλάχους. Βλέπε σχετικά "Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας: Πολιτικές εξελίξεις", Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών.

⁶¹ Rakipi Albert, "The weak states & the role of international institutions" NATO Defense College, December 2002. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.ndc.nato.int/download/publications/rakipi.pdf>

⁶² Οι Σλαβομακεδόνες ήταν κυρίως χριστιανοί, απασχολούνταν στον τομέα της μεταποίησης (βιομηχανία), ζώντας κυρίως στις μεγάλες πόλεις της χώρας, ενώ αντίθετα οι Αλβανοί κάτοικοι της Π.Γ.Δ.Μ. αποτελούσαν τη μουσουλμανική μειονότητα του κρατιδίου, ζώντας κυρίως στην επαρχία, δραστηριοποιούμενοι στον αγροτικό τομέα. Βλέπε σχετικά Κοππά Μαριλένα, "Μία εύθραυστη δημοκρατία: Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον". Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1994, σελ 93.

⁶³ Είναι χαρακτηριστικό ότι προωθήθηκαν τόσο εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις υπέρ της αλβανικής μειονότητας όσο και αύξηση του ποσοστού συμμετοχής αλβανόφωνων σε κρατικές θέσεις.

κοινότητας της Π.Γ.Δ.Μ⁶⁴. Η αποκάλυψη το 1993, παραστρατιωτικής αλβανικής ομάδας στη χώρα και η κατάσχεση ποσοτήτων στρατιωτικού υλικού, που οι παραστρατιωτικοί είχαν στη διάθεσή τους, σε μία προσπάθεια να αποφευχθούν γενικότερες συγκρούσεις με τα αλβανικά κόμματα της χώρας παρουσιάστηκε από τους κυβερνητικούς κύκλους ως περιστατικό στο οποίο δεν εμπλέκονταν τα τελευταία⁶⁵.

Η άποψη ότι η κρίση του 2001⁶⁶ ήταν αναπόφευκτη, καθώς η πολιτιστική και θρησκευτική διαφοροποίηση των δύο κυρίαρχων εθνοτήτων αποτελούσε εκρηκτικό συνδυασμό για την όποια μελλοντική προοπτική της χώρας, κρίνεται σκόπιμο να αντιμετωπιστεί με επιφυλακτικότητα⁶⁷. Η ειρηνική εξάλλου συνύπαρξη των δύο στοιχείων στο παρελθόν δε μπορεί παρά να καταδείξει ότι βασικότερη αιτία για την κρίση του 2001 υπήρξε ο εθνικός ή καλύτερα "μονοεθνικός" (uniethnic) χαρακτήρας του νέου κρατικού μορφώματος και η επακόλουθη έλλειψη νομιμοποίησης των θεσμών του, από τον αλβανικό πληθυσμό της χώρας⁶⁸.

⁶⁴ Βλέπε: Lesser Ian, Larrabee Stephen, Zanini Michele, Vlachos Katia, "Greece's New Geopolitics", RAND, Santa Monica, CA, 2001, pg. 53. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1393/MR1393.ch3.pdf.

⁶⁵ Για το συγκεκριμένο περιστατικό, η κυβέρνηση των Τυράνων κατηγόρησε το Βελιγράδι ως αυτουργό της (κατά την ίδια) πλεκτάνης που ως στόχο είχε το αλβανικό στοιχείο της Π.Γ.Δ.Μ. Βλέπε Κοππά Μαριλένα, «Μια εύθραυστη δημοκρατία: Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον». Βιβλιοθήκη Ινστιτ. Διεθνών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1994, σελ. 105 - 106.

⁶⁶ Οι συγκρούσεις ξεκίνησαν περί τα τέλη Φεβρουαρίου του 2001, σε χωριά στα βόρεια της χώρας, κοντά στα σύνορα της Π.Γ.Δ.Μ. με το Κόσοβο, και γρήγορα εξαπλώθηκαν. Βλέπε "The Macedonian Question: Reform or Rebellion" International Crisis Group (ICG), 5 April 2001, pg.1.

⁶⁷ Αξίζει πάντως να σημειωθεί, ότι στην προσπάθεια της να αντιμετωπίσει την ραγδαία πληθυσμιακή αύξηση του αλβανικού πληθυσμού της, η κυβέρνηση των Σκοπίων κατά την τριετία 1986 - 1988 προέβη στην υιοθέτηση απαράδεκτων μέτρων για την αλβανική μειονότητα. Συγκεκριμένα, με νόμο του 1986, απαγορεύτηκε στους Αλβανούς της χώρας να βαπτίζουν τα παιδιά τους με αλβανικά ονόματα με την πρόφαση ότι (τα αλβανικά ονόματα) "γκρεμίζουν την αδελφούνη και την ενότητα των λαών της Γιουγκοσλαβίας", ενώ ένα χρόνο αργότερα, με νέο νόμο απαγόρευσαν έμμεσα στις αλβανικές οικογένειες να αποκτούν περισσότερα από δύο τέκνα. Βλέπε σχετικά Σωτηρίου Στέφανο, "Μακεδονικό: Η επανάσταση ενάντια στη λογική - Η Μακεδονία στην Νοτιοσλαβική Ιστοριογραφία", ελληνική ευρωεκδοτική, Αθήνα, 1991, σελ. 120. Στην ίδια λογική, αντιμετώπισης δηλαδή του "αλβανικού κινδύνου", κινήθηκε και η απαγόρευση οποιασδήποτε αγοραπωλησίας στη δυτική περιοχή της χώρας (που συνορεύει με την Αλβανία), με σκοπό την αποτροπή δημιουργίας "εθνικά εκκαθαρισμένων" περιοχών. Βλέπε Κοππά Μαριλένα, "Μια εύθραυστη δημοκρατία: Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον". Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1994, σελ.98

⁶⁸ Papanizas George, "Claiming Macedonia", McFarland & Company Inc., Jefferson,

Η κλιμάκωση των ένοπλων συγκρούσεων την άνοιξη αλλά και του καλοκαίρι του 2001, κατέδειξαν την ανεπάρκεια σε μέσα⁶⁹ τόσο των δυνάμεων ασφαλείας της γειτονικής χώρας όσο και των μονάδων του τακτικού στρατού. Οι τραγικές ελλείψεις καλύφθηκαν αφενός από εσπευσμένες αγορές εξοπλισμού κυρίως από την Ουκρανία αλλά και με την παραχώρηση δωρεάν στρατιωτικού υλικού. Η αίσθηση ανασφάλειας και αβεβαιότητας για τους αλβανόφωνους της Π.Γ.Δ.Μ., σε συνδυασμό με την απειλή που συνιστούσαν τόσο οι απαιτήσεις τους όσο και η πληθυσμιακή γιγάντωση τους⁷⁰, για τη σλαβική πλειοψηφία της χώρας καθιστούσαν την κλιμάκωση σε έκταση και μέγεθος των συγκρούσεων σχεδόν βέβαιη. Μολονότι αξιωματούχοι του Ν.Α.Τ.Ο. και δυτικοί αμυντικοί αναλυτές, διατύπωναν εκείνη την περίοδο την άποψη ότι οι δυνάμεις της Π.Γ.Δ.Μ. - παρά τον ελλειπή εξοπλισμό τους - είχαν τη δυνατότητα να επικρατήσουν επί των Αλβανών μαχητών, η δυνατότητα των τελευταίων να διεξάγουν επιθέσεις φθοράς επί του αντιπάλου και στη συνέχεια να αποσύρονται δημιουργούσε αμφιβολίες για τη δυνατότητα των δυνάμεων ασφαλείας να αντιμετωπίσουν σε βάθος χρόνου συγκρούσεις τέτοιου χαρακτήρα.

Η διάψευση των απαισιόδοξων σεναρίων αποκρυσταλλώθηκε με την υπογραφή της Συμφωνίας της Οχρίδας στις 13 Αυγούστου του 2001, η οποία απομάκρυνε την πιθανότητα σύμπραξης της αλβανικής μειονότητας με τους Αλβανούς αυτονομιστές του UCK, παρέχοντας ταυτόχρονα την απαραίτητη βάση για μία οργανωμένη αναδιαμόρφωση των διεθνικών σχέσεων της χώρας⁷¹.

North Carolina and London, 2006, pg. 240 – 241.

⁶⁹ "Macedonia's military: Threatbare fighting machine". Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://edition.cnn.com/SPECIALS/2001/macedonia/>

⁷⁰ Υπολογίζεται πως με τους σημερινούς ρυθμούς αύξησης του αλβανικού πληθυσμού στην Π.Γ.Δ.Μ. και την υφιστάμενη αναλογία γεννήσεων και θανάτων για το σλαβικό στοιχείο στη χώρα, μέχρι το 2020 οι αλβανόφωνοι θα αποτελούν την πλειοψηφία στο γειτονικό κράτος. Βλέπε: Triantaphyllou Dimitris, "The Albanian Factor", ELIAMEP (Hellenic Foundation for European and Foreign Policy), Athens, 2000, pg.42.

⁷¹ Kim Julie, "Macedonia (FYROM): Post-Conflict Situation and U.S. Policy", Congressional Research Service, CRS Report for Congress, June 17, 2005, pg.3. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.fas.org/spp/crs/row/RL32172.pdf>

2.9 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής αντίδρασης στην κρίση της ΠΓΔΜ

Η ελληνική εξωτερική πολιτική απέναντι στην ένοπλη εθνοτική κρίση που ξέσπασε στην ΠΓΔΜ κατά τη διάρκεια του 2001, βασίστηκε σε μια σειρά χαρακτηριστικών που απείχαν σημαντικά από αυτά της περιόδου 1992 - 1995. Το πρώτο και πλέον βασικό χαρακτηριστικό της ελληνικής διπλωματίας ήταν η ξεκάθαρη καταδίκη της όποιας προσπάθειας για βίαιη αλλαγή των συνόρων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και η παράλληλη υποστήριξη των ανθρωπίνων και μειονοτικών δικαιωμάτων.⁷² Για παράδειγμα, ο Πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης επέμενε σθεναρά και με συνέπεια στην «ανάγκη διατήρησης των υπαρχόντων συνόρων στα Βαλκάνια και ειδικότερα στην ΠΓΔΜ»,⁷³ ενώ ο Υπουργός Εξωτερικών Γεώργιος Παπανδρέου επανειλημμένα τόνιζε ότι:

Σε αυτή την περιοχή, όλες οι χώρες είναι πολυπολιτισμικές. Σκοπός δεν είναι η δημιουργία καινούριων χωρών με εθνικά καθαρές οντότητες, ούτε η αλλαγή συνόρων. Η αλλαγή συνόρων θα δημιουργήσει νέα προβλήματα. Η εμπειρία της Ευρώπης είναι καθαρή. Πρέπει να αποδεχθούμε τα υπάρχοντα σύνορα, πρέπει να συνεργαστούμε και να επικοινωνούμε.⁷⁴

Με παραπλήσια επιχειρηματολογία, η Νέα Δημοκρατία επισήμαινε σταθερά:

Το σύνολο των κομμάτων στην Ελλάδα πιστεύει σε τρεις αρχές: στο απαραβίαστο των συνόρων, στο σεβασμό των δικαιωμάτων των μειονοτήτων και στη καταδίκη της χρήσης βίας. Αν κάθε μειονότητα πιστέψει και της αναγνωριστεί- ότι μπορεί να κάνει δικό της κράτος, τότε θα οδηγηθούμε σε

⁷² Η πληρέστερη παράθεση και αιτιολόγηση της ελληνικής στάσης κατά τη διάρκεια της κρίσης στην ΠΓΔΜ μπορεί να βρεθεί στην ανακοίνωση του Υπουργού Εξωτερικών Γεωργίου Παπανδρέου σχετικά με τη συνεδρίαση της κυβερνητικής επιτροπής στις 5 Ιουλίου 2001, για τις τελευταίες εξελίξεις στην ΠΓΔΜ. Βλέπε ιστοσελίδα: http://www.papandreou.gr/2.../ana_yrex_fygom_05072001.htm. Βλέπε επίσης, Το Βήμα, «Η Αθήνα απορρίπτει κατηγορηματικά τα σενάρια για διάσπαση της ΠΓΔΜ», 7 Ιουνίου 2001.

⁷³ Flash.gr «Όχι στην αλλαγή συνόρων», 13 Ιουνίου 2001.

⁷⁴ Flash..gr. «ΥΠΕΞ για Σκόπια: Η Ελλάδα μπορεί να βοηθήσει την ΠΓΔΜ στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ και της ΕΕ», 28 Μαρτίου 2001.

χάος.⁷⁵

Από την παραπάνω δήλωση γίνεται φανερό και το δεύτερο χαρακτηριστικό της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, δηλαδή η ευρεία διακομματική συμφωνία και συναίνεση στην αντιμετώπιση της κρίσης. Κατά τη διάρκεια του 2001, τα κόμματα της αντιπολίτευσης ταυτίστηκαν πλήρως με τους βασικούς κυβερνητικούς στόχους κατά της αλλαγής συνόρων και υπέρ του σεβασμού των ανθρωπίνων και μειονοτικών δικαιωμάτων.⁷⁶ Η αξιοθαύμαστη αυτή αποδοχή διαταράχθηκε από τα κόμματα της αριστεράς μόνον όταν, όπως θα δούμε παρακάτω, αποφασίστηκε η συμμετοχή ελληνικών ενόπλων δυνάμεων στη Νατοϊκή επιχείρηση «Αναγκαία Συγκομιδή» (Essential Harvest) στο έδαφος της ΠΓΔΜ.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, η εικόνα που παρουσίασε ο πολιτικός κόσμος της χώρας ήταν αντιδιαμετρικά αντίθετη από τις μικροπολιτικές σκοπιμότητες και προσωπικές στρατηγικές που είχαν σημαδέψει την εν πολλοίς προβληματική ελληνική διπλωματία κατά την περίοδο 1992-1995. Η υπεύθυνη και ώριμη συμπεριφορά όλων των κομμάτων, επέτρεψε στην Ελλάδα να παρουσιαστεί διεθνώς ως σοβαρή, έντιμη και ουσιαστική στις προσπάθειες αντιμετώπισης ενός σοβαρού προβλήματος σε γειτονική χώρα, που επιπρόσθετα είχε τη δυνατότητα να αποσταθεροποιήσει την ευρύτερη περιοχή.

Ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει σε επιστολή που απέστειλε ο αρχηγός της Νέας Δημοκρατίας Κώστας Καραμανλής στην εφημερίδα "International Herald Tribune", όπου αναφέρει τα εξής:

Η Ελλάδα ...θέλει μια πιο απτή επίδειξη της αποφασιστικότητας της διεθνούς κοινωνίας στην καταπολέμηση της εθνοτικής τρομοκρατίας. Σαφείς οδηγίες πρέπει να διατυπωθούν για την προστασία των μειονοτικών δικαιωμάτων, ενώ ουσιαστικοί μηχανισμοί περιφερειακής συνεργασίας πρέπει να δημιουργηθούν για την εφαρμογή τους. Η ελληνική κυβέρνηση έχει υπογραμμίσει την προσήλωση της προς αυτήν την κατεύθυνση, και σε αυτό [το θέμα] έχει την υποστήριξη του κυρίως αντιπολιτευτικού κόμματος της Νέας

⁷⁵ Flash.gr, «Οι εξελίξεις στα Σκόπια στη Βουλή», 28 Μαρτίου 2001.

⁷⁶ Βλέπε, για παράδειγμα, Flash.gr, «Οι εξελίξεις στα Σκόπια στη Βουλή», 28 Μαρτίου 2001, Flash.gr, «Στην ΠΓΔΜ ο Καραμανλής», 12 Μαΐου 2001 και Flash.gr, «Καραμανλής: Πιο ενεργή παρέμβαση για Σκόπια», 14 Ιουνίου 2001.

Δημοκρατίας.⁷⁷

Παραπλήσιο παράδειγμα δημόσιας και διεθνούς υποστήριξης της κυβερνητικής πολιτικής σε θέμα εξωτερικής πολιτικής που σχετιζόταν με το μεταψυχροπολεμικό Μακεδονικό Ζήτημα, μάταια θα αναζητόταν κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας.⁷⁸

Το τρίτο βασικό χαρακτηριστικό της ελληνικής διπλωματίας ήταν η ενεργή προσπάθεια βοήθειας της ΠΓΔΜ, στα πλαίσια όμως, κυρίως, ευρύτερων πολυμερών προσπαθειών και διεθνών οργανισμών. Η μοναδική μονομερής πρωτοβουλία που αναλήφθηκε από την Αθήνα ήταν η αποστολή υλικής βοήθειας αμέσως αφού άρχισαν οι εχθροπραξίες, μετά από τη δραματική έκκληση του Πρωθυπουργού της ΠΓΔΜ για «συνδρομή της Αθήνας με κάθε δυνατό τρόπο».⁷⁹ Σχεδόν άμεσα δόθηκε στην κυβέρνηση των Σκοπίων υλική βοήθεια που συμπεριλάμβανε:

48 σταθμούς ασυρμάτως νέας τεχνολογίας ... 50 βαρέα στρατιωτικά φορτηγά γενικής χρήσης ... 3 ελικόπτερα επιτηρήσεως συνόρων τύπου «Χιούι» ... αλεξίσφαιρα γιλέκα, υγειονομικό υλικό και υλικό διοικητικής μερίμνης, ελαφρά οχήματα και λεωφορεία, [καθώς και] γενικότερο στρατιωτικό υλικό.⁸⁰

Σε αυτό το πλαίσιο πρέπει να προστεθεί και η οικονομική δραστηριότητα των ελληνικών επιχειρήσεων στην ΠΓΔΜ, η οποία συνεχιζόταν σταθερή παρά την έντονη εθνική κρίση.

Ο όγκος του διμερούς εμπορίου ανάμεσα στην Ελλάδα και την ΠΓΔΜ εκτιμάται ότι παρέμεινε το 2001 στα επίπεδα του 2000, δηλαδή περί τα 520 εκατ. δολ. Η χώρα μας βρέθηκε στην 4^η θέση ανάμεσα στους προμηθευτές της ΠΓΔΜ... Οι ελληνικές εξαγωγές προς την ΠΓΔΜ εκτιμώνται σε 451 εκατ. δολ., εκ των οποίων τα 222 εκατ. δολ. αφορούν τα πετρελαιοειδή ... Αντίστοιχα η Ελλάδα εισήγαγε από τα Σκόπια προϊόντα αξίας περί τα 68 εκατ.

⁷⁷ Τζιαμπίρης Α., (2003), *Διεθνείς Σχέσεις και Μακεδονικό Ζήτημα*, Εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ, σελ. 123.

⁷⁸ Προς τιμήν της, η Νέα Δημοκρατία επίσης αρνήθηκε να εκμεταλλευτεί για μικροκομματικές σκοπιμότητες την κρίση στο Κοσσυφοπέδιο, παρά το γεγονός ότι 85 % των Ελλήνων ήταν αντίθετοι στους Νατοϊκούς βομβαρδισμούς. Βλέπε Λούλης, 2001, σελ. 325 και σημ. 49.

⁷⁹ *Το Βήμα*, «Τα Σκόπια εκπέμπουν σήμα κινδύνου», 6 Μαρτίου 2001.

⁸⁰ *Το Βήμα*, «Τι στέλνουμε στα Σκόπια», 8 Μαρτίου 2001.

δολ.⁸¹

Θα πρέπει πάντως να τονιστεί ότι, κατά τη διάρκεια του 2001, η Ελλάδα ουδέποτε προσπάθησε να ασκήσει μονομερώς πολιτική απέναντι στην κρίση στην ΠΓΔΜ, αλλά με σύνεση, ενέταξε τις δυνάμεις και την ιδιαίτερη γνώση της για τα προβλήματα της περιοχής στην ευρύτερη διεθνή προσπάθεια για επίλυση της κρίσης στην ΠΓΔΜ. Η ελληνική διπλωματία ανέλαβε πρωτοβουλίες στο επίπεδο της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, ώστε η βοήθεια προς την ΠΓΔΜ να καταστεί όσο το δυνατόν πιο ευρεία και ουσιαστική.⁸²

Η σημαντικότερη επιτυχία της Αθήνας σχετιζόταν με τις ενέργειες της που είχαν ως αποτέλεσμα την υπογραφή στις 9 Απριλίου 2001 συμφωνίας σταθερότητας και συνεργασίας μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και ΠΓΔΜ. Ενώ η ένοπλη στρατιωτική σύγκρουση συνεχιζόταν, η επιβεβαίωση της ειδικής σχέσης με την ΕΕ, έστειλε σαφές μήνυμα προς τους αλβανούς πολίτες της χώρας ότι το μέλλον τους θα έπρεπε να αναζητηθεί στην ευρωπαϊκή ενταξιακή πορεία της ΠΓΔΜ, και όχι σε ένοπλες εθνικιστικές περιπέτειες και μεγαλοϊδεατισμούς. Άλλωστε, σε τελική ανάλυση, το μέλλον της νεόκοπτης γειτονικής δημοκρατίας μπορεί να εξασφαλιστεί μακροπρόθεσμα μόνο μέσα από τη διαδικασία που θα την οδηγήσει σε εισδοχή στις Ευρωπαϊκές δομές.

Η προσήλωση της Ελλάδας σε πολυμερείς διαδικασίες προκύπτει επιπρόσθετα και από τις ενέργειες που σχετίζονταν με την άμεση στρατιωτική εμπλοκή στις διαδικασίες διατήρησης της ειρήνης στην ΠΓΔΜ. Στις αρχές Μαρτίου 2001, ο Πρωθυπουργός της Βουλγαρίας Ιβάν Κοστόφ, συζήτησε με τον Έλληνα ομόλογό του την αποστολή στρατιωτών των δύο χωρών στην ΠΓΔΜ, κατόπιν συνεννοήσεως με την κυβέρνηση των Σκοπίων. Η απάντηση της Αθήνας ήταν άμεση: «Στο πλαίσιο της προσπάθειας να αντιμετωπισθεί η κρίση δε μπορεί να συμπεριλαμβάνεται η αποστολή στρατευμάτων από γειτονικές χώρες, στη βάση διμερούς συμφωνίας και συνεννόησης».⁸³

Η Ελλάδα αντιστάθηκε σε οποιαδήποτε σκέψη για μονομερή στρατιωτική εμπλοκή και αποφάσισε την αποστολή Ελλήνων στρατιωτών μόλις στα τέλη του Αυγούστου 2001, στα πλαίσια Νατοϊκής δύναμης που

⁸¹ *Επενδυτής*, «Το 2002 έτος-κλειδί για το μέλλον της FYROM», 19-20 Ιανουαρίου 2002

⁸² Βλέπε *Flash.gr*, «Υποστήριξη στα Σκόπια», 6 Μαρτίου 2001.

⁸³ *Το Βήμα*, «Τηλεφώνημα με σημασία για τα Σκόπια», 9 Μαρτίου 2001.

απεστάλη στην ΠΓΔΜ κατόπιν πρόσκλησης από τον Πρόεδρό της Μπόρις Τραϊκόφσκι. Συνεπώς, οι περίπου 400 άντρες που στελέχωσαν την ελληνική αποστολή έδρασαν στα πλαίσια μιας μεγάλης πολυεθνικής συμμαχίας, που με την επιχείρηση *Αναγκαία Συγκομιδή* αναλάμβανε μια χρονικά περιορισμένη αποστολή, που απέβλεπε στην εφαρμογή της Συμφωνίας-πλαίσιο για το μέλλον της ΠΓΔΜ (Συμφωνία Αχρίδας).⁸⁴

Ας σημειωθεί εδώ, σε σχέση με την ευρεία διακομματική συναίνεση στην αντιμετώπιση της κρίσης, ότι η συμμετοχή της Ελλάδας σε αυτήν την προσπάθεια προκάλεσε την αντίδραση των κομμάτων της αριστεράς και σηματοδότησε το τέλος της ασυνήθιστης διακομματικής συμφωνίας στα θέματα που προέκυπταν από την κρίση στην ΠΓΔΜ.⁸⁵ Θα πρέπει πάντως να διευκρινιστεί ότι, παρά τη σχεδόν αντανάκλαστική διαφωνία προς τη Νατοϊκή εμπλοκή, το σύνολο των αριστερών πολιτικών δυνάμεων συνέχισε να υποστηρίζει τη μη-αλλαγή συνόρων και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη γειτονική χώρα.

Το τέταρτο βασικό χαρακτηριστικό της ελληνικής διπλωματίας προς την ΠΓΔΜ σχετίζεται με την κινητικότητα στο θέμα της ονομασίας, και την προσπάθεια επίλυσης του, μέσω διακριτικών ενεργειών της Αθήνας να απεγκλωβιστεί από την απόφαση του Δεύτερου Συμβουλίου Πολιτικών Αρχηγών. Όσον αφορά την πολιτική της ΠΓΔΜ στο θέμα, εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι η ΠΓΔΜ κατέβαλε προσπάθεια να εκμεταλλευτεί την πασιφανή αδυναμία της και να πετύχει τη διεθνή της αναγνώριση με την ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Το βασικό επιχείρημα των Σκοπίων ήταν ότι μια τέτοια ενέργεια από την πλευρά της διεθνούς κοινότητας θα συνέβαλε καταλυτικά στη σταθεροποίηση της χώρας, αλλά και στην ικανοποίηση της εθνικής πλειοψηφίας που εκ των πραγμάτων υποχρεωνόταν σε συμβιβασμούς και υποχωρήσεις προς την αλβανική μειοψηφία.⁸⁶

Η Αθήνα επανειλημμένα απέρριψε αυτές τις προσπάθειες, ενώ έκδηλο ήταν και ένα αίσθημα πικρίας και απογοήτευσης, δεδομένης και της

⁸⁴ Για το κείμενο της συμφωνίας-πλαίσιο για το μέλλον της ΠΓΔΜ, βλέπε ιστοχώρο: <http://www.sinf.gov.mk/PressRoomEN/2001/07/n0815.htm>.

⁸⁵ *Ελευθεροτυπία*, «Χωρίς αυταπάτες και με φόβο προβοκάτσιας», 24 Αυγούστου 2001.

⁸⁶ Για την πλέον πρόσφατη, σημαντική και συνολική πρόταση που σε μεγάλο βαθμό εκφράζει τις επιθυμίες των Σλαβομακεδόνων όσον αφορά το θέμα της ονομασίας, βλέπε "*International Crisis Group*", «Macedonia's Name: Why the Dispute Matters and How to Resolve it», 10 December 2001.

σημαντικότητας βοήθειας που είχε προσφερθεί ποικιλοτρόπως στην κυβέρνηση των Σκοπίων.⁸⁷ Σε κάθε περίπτωση, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το νέο πλαίσιο επίλυσης της διαφωνίας που προώθησε η Αθήνα, το οποίο σκιαγραφήθηκε το Σεπτέμβριο 2001 από τον εκτελούντα χρέη κυβερνητικού εκπροσώπου Τηλέμαχο Χυτήρη. Ο Χυτήρης, αναφερόμενος στις αποφάσεις του Δεύτερου Συμβουλίου Πολιτικών Αρχηγών, όσον αφορά στο θέμα της ονομασίας, δήλωσε:

Η σύσκεψη τότε ήταν άτυπη (!). Αυτό που τώρα μπορούμε να πούμε είναι ότι για την ελληνική κυβέρνηση το ισχύον όνομα δε γίνεται δεκτό, δεν γίνεται δεκτή η διπλή ονομασία. Οι διαπραγματεύσεις συνεχίζονται. Επιδιώκουμε λύση ικανοποιητική και για τα δύο μέρη, το εμπόδιο του ονόματος πρέπει να εκλείψει.⁸⁸

Με άλλα λόγια, η Ελλάδα απορρίπτει την ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας», αλλά υποβαθμίζει και ουσιαστικά ακυρώνει το δεσμευτικό χαρακτήρα των θέσεων που είχαν συμφωνηθεί στις 13 Απριλίου, και επιζητά συμβιβασμό στη βάση μιας σύνθετης ονομασίας. Ειρωνεία, βεβαίως, αποτελεί το γεγονός ότι το βασικό εμπόδιο σε μια τέτοια διευθέτηση του προβλήματος προέρχεται από την ΠΓΔΜ, και όχι από την Ελλάδα, όπου το σημαντικό αλλά πλέον μειοψηφικό 45,4 % του πληθυσμού εξακολουθεί μεν να υποστηρίζει τη μαξιμαλιστική θέση, αλλά βέβαια χωρίς το πάθος, τη δημοσιότητα και τη σθεναρότητα που χαρακτήριζαν τις αντιδράσεις του λαού και του πολιτικού κόσμου κατά την περίοδο 1992-1995.⁸⁹

Η Ελλάδα με τη στάση που υιοθέτησε κατά την κρίση του 2001, κατέδειξε έμπρακτα ότι προσβλέπει σε σχέσεις καλής γειτονίας με την Π.Γ.Δ.Μ. και στηρίζει τη βιωσιμότητα της κρατικής υπόστασης της τελευταίας. Μολονότι οι εξελίξεις δεν δικαίωσαν τις ελληνικές προβλέψεις για άμβλυνση της αδιαλλαξίας των Σκοπίων και η ελληνική αρωγή τις κρίσιμες στιγμές για τη γειτονική χώρα δεν εξαργυρώθηκε σε "έμπρακτα" ανταλλάγματα, εντούτοις είναι γενικότερη διαπίστωση ότι η ύπαρξη της Π.Γ.Δ.Μ., του "φυσικού φράγματος που διαχωρίζει την Ελλάδα

⁸⁷ *Ελευθεροτυπία*, «Αθήνα καλεί Σκόπια να υπερβούν τις αγκυλώσεις», 4 Σεπτεμβρίου 2001.

⁸⁸ Τζιαμπίρης Α., (2003), *Διεθνείς Σχέσεις και Μακεδονικό Ζήτημα*, Εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ, σελ.127

⁸⁹ Τζιαμπίρης Α., (2003), *"Διεθνείς Σχέσεις και Μακεδονικό Ζήτημα"*, Εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ, σελ.127

από τις περιοχές της έντασης⁹⁰ είναι απαραίτητη για τα ελληνικά συμφέροντα. Η πολιτική σταθερότητα και η οικονομική ανάπτυξη της γειτονικής χώρας δεν διασφαλίζουν μόνο το εύρωστο μέλλον των ελληνικών επενδύσεων σε αυτή, αλλά παρέχουν και τις απαραίτητες προϋποθέσεις για ουσιαστικό έλεγχο της παράνομης μετανάστευσης αλλά και της κυκλοφορίας ναρκωτικών και όπλων στην περιοχή.

2.10 Η σημασία του ρεαλισμού

Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας κατά τη διάρκεια της εθνικής κρίσης στην ΠΓΔΜ εξηγείται από τις βασικές αρχές της θεωρίας του ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις. Η προσήλωση στη ρεαλιστική σύνεση αποτέλεσε την πηγή από την οποία προέκυψαν και τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά της ελληνικής διπλωματίας.

Η Αθήνα αφομοίωσε πλήρως τη «σοφία» του ρεαλισμού που απαιτεί πλήρη κατανόηση, αποδοχή και προσαρμογή στην «ακατανίκητη δύναμη των υφισταμένων δυνάμεων και στον αναπόφευκτο χαρακτήρα των υφιστάμενων τάσεων».⁹¹ Σύμφωνα με αυτές τις επιταγές, οι αποφάσεις της Ελλάδας βασιζόνταν σε μια ορθολογιστική ανάλυση της ισχύος της χώρας στην περιοχή των Βαλκανίων. Η Ελλάδα δε λειτούργησε ως αναθεωρητική δύναμη, και σε καμία περίπτωση δεν υιοθέτησε επεκτατικές εδαφικές σκέψεις ή ενέργειες. Κάτι τέτοιο θα είχε τρομαχτικά αρνητικές συνέπειες, θα προκαλούσε διεθνή κατακραυγή και θα καθιστούσε την Ελλάδα μόνιμο μέρος του προβλήματος στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Επιπρόσθετα, η Αθήνα δεν είχε την επιθυμία, ούτε έτρεφε αυταπάτες ότι θα μπορούσε να καταστεί ένας περιφερειακός βαλκανικός ηγεμόνας, με την πολυτέλεια να δρα μονομερώς και κατά το δοκούν. Ένας τέτοιος στόχος δε συνάδει με τις δυνατότητες της Ελλάδας και θα την έφερνε αντιμέτωπη με τα συμφέροντα και τους σκοπούς ισχυρότερων χωρών και διεθνών

⁹⁰ Χορμοβίτης Δημήτρης, "ΠΓ.Δ.Μ.: Εσωτερικές εξελίξεις και πολιτική σταθερότητα", στο Ντόκος Θάνος, Πιερρός Φίλιππος: "Τα Βαλκάνια μετά τον πόλεμο του Κοσσυφοπέδιου", ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδόσεις Σιδέρης, Οκτώβριος 2000, σελ.108

⁹¹ Carr, 1939, σελ. 39.

οργανισμών.

Η ρεαλιστική προσαρμογή στην πραγματικότητα επέτρεψε στην Ελλάδα να προσπαθήσει να καταστεί μία από τις σημαντικότερες χώρες και παράγοντες στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (αλλά σε καμία περίπτωση η μόνη). Ο πλήρης εναρμονισμός με τους στόχους της διεθνούς κοινότητας για σταθερότητα, οικονομική ανάπτυξη και δημοκρατία στα Βαλκάνια, είχε επίσης ως αποτέλεσμα την αντιστροφή και ακύρωση της πολιτικής που είχε οδηγήσει τη χώρα σε ένα είδος ιδιόμορφης διεθνούς απομόνωσης. Ο Κίρο Γκλιγκόροφ ήταν εκείνος που είχε καταλάβει ορθά τις προτεραιότητες (για σταθερότητα) των κυριότερων κρατών και οργανισμών στα μεταψυχροπολεμικά Βαλκάνια. Αποτελεί ενδιαφέρουσα μεταστροφή καθώς και εξέχουσα πολιτική ειρωνεία, ότι κατά τη διάρκεια της εθνικής κρίσης της ΠΓΔΜ, η Αθήνα «ζύγισε» ορθά τις προθέσεις των ισχυρότερων και προσαρμόσε την πολιτική της σύμφωνα με αυτές, ενώ ο Γκλιγκόροφ αυτοαπομονώθηκε προσκολλημένος σε ακραίες εθνικιστικές θέσεις που καταδίκάζαν προσπάθειες συμβιβασμού με την αλβανική μειονότητα.⁹²

Θα πρέπει πάντως να τονιστεί ότι η ταύτιση με τις επιλογές της διεθνούς κοινότητας επέτρεψε στην Αθήνα να ακολουθήσει μια εξωτερική πολιτική σύμφωνη με τη βασικότερη αρχή του ρεαλισμού, δηλαδή την επιδίωξη του εθνικού συμφέροντος με βάση την ισχύ. Ο στόχος ήταν η ισχυροποίηση της θέσης της Ελλάδας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, καθώς και η διατήρηση της ρεαλιστικής αρχής της ισορροπίας ισχύος στην ίδια περιοχή.

Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι, απαραίτητη προϋπόθεση ήταν η συνεχιζόμενη εδαφική ακεραιότητα της ΠΓΔΜ, γεγονός που εξηγεί και σε σημαντικό βαθμό την απλόχερη βοήθεια που παρείχε προς το γειτονικό κράτος η Αθήνα, σχεδόν αμέσως αφού ξέσπασαν οι ένοπλες εθνικές διαμάχες. Συγκεκριμένα, η ρεαλιστική προσέγγιση επέβαλλε την αντιμετώπιση της ΠΓΔΜ υποδειγματικού «κράτος ανάχωμα» (*buffer state*) που απομακρύνει την Ελλάδα από επικίνδυνες περιοχές και συρράξεις ενώ μπορεί να απορροφήσει πρόσφυγες και διάφορα προβλήματα, όπως έγινε άλλωστε

⁹² Τζαμπήρης Α., (2003), *Διεθνείς Σχέσεις και Μακεδονικό Ζήτημα*, Εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ, σελ.128

κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Κοσσυφοπέδιο.

Επίσης, συνυπολογίστηκε το γεγονός ότι η γειτονική δημοκρατία αποτελεί προνομιακό χώρο για τον ελληνικό επιχειρηματικό κόσμο, ο οποίος έχει ήδη κατορθώσει να εκμεταλλευτεί σημαντικές ευκαιρίες καθώς και ότι υπάρχει σημαντική ταύτιση μεταξύ Ελλάδος - ΠΓΔΜ σε θέματα εξωτερικής πολιτικής στην περιοχή (π.χ. κοινή αντίθεση σε βίαιη αλλαγή συνόρων και ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου).

Από γεωπολιτική σκοπιά, η Αθήνα είχε απόλυτο συμφέρον να ακυρώσει στην πράξη τις προσπάθειες για δημιουργία μιας Μεγάλης Αλβανίας ή έστω ενός Μεγάλου Κοσσυφοπεδίου. Οποιαδήποτε τέτοια εξέλιξη θα διατάρασσε την ισορροπία ισχύος στα Βαλκάνια, ενώ θα μπορούσε να οδηγήσει σε ισχυρές πιέσεις ακόμη και για τη δημιουργία μιας Μεγάλης Βουλγαρίας.⁹³ Σε κάθε περίπτωση, θα ακύρωνε τη νέα προνομιακή και ισχυρή θέση της Ελλάδας που προέκυψε από τη διαδικασία βίαιης διάλυσης της άλλοτε περιφερειακά κραταιής Γιουγκοσλαβίας. Επιπρόσθετα, η επιτυχία μεγαλοϊδεατικών οραμάτων θα άνοιγε τον ασκό του Αϊόλου όσον αφορά στην αμφισβήτηση των υπαρχόντων συνόρων από τις διάσπαρτες (και ενίοτε πολυπληθής) μειονότητες της Χερσονήσου του Αίμου.

Τέλος, θα πρέπει να προσθέσουμε ότι και άλλες βασικές αρχές της θεωρίας του ρεαλισμού δικαιώνονται από τα γεγονότα της κρίσης της ΠΓΔΜ και την ελληνική αντίδραση ειδικότερα. Συγκεκριμένα, τα κράτη ήταν εκείνα που έπαιξαν το βασικότερο ρόλο στις εξελίξεις. Το γεγονός ότι συμμαχίες και διεθνείς οργανισμοί (ΝΑΤΟ, ΕΕ κτλ) αναμείχθηκαν ενεργά, δε θα πρέπει να κρύβει τον πρωταρχικό ρόλο που παίζουν τα εθνικά κράτη που αποτελούν και τα μέλη αυτών των οργανισμών, συχνά με το δικαίωμα της αρνησικυρίας σε όλες τις αποφάσεις.

Επίσης, δικαιώνεται η ανάλυση του ρεαλισμού για το συγκρουσιακό χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος, εφόσον αλλιώς δε θα χρειαζόταν η αναφορά στην ένοπλη στρατιωτική σύρραξη στη γειτονική νεότευκτη δημοκρατία. Όμως, και η υπόθεση της αρχής του ορθολογισμού επιβεβαιώνεται από την περίπτωση της Ελλάδας. Διαθέτοντας μία σειρά επιλογών (μεταξύ των οποίων και φανερά ζημιολόγων για το εθνικό

⁹³ Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε σε συνέντευξή του ο τότε Υπουργός Εξωτερικών Γεώργιος Παπανδρέου «Να τελειώνουμε με τους μεγαλοϊδεατισμούς» (Το Βήμα, 11 Μαρτίου 2001).

συμφέρον) η Αθήνα «ζύγισε» τις επιλογές και πήρε αποφάσεις που απέφυγαν πολλά από τα λάθη της περιόδου 1992-1995.⁹⁴

Το αποτέλεσμα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, που βασιζόταν στις αρχές της θεωρίας του ρεαλισμού και διεπόταν από σύνεση, ήταν στο να βρει στην αρχή του 2002 ενδυναμωμένη τη θέση της Ελλάδας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και την ΠΓΔΜ σε κατάσταση επισφαλούς ειρήνευσης. Η αναταραχή είναι ιδιαίτερος πιθανό να επιστρέψει στα μεταψυχροπολεμικά Βαλκάνια, στα οποία ο ένοπλος αλβανικός εθνικισμός παραμένει σημαντικός παράγοντας αστάθειας.⁹⁵ Συνεπώς, ενέργειες που προσβλέπουν σε στήριξη του εθνικού συμφέροντος υπό το πρίσμα της έννοιας της ισχύος, καθώς και η ευρύτερη δυνατή διακομματική συναίνεση, θα πρέπει να παραμείνουν βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής διπλωματίας στην περιοχή. Σε αυτήν την περίπτωση, και συνυπολογίζοντας την ιδιαίτερη ελληνική μέριμνα και το συμφέρον για ευημερία και ειρήνη στα Βαλκάνια, θα μπορούμε να ελπίζουμε και σε μια ικανοποιητική και δίκαιη συμφωνία στο θέμα της ονομασίας.

2.11 Η σημασία των εξελίξεων στο Κόσσοβο ως παράγοντας αλληλεξάρτησης.

Οι επιχειρήσεις του ΝΑΤΟ εναντίον της Σερβίας του Σλόμπταν Μιλόσεβιτς, προκάλεσαν ένα τεράστιο προσφυγικό κύμα από την περιοχή του Κοσόβου με κατεύθυνση τον ασφαλέστερο νότο. Υπολογίζεται, πως τον Μάιο του 1999, οι Κοσοβάροι πρόσφυγες που κατέφυγαν στην Π.Γ.Δ.Μ., αντιστοιχούσαν στο 11 % του συνολικού πληθυσμού της χώρας⁹⁶ προκαλώντας έναν ισχυρό "κοινωνικοοικονομικό πονοκέφαλο" στην κυβέρνηση

⁹⁴ Τζιαμπίρης Α., (2003), *Διεθνείς Σχέσεις και Μακεδονικό Ζήτημα*, Εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ, σελ.130

⁹⁵ *Μακεδονικά Πρακτορεία Ειδήσεων*, «ΠΓΔΜ: Με νέες επιθέσεις προειδοποιούν οι Αλβανοί εξτρεμιστές», 19 Φεβρουαρίου 2003.

⁹⁶ Με βάση τα στοιχεία που παρέχει η "Υπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. (UNHCR) για τη συγκεκριμένη περίοδο, ο συνολικός αριθμός των προσφύγων που κατέφυγε στο έδαφος της Π.Γ.Δ.Μ. ανήλθε στους 229.300. Βλέπε Χορμολίπη Δ., "ΠΓΔΜ: Εσωτερικές εξελίξεις και πολιτική σταθερότητα", στο Ντόκος Θάνας, Πιερρός Φίλιππος (επιμ.), *"Τα Βαλκάνια μετά τον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου"*, εκδόσεις Σιδέρη - ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, Οκτώβριος 2000, σελ. 103.

των Σκοπίων. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί η έκτακτη κατάσταση, εκατομμύρια δολαρίων⁹⁷ ξοδεύτηκαν για τις ανάγκες των προσφύγων του Κοσόβου εις βάρος των αναγκών του γηγενούς πληθυσμού. Οι οικονομικές επιπτώσεις υπήρξαν τεράστιες με τεράστιο αντίκτυπο τόσο στον τομέα της υγείας όσο και στον τομέα της άμυνας. Μεγάλη μερίδα των Σλαβομακεδόνων αντιμετώπισε με καχυποψία την εισροή ενός τόσο μεγάλου προσφυγικού ρεύματος, φοβούμενη ότι θα μετέβαλε εις βάρος τους την ευαίσθητη εθνοτική ισορροπία της χώρας. Υπό αυτό το πρίσμα, κύρια επιδίωξη της κυβέρνησης των Σκοπίων από πολύ νωρίς, υπήρξε ο επαναπατρισμός των προσφύγων στο Κόσοβο μετά το πέρας των εχθροπραξιών.

Η Ελλάδα προκειμένου να αποφύγει την εισροή προσφύγων από το Κόσοβο, αναγνωρίζοντας για ακόμη μία φορά τη σημασία της Π.Γ.Δ.Μ. ως "χώρα ανάχωμα" για την ασφάλεια της ίδιας - παρείχε οικονομική βοήθεια στην Π.Γ.Δ.Μ. προκειμένου να δημιουργηθούν οργανωμένοι καταυλισμοί υποδοχής και φιλοξενίας των προσφύγων.

Η εκκρεμότητα του τελικού καθεστώτος στο Κόσοβο αποτελεί κοινή ανησυχία για τόσο για την Π.Γ.Δ.Μ. όσο και για την Ελλάδα. Η Αθήνα φαίνεται να υποστηρίζει την πολυεθνικότητα του⁹⁸, άποψη την οποία ενστερνίζεται και η κυβέρνηση των Σκοπίων. Οι δύο πλευρές παρουσιάζονται πεπεισμένες ότι οι όποιες προοπτικές ανεξαρτησίας του - έστω και σε βάθος χρόνου - είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα ενισχύσουν τις δυνάμεις αποσταθεροποίησης των Βαλκανίων, με απρόβλεπτες συνέπειες τόσο για την Π.Γ.Δ.Μ. όσο και για τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη⁹⁹.

⁹⁷ Το κόστος που επέφερε ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο για την οικονομία της Π.Γ.Δ.Μ. εκτιμήθηκε σε περίπου 15 δις \$, βλέπε Τζιαμπήρης Αριστοτέλης, "Το θέμα της ονομασίας στην Π.Γ.Δ.Μ.", στο Κωφός Ε., Βλασιδής Β. (επιμ.), "Αθήνα - Σκόπια: Η επτάχρονη συμβίωση (1995 - 2002)", εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2003, σελ. 280.

⁹⁸ Μολυβιάτης Π. "Κόσοβο: Ξανά στο προσκήνιο. Η άποψη της Αθήνας", Washington Times, 25 Μαρτίου 2005.

⁹⁹ Yannis Alexandros, "Kosovo under International Administration: An Unfinished Conflict", ELIAMEP - PSIS, Athens 2001, pg.58.

2.12 Η διαδικασία διαμεσολάβησης του Ο.Η.Ε.

Η «πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας» υπέβαλε το 1992 αίτηση για να ενταχθεί στον Ο.Η.Ε. με την ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Το Συμβούλιο Ασφαλείας στις 7 Απριλίου 1993 επεσήμανε ότι αν και η χώρα πληρεί τα κριτήρια προσχώρησης στον Ο.Η.Ε. ωστόσο υπάρχει η διαφορά στο θέμα του ονόματός της η οποία είναι αναγκαία να επιλυθεί προς το συμφέρον της διατήρησης της ειρήνης και της καλής γειτονίας στην περιοχή. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών να κάνει αποδεκτή την γείτονα χώρα στα Ηνωμένα Έθνη στις 8 Απριλίου 1993, με την προσωρινή ονομασία «πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας». Σύμφωνα με την απόφαση 817/7.4.1993 του Συμβουλίου Ασφαλείας, που καλεί τα δύο μέρη να συνεργασθούν για την ταχεία επίλυση της διαφοράς τους, *«η διαφορά του ονόματος πρέπει να επιλυθεί για την διατήρηση σχέσεων που προάγουν την ειρήνη και την καλή γειτονία στην περιοχή»*. Η διαδικασία για την επίλυση της διαφοράς, υποδεικνύεται τόσο από την απόφαση 817/7.4.1993 όσο και από την απόφαση 845/18.6.1993 του Συμβουλίου Ασφαλείας, η οποία καλεί τα δύο μέρη, υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, να συνεχίσουν τις διμερείς συνομιλίες τους, προκειμένου να επιτευχθεί η ταχύτερη δυνατή επίλυση των μεταξύ τους εκκρεμών θεμάτων¹⁰⁰.

2.13 Οι προτάσεις Νίμιτς

Τον Δεκέμβριο του 2004, Αθήνα και Π.Γ.Δ.Μ., υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, και μεσολαβητή τον Ειδικό Εκπρόσωπο του Γενικού Γραμματέα του Ο.Η.Ε., κ. Mathew Nimitz, ξεκίνησαν νέο γύρο διαπραγματεύσεων για την εξεύρεση μίας αμοιβαίας αποδεκτής λύσης

¹⁰⁰ "Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας & Ελλάδα: Το ζήτημα του ονόματος", Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών.

στο θέμα της ονομασίας. Στις 8 Απριλίου του 2005¹⁰¹, και έχοντας ήδη προηγηθεί το Φεβρουάριο του ίδιου έτους η πρόταση της ελληνικής Κυβέρνησης για "μετονομασία" της Π.Γ.Δ.Μ. σε "Νέα Δημοκρατία της Μακεδονίας" (την οποία απέρριψε η πλευρά των Σκοπίων), ο ειδικός μεσολαβητής του Ο.Η.Ε. κ. Mathew Nimitz, υπέβαλλε μία συνολική πρόταση για την εξεύρεση αμοιβαίας αποδεκτής λύσης στο ζήτημα του ονόματος της Π.Γ.Δ.Μ. Το περιεχόμενο της πρότασης Nimitz, που η ελληνική Κυβέρνηση απέφυγε να δώσει στη δημοσιότητα, έγινε μερικώς τουλάχιστον γνωστό, με τη δημοσίευση των δεκατριών σημείων του σε ελληνική ημερήσια εφημερίδα¹⁰² στις 13 Απριλίου του 2005.¹⁰³

Η ηγεσία της Π.Γ.Δ.Μ. υπήρξε αρνητική στις προτάσεις Nimitz, εμμένοντας στην πάγια θέση της για κατοχύρωση χρήσης της συνταγματικής της ονομασίας στις διεθνείς σχέσεις και μίας κοινά αποδεκτής ονομασίας για τις διμερείς της σχέσεις με την Ελλάδα. Αντίθετα, η ελληνική κυβέρνηση παρουσιάστηκε διαλλακτική, αποδεχόμενη την πρόταση Nimitz ως βάση διαπραγμάτευσης στις 8 Απριλίου του 2005¹⁰⁴. Η ελληνική αντιπολίτευση, με ελάχιστες εξαιρέσεις¹⁰⁵ δεν αντιστρατεύτηκε ανοιχτά της κυβερνητικής επιλογής αλλά η αρνητική στάση της Π.Γ.Δ.Μ. υπονόμωσε τις όποιες προοπτικές.

Στα τέλη Σεπτεμβρίου του 2005, μετά από αίτημα τόσο του προέδρου της Π.Γ.Δ.Μ. κ. Μπράνκο Τσερβενκόφσκι, όσο και του Έλληνα ΥΠ.ΕΞ. κ. Π. Μολυβιάτη, προς τον ειδικό μεσολαβητή του Ο.Η.Ε. κ. Μ.

¹⁰¹ Σχετικά με την ακριβή ημερομηνία υποβολής της πρότασης Nimitz παρουσιάζεται ασυμφωνία στις εξεταζόμενες πηγές. Το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών την τοποθετεί στις 29 Μαρτίου του 2005, ενώ το σύνολο του έντυπου τύπου (ελληνικού και ξένου) στις 8 Απριλίου.

¹⁰² Βλέπε "Τα κατά Νίμιτς 13 σημεία ενός πιθανού ψηφίσματος του Συμβουλίου Ασφαλείας" εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 13 Απριλίου 2005. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διευθύνση: http://www.enet.gr/online_text/c=110_dt=13.04.2005_id=5474480.13246000.50090672.28141488.57140976.55883824.33934640

¹⁰³ Τα 13 σημεία του Nimitz θα τα βρείτε στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 της παρούσας μελέτης

¹⁰⁴ Σύμφωνα με τον τότε Έλληνα Υπ.Εξ. κ. Μολυβιάτη, η πρόταση Nimitz: "δεν ικανοποιεί πλήρως τις επιθυμίες και τις επιδιώξεις μας. Αποτελεί ωστόσο βάση διαπραγμάτευσης. Σε αυτή τη διαπραγμάτευση είμαστε έτοιμοι να προσέλθουμε με θετική και εποικοδομητική διάθεση." Αναλυτικά βλέπε: "Συζήτηση προ Ημερησίας Διατάξεως, σύμφωνα με το άρθρο 143 του Κανονισμού της Βουλής, με πρωτοβουλία του Προέδρου του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος, κ. Γεωργίου Παπανδρέου, με θέμα τον προσανατολισμό και τις προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής", Περίοδος ΙΑ. Σύνοδος Α', Συνεδρίαση ΡΞΒ, 13 Μαΐου 2005.

¹⁰⁵ Ο πρόεδρος του ΛΑΟΣ κ.Καρατζαφέρης κατηγορώντας κυρίως το ΠΑΣΟΚ " .. που παρέδωσε στη Νέα Δημοκρατία μία βραδυφλεγή βόμβα η οποία σήμερα εξεράγη" τάχθηκε ανοιχτά ενάντια στην πρόταση Nimitz.

Nimitz, ξεκίνησε νέος κύκλος διαβουλεύσεων. Στις 7 Οκτωβρίου 2005 ο αξιωματούχος των Ηνωμένων Εθνών παρουσίασε μία νέα πρόταση, το περιεχόμενο της οποίας, για ακόμη μία φορά, δε δόθηκε επίσημα στη δημοσιότητα. Αυτή τη φορά ήταν η σειρά της ελληνικής επίσημης διπλωματίας να απορρίψει άμεσα τη νέα πρόταση καθώς σύμφωνα με αυτή προβλεπόταν:

1. Οι χώρες που έχουν ήδη αναγνωρίσει την Π.Γ.Δ.Μ. με την επίσημη συνταγματική της ονομασία ("*Δημοκρατία της Μακεδονίας*") να εξακολουθήσουν τη χρήση της στις διμερείς τους σχέσεις με την Π.Γ.Δ.Μ.
2. Η Ελλάδα, στις σχέσεις της με την Π.Γ.Δ.Μ. να χρησιμοποιεί την ονομασία "Republika Makedonija-Skopje".
3. Η αναφορά της Π.Γ.Δ.Μ. στους διεθνείς οργανισμούς μέχρι το 2008, να γίνεται με τη χρήση της ονομασίας "Republika Makedonija" αμετάφραστη, ενώ μετά το 2008 να γίνει χρήση του συνταγματικού της ονόματος "Republic of Macedonia".
4. Καμία από τις δύο χώρες να μην έχει το αποκλειστικό δικαίωμα χρήσης του όρου "Μακεδονία".
5. Η Ελλάδα να αποφασίσει το πώς θα ονομάσει το τμήμα της ελληνικής Μακεδονίας.

Η κυβέρνηση της Π.Γ.Δ.Μ. καταρχήν επιφυλάχθηκε να απαντήσει αλλά στη συνέχεια με δηλώσεις του πρωθυπουργού της χώρας κ. Βλάντο Μπουτσκόφσκι αποδέχθηκε τη νέα πρόταση Nimitz, χαρακτηρίζοντας την ως "*καλή βάση για εξεύρεση λύσης στην εκκρεμότητα της ονομασίας*". Την ίδια στιγμή η απογοήτευση της Αθήνας από τη διαμεσολάβηση Nimitz, άφηνε ανοικτό πλέον το ενδεχόμενο η ελληνική πολιτική ηγεσία να καταφύγει στη διεξαγωγή δημοψηφίσματος.

Παρά την επανάληψη των πάγιων ελληνικών απόψεων ότι "*η Ελλάδα συνεχίζει να τάσσεται υπέρ της προβλεπόμενης από την απόφαση 817/93 διαδικασίας των Η.Ε. και δηλώνει την ετοιμότητα της να καταλήξει σε μια κοινώς αποδεκτή λύση στο θέμα της ονομασίας, αναζητώντας μια διεθνή ονομασία που θα ισχύει έναντι όλων («erga omnes»)*" το ναυάγιο της διαμεσολάβησης Nimitz οδήγησε σε τέλμα τις όποιες εξελίξεις για

επίλυση του ζητήματος του ονόματος.

2.14 Η στάση των Η.Π.Α. στο ζήτημα της ονομασίας της Π.Γ.Δ.Μ.

Μολονότι στο αρχικό στάδιο της Γιουγκοσλαβικής κρίσης, οι Η.Π.Α. φάνηκαν να υποστηρίζουν την ενότητα της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας στην πορεία η ανεξαρτητοποίηση της Σλοβενίας και της Κροατίας μετέβαλαν τις αμερικανικές θέσεις¹⁰⁶. Στις 7 Απριλίου του 1992, οι Η.Π.Α. αναγνωρίζοντας τις τρεις από τις πρώην Γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες (Σλοβενία, Κροατία, Βοσνία - Ερζεγοβίνη) προέβησαν και στην άρση των οικονομικών κυρώσεων που υφίσταντο οι υπόλοιπες Γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες εκτός της Σερβίας. Απέναντι στην κρίση της Βοσνίας και την προοπτική ενεργότερης εμπλοκής τους σε αυτήν, οι Η.Π.Α. θεωρώντας ότι αποτελούσε πρωταρχικά μέλημα της Ε.Ε., τήρησαν επιφυλακτική στάση.¹⁰⁷ Μόνο αφότου αποδείχθηκε η ανεπάρκεια τόσο της Ε.Ε. όσο και των Ηνωμένων Εθνών να διαχειριστούν με επιτυχία την κατάσταση στη Βοσνία οι Η.Π.Α. αποφασίζουν να αναλάβουν την πρωτοβουλία για την αποκλιμάκωσή της.

Έχοντας συμπληρωθεί 18 χρόνια από τότε, οι Η.Π.Α. θεωρούν πως η συνδρομή τους για την βιώσιμη εγκαθίδρυση ενός μακροχρόνιου περιβάλλοντος ασφαλείας στην περιοχή των Βαλκανίων εξακολουθεί να είναι επιβεβλημένη.¹⁰⁸ Οι ίδιες μάλιστα φαίνεται να αντιλαμβάνονται πως η προώθηση της περιφερειακής σταθερότητας στην περιοχή είναι συνυφασμένη με την άσκηση άμεσης επιρροής στη διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικής της Π.Γ.Δ.Μ.¹⁰⁹ Συγκεκριμένα, η Ουάσιγκτον

¹⁰⁶ Τζιώτης Δημήτρης, «Μακεδονία: Πολιτικές ευθύνες, δυσαίωνοι χρησμοί», εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα, 1994, σελ.190.

¹⁰⁷ "We don't have a dog in that fight". Η προηγούμενη δήλωση που έγινε από τον Αμερικανό αξιωματούχο James Baker, σκιαγραφεί την αντίληψη των Η.Π.Α. για τη σκοπιμότητα ανάληψης αμερικανικής δράσης εκείνη την περίοδο.

¹⁰⁸ Liotta P, Simons Anna, "Thicker than Water? Kin, Religion, and Conflict in the Balkans", Parameters, Winter 1998, pg. 11-27.

¹⁰⁹ Kyrou Alexandros, "Castle - building in the Balkans: American aspirations in Southeastern Europe since the dissolution of Yugoslavia", Journal of Political and Military Sociology,

φαίνεται να πιστεύει πως καθιστώντας τη στρατιωτική ανάπτυξη και την ασφάλεια της Π.Γ.Δ.Μ. εξαρτημένες από την ίδια θα εξασφαλίσει τις απαραίτητες βάσεις για μια ευρύτερη αμερικανική σφαίρα επιρροής στα Βαλκάνια.

Υπό αυτό το πρίσμα θα πρέπει να ερμηνευθεί η πολιτική που ακολουθούν έναντι στη γειτονική Π.Γ.Δ.Μ., εξηγώντας σε ένα βαθμό και την αναγνώριση της τελευταίας από τις ΗΠΑ, το Νοέμβριο του 2004, ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας» .

Η αμερικανική πλευρά επικαλούμενη την ενδυνάμωση της σταθερότητας στη γειτονική χώρα αιφνιδίασε δυσάρεστα την ελληνική πλευρά επαναφέροντας το ζήτημα της ονομασίας στο προσκήνιο. Προσπαθώντας να διασκεδάσουν τις ελληνικές βάσιμες ανησυχίες για τις δρομολογούμενες εξελίξεις – που αναπόφευκτα θα απέφερε μία τέτοιου είδους "πρωτοβουλία" - οι Η.Π.Α. υποστήριξαν ότι η συγκεκριμένη ενέργεια δεν είχε σκοπό να στραφεί εναντίον της Ελλάδας, αλλά κυρίως να λειτουργήσει ως επιβράβευση της Κυβέρνησης των Σκοπίων τόσο στην προσπάθεια δημιουργίας μίας πολυεθνικής δημοκρατίας, όσο και στην υποστήριξη που παρείχε η Π.Γ.Δ.Μ. στον πόλεμο κατά της διεθνούς τρομοκρατίας¹¹⁰.

Μολονότι είναι γεγονός, ότι τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο η Π.Γ.Δ.Μ. αντιμετώπιζε σημαντικά εσωτερικά προβλήματα εν όψει του δημοψηφίσματος¹¹¹ (7 Νοεμβρίου 2004) για την αποδοχή ή την απόρριψη

volume 24, no.2, winter 1996, pg.263.

¹¹⁰ Ανώτατος αμερικανός αξιωματούχος φέρεται να δηλώνει ότι: "Εάν η Αθήνα είχε άλλη συμπεριφορά, τότε και η Ουάσινγκτον θα φρόντιζε να μην στενοχωρήσει μια φίλη χώρα...". Βλέπε Λιαρέλλης Στρατής, «Χρονικό μιας αναγνώρισης», εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 7 Νοεμβρίου 2004.

¹¹¹ Το μεγαλύτερο κόμμα της αντιπολίτευσης, το εθνικιστικό VMRO - DPMNE, έχοντας καταφέρει να συγκεντρώσει 180.000 υπογραφές κατάφερε να πετύχει τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος για την αποδοχή ή όχι του κειμένου της Συμφωνίας της Αχρίδας. Η δημοψηφίσματος για την αποδοχή ή όχι του κειμένου της Συμφωνίας της Αχρίδας (μετά τη θετική τελευταία, έχοντας ενσωματωθεί στο εσωτερικό δίκαιο της χώρας (μετά τη θετική ψηφοφορία του Κοινοβουλίου της Π.Γ.Δ.Μ.), ήδη από τον Αύγουστο του 2003, είχε ψηφοφορία του Κοινοβουλίου της Π.Γ.Δ.Μ. Σύμφωνα με όσα προβλέπονται στο σχετικό νόμο η αλβανική τους πολίτες της Π.Γ.Δ.Μ. Σύνμφωνα με όσα προβλέπονται στο σχετικό νόμο η αλβανική γλώσσα αναβαθμίζεται ως δεύτερη επίσημη γλώσσα της Π.Γ.Δ.Μ. ενώ οι αλβανόφωνοι πολίτες της χώρας αποκτούν περισσότερα δικαιώματα στη συμμετοχή τους στην τοπική αυτοδιοίκηση. Η τεράστια αποχή που σημειώθηκε (περίπου 73% επί του συνόλου) καταδίκασε τελικά το δημοψήφισμα της 7ης Νοεμβρίου. Βλέπε Zahariadis Nikolaos, *καταδίκασε τελικά το δημοψήφισμα της 7ης Νοεμβρίου*. Βλέπε Zahariadis Nikolaos, "Recent developments in FYROM", Quattrum, Department of Government University of Alabama at Birmingham, 4 November 2006. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://politicsqr.com/forum/showthread.php?t=584>, καθώς και Kim Julie,

της Συμφωνίας της Οχρίδας (2001)¹¹² η επιλογή της αμερικανικής ηγεσίας να ισχυροποιήσει κατά αυτό τον τρόπο την κυβέρνηση των Σκοπίων, κλόνησε την εμπιστοσύνη της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας έναντι των Η.Π.Α. Για την Αθήνα, η αμερικανική πρωτοβουλία, υπονόμωσε τις προσπάθειές της για την εξεύρεση μιας αμοιβαίως αποδεκτής λύσης δεδομένου ότι παρείχε ερείσματα για την διαπραγματευτική ακαμψία της Π.Γ.Δ.Μ.¹¹³

Την ίδια στιγμή για την πολιτική ηγεσία της Π.Γ.Δ.Μ. η αμερικανική απόφαση αποτέλεσε, σύμφωνα με δηλώσεις του πρωθυπουργού της χώρας, Nikola Gruevski, τη δικαίωση 13 ετών έντονης διπλωματικής προσπάθειας.

2.15 Η Νατοϊκή προοπτική της Π.Γ.Δ.Μ. ως μοχλός πίεσης για την επίλυση της διαφοράς.

Η ελληνική πλευρά προκειμένου να μετριάσει τον αντίκτυπο της αναγνώρισης της Π.Γ.Δ.Μ., με τη συνταγματική της ονομασία από τις Η.Π.Α., προσπάθησε μέσα από τις προοπτικές ενσωμάτωσης της FYROM στις δομές της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας¹¹⁴ να αποτρέψει περαιτέρω δυσάρεστες εξελίξεις για την ίδια. Η ελληνική κυβέρνηση έχει δηλώσει κατά καιρούς εξάλλου ότι δεν υπάρχει περίπτωση να υπάρξει ένταξη της Π.Γ.Δ.Μ. στο Ν.Α.Τ.Ο. με το όνομα "Δημοκρατία της

"Macedonia (FYROM): Post-Conflict situation and U.S. Policy", Congressional Research Service, CRS Report for Congress, June 17, 2005, pg. 8-9. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.fas.org/sqp/crs/row/RL32172.pdf>

¹¹² Υπογράφηκε στις 13 Αυγούστου του 2001. Βλέπε σχετικά "Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας: Πολιτικές εξελίξεις", Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/europe_southeastern/balkans/fyrom.html

¹¹³ Την ίδια στιγμή η Π.Γ.Δ.Μ. επιλέγει το δρόμο κλιμάκωσης στις προκλήσεις της. Χαρακτηριστική η απόφαση των Σκοπίων να μετονομάσουν το αεροδρόμιο «Πέτροβets» σε «Αλέξανδρος ο Μέγας». Βλέπε χαρακτηριστικά τη συνέντευξη που παραχώρησε ο υπουργός Εξωτερικών της ΠΓΔΜ Μιλοσόσκι. "Μ. Αλέξανδρος, ο δικός μας Καρλομάγνος" εφημερίδα Καθημερινή, 21 Ιανουαρίου 2007. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://news.kathimerini.gr/4dcqil/w/articles/world/21/01/2007/213000>

¹¹⁴ Σε επιστολή του Έλληνα πρωθυπουργού κ. Κωνσταντίνου Καραμανλή προς τον Αμερικανό Πρόεδρο G. Bush τον Νοέμβριο του 2004 αφήνεται να εννοηθεί ότι η ελληνική πλευρά δεν πρόκειται να επιτρέψει σε χώρα με το όνομα «Μακεδονία» να γίνει μέλος του ΝΑΤΟ.

Μακεδονίας".

Μολονότι στο ίδιο το κείμενο της *Ενδιάμεσης Συμφωνίας* (Άρθρο 11§1) του 1995, η Ελλάδα "συμφωνεί να μην προβάλλει αντιρρήσεις στην αίτηση υποψηφιότητας του δεύτερου συμβαλλόμενου μέρους (Π.Γ.Δ.Μ.) σε διεθνείς, πολυμερείς και περιφερειακούς οργανισμούς και θεσμούς των οποίων είναι μέλος το Πρώτο συμβαλλόμενο μέρος", παρά ταύτα το "Πρώτο Συμβαλλόμενο Μέρος επιφυλάσσεται του δικαιώματος να προβάλλει αντιρρήσεις σε οποιαδήποτε συμμετοχή αναφέρεται ανωτέρω εάν και στην έκταση που το Δεύτερο Συμβαλλόμενο Μέρος πρόκειται να αναφερθεί σε τέτοιους οργανισμούς ή θεσμούς διαφορετικά απότι στην παρ. 2 της αποφάσεως 817/1995 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Η.Ε".

Προκειμένου να διαπιστώσουμε την έκταση που τα υπόλοιπα μέρη της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας συμμερίζονται τις ελληνικές θέσεις στην προοπτική ένταξης της γειτονικής χώρας σε αυτή, αξίζει να αναφέρουμε ότι κατά τη διάρκεια του προτελευταίου γύρου εξέτασης του αιτήματος της κυβέρνησης της Π.Γ.Δ.Μ. για ένταξη στο ΝΑΤΟ (τον Μάιο του 2007),¹¹⁵ ο μόνος αντιπρόσωπος που υπενθύμισε την εκκρεμότητα στο θέμα της ονομασίας, δεν ήταν άλλος από τον Έλληνα πρέσβη κ. Ι. Ζέππο¹¹⁶.

Μπορεί η απόφαση για την ένταξη των Σκοπίων στο ΝΑΤΟ, να μη ληφθεί νωρίτερα από τον Νοέμβρη του 2010 στη Σύνοδο Κορυφής στην Πορτογαλία, εντούτοις, όμως όλα δείχνουν ότι η ελληνική πλευρά θα κληθεί να δώσει ένα δύσκολο και ίσως μοναχικό αγώνα προκειμένου να αποφύγει τη δημιουργία δυσάρεστων τετελεσμένων. Το κλίμα που έχει διαμορφωθεί, τόσο μετά τη συνάντηση του αρχηγού της «Σοσιαλδημοκρατικής Ένωσης» Μπράνκο Τσερβένκοφσκι με τον κ. Γκόρντον, δήλωσε ότι «οι ΗΠΑ θεωρούν ότι έφθασε πλέον η στιγμή για την επίλυση του

¹¹⁵ Μοσχονάς Κώστας, "Από Λόγια άριστα, από έργα ...", εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 10 Μαΐου 2005. Διαθέσιμο στην ηλ. Διεύθυνση:

http://www.enet.gr/online/online_hprint?q%D0%C3%C4%CC&a=&id=65559132

Η πολιτική ηγεσία της γειτονικής χώρας θεωρεί ζωτικής σημασίας τη συμμετοχή της τόσο στις δομές του Ν.Α.Τ.Ο. όσο και στην Ε.Ε.

¹¹⁶ Ο Έλληνας αντιπρόσωπος δήλωσε ότι «βασικός γνώμονας για την Ελλάδα είναι η σχέση καλής γειτονίας, η οποία συνδέεται με το θέμα της ονομασίας της ΠΓ ΔΜ, που πρέπει να επιλυθεί, διότι προβλέπεται από το ΝΑΤΟ και είναι θέμα αρχής»

προβλήματος της ονομασίας, γεγονός που θα συμβάλει στην απεμπλοκή της ευρωατλαντικής προοπτικής της χώρας».

Σύμφωνα με τον κ. Τσερβένκοφσκι, η περίοδος που έχει απομείνει μέχρι τον Ιούνιο είναι πολύ σύντομη για να διευθετηθεί το ζήτημα της ονομασίας.

«Σύμφωνα με την άποψη των ΗΠΑ, το επόμενο γεγονός το οποίο είναι πιθανότατα το πιο σημαντικό, είναι η Σύνοδος Κορυφής του NATO στα τέλη Οκτωβρίου, με αρχές Νοεμβρίου, στην Πορτογαλία. Μέχρι τότε, η διαδικασία (σ.σ. των διαπραγματεύσεων για το ζήτημα της ονομασίας) θα πρέπει να έχει ολοκληρωθεί, κάτι το οποίο σημαίνει ότι θα πρέπει να ξεκινήσει αυτές τις ημέρες», επεσήμανε ο κ. Τσερβένκοφσκι.

Σημείωσε μάλιστα ότι η προσδοκία της αμερικανικής κυβέρνησης είναι να υπάρξει προσέγγιση των απόψεων της ΠΓΔΜ με την Ελλάδα το προσεχές διάστημα και τελική λύση πριν τη Σύνοδο Κορυφής του NATO.

Από την πλευρά του ο πρόεδρος της ΠΓΔΜ Γκιόργκι Ιβάνοφ, όπως αναφέρεται σε ανακοίνωση από το γραφείο του, στη συνάντηση που είχε με τον υφυπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ, αρμόδιο για θέματα Ευρώπης και Ευρασίας, του εξέφρασε τις θέσεις της ΠΓΔΜ σχετικά με το θέμα της ονομασίας.¹¹⁷

Παρόλες τις αντιδράσεις της ελληνικής κυβέρνησης, αλλά και τις προσπάθειές της να πείσει την αμερικανική πλευρά πως μόνο η εξεύρεση μίας κοινά αποδεκτής λύσης στο ζήτημα της ονομασίας μπορεί να εγγυηθεί τη σταθερότητα στην περιοχή, η επίσημη αμερικανική κυβέρνηση δε φαίνεται να συμμερίζεται τις ελληνικές θέσεις. Τουναντίον, οι Η.Π.Α. παρουσιάζονται πεπεισμένες ότι η ένταξη των Σκοπίων στο NATO ως *"Δημοκρατία της Μακεδονίας"* θα λειτουργήσει ως δικλείδα ασφαλείας, στη διαδικασία σταθεροποίησης της ευρύτερης περιοχής.

Ο αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών Δημήτρης Δρούτσας αναφερόμενος στο θέμα της ονομασίας της ΠΓΔΜ δήλωσε πως θέση της Ελλάδας είναι η εξής: Μια ονομασία με γεωγραφικό προσδιορισμό έναντι όλων. Συμπλήρωσε ότι *«στις επαφές με τους εταίρους αναγνωρίζεται όλο και*

¹¹⁷ ΗΠΑ: «Κλειδί» για την ένταξη των Σκοπίων στο NATO η ονομασία, NAFTEMPORIKI.GR Πέμπτη, 13 Μαΐου 2010, ηλ. Διεύθυνση: <http://www.naftemporiki.gr/news/cstory.asp?id=1815808>

περισσότερο η εποικοδομητική στάση της Ελλάδας», ενώ εξέφρασε την ελπίδα «η ηγεσία των Σκοπίων να επενδύσει στη λύση, στη συνεργασία και το κοινό μέλλον στην ευρωπαϊκή οικογένεια και ότι θα εγκαταλείψει τον εθνικισμό που υπονομεύει τις προοπτικές συνεργασίας».

Από την άλλη ο πρέσβης ε.τ. της ΠΓΔΜ και νυν μέλος του Συμβουλίου Διεθνών Σχέσεων του γραφείου του προέδρου της ΠΓΔΜ Ρίστο Νίκοφσκι, ανέφερε ότι «οποιοσδήποτε προσδιορισμός μεταξύ του "Δημοκρατία" και του "Μακεδονία" δεν είναι αποδεκτή λύση επειδή επηρεάζει άμεσα την ταυτότητα του λαού». Ο κ. Νίκοφσκι συμπλήρωσε ότι για οποιαδήποτε άλλη εναλλακτική πρόταση πρέπει να υπάρξουν σοβαρές διαπραγματεύσεις και να αναζητηθεί λύση.

«Η απόρριψη των προσδιορισμών "Βόρεια" και "Άνω" ως πιθανές λύσεις, οι οποίες ήταν απερίσκεπτες, καταδεικνύει ότι γίνεται ένα βήμα προς τα εμπρός για την επίλυση του προβλήματος» ανέφερε ακόμη ο κ. Νίκοφσκι, ο οποίος πρόσθεσε ότι εκφράζει προσωπική του άποψη και δεν μιλάει εκ μέρους του γραφείου του προέδρου της ΠΓΔΜ.

Ο κ. Νίκοφσκι, πριν ένα περίπου χρόνο είχε ταχθεί υπέρ της ονομασίας «Δημοκρατία της Μακεδονίας (Βαρδάρη)» και είχε απορρίψει προτάσεις όπως «Βόρεια» ή «Άνω Μακεδονία».

Τα ΜΜΕ της ΠΓΔΜ αναφερόμενα στο δημοσίευμα της ελληνικής εφημερίδας «Καθημερινή»¹¹⁸ μετέφρασαν τον όρο «Δημοκρατία της Μακεδονίας του Βαρδάρη» ως «Ρεπούμπλικα Βάρνταρσκα Μακεντόνια», (Republika Vardarska Makedonija) τοποθετώντας δηλαδή τον προσδιορισμό

¹¹⁸ Στην «Καθημερινή» της 13/06/2010 αναφέρεται πως: Κοντά σε συμφωνία στο όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας του Βαρδάρη» βρίσκονται η Ελλάδα και η ΠΓΔΜ, υπό την πιεστική παρέμβαση των ΗΠΑ και της Ε.Ε. Η συγκεκριμένη ονομασία καλύπτει την ελληνική απαίτηση περί γεωγραφικού προσδιορισμού, ενώ χρησιμοποιείται ευρέως από τους πολίτες της γειτονικής χώρας στο πλαίσιο της διαφοροποίησης από τη Μακεδονία του Αιγαίου (Ελλάδα) και τη Μακεδονία του Πιρίν (Βουλγαρία). Αλλωστε, πριν από έναν ακριβώς χρόνο ο σύμβουλος του προέδρου της ΠΓΔΜ, Ρίστο Νίκοφσκι, είχε δημόσια ταχθεί υπέρ του «Δημοκρατία της Μακεδονίας (Βαρδάρη)». Υπό αυτό το πρίσμα αποκτά ιδιαίτερη σημασία και η ακριβής μορφή που θα έχει η αναγραφή της ονομασίας. Περισσότερα στο: http://news.kathimerini.gr/4dcqil/w/articles/politics/100016/13/06/2010_404417

πριν από το «Μακεδονία», καθώς έτσι αποδίδεται ο όρος αυτός στη σλαβομακεδονική γλώσσα.¹¹⁹

Οι έμμεσες δηλώσεις της Αθήνας, ότι εάν δεν υπάρξει μία αποδεκτή ονομασία θα εμποδίσει την ένταξη της ΠΓΔΜ στο ΝΑΤΟ, μέχρι στιγμής φαίνονται να πέφτουν στο κενό. Η Σύνοδος Κορυφής της Πορτογαλίας το Νοέμβρη του 2010, θα καταδείξει πέρα από την υλοποίηση ή όχι της ελληνικής απειλής, το πραγματικό «γεωπολιτικό βάρος» που αποδίδουν οι Η.Π.Α. σε Αθήνα και Σκόπια για τη σταθερότητα της περιοχής.

2.16 Η θέση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στη διαφορά Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ.

Η ελληνική πλευρά παρουσίασε την κατάθεση αίτησης ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση από την κυβέρνηση των Σκοπίων (22 Μαρτίου 2004), ως σημαντική ευκαιρία για την επίσπευση διευθέτησης του μοναδικού εκκρεμούς ζητήματος μεταξύ των δύο χωρών¹²⁰. Στην 1η Συνάντηση του Συμβουλίου Σταθεροποίησης και Σύνδεσης Ε.Ε. - Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (Βρυξέλλες, 14 Σεπτεμβρίου 2004), η Ευρωπαϊκή Ένωση σημείωσε ότι " η διαφορά για το όνομα της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας εξακολουθεί να υφίσταται" και ενεθάρρυνε την εξεύρεση μίας αποδεκτής λύσης μεταξύ της Ελλάδας και της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, εντός του πλαισίου των Αποφάσεων 817/93 και 845/93 του Ο.Η.Ε.

¹¹⁹<http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&ct=32&artid=337508&dt=14/06/2010#ixzz0qulYcEYi>

¹²⁰ Η ελληνική πλευρά πάντως, σε αντίθεση με την υποδοχή που επιφύλαξε στην ευρωπαϊκή προοπτική της Π.Γ.Δ.Μ. το 2004, στο παρελθόν προσπάθησε να ναρκοθετήσει την πορεία της γειτονικής χώρας προς την Ε.Ε. Είναι χαρακτηριστικό πως το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών είχε υποδείξει στους πρεσβευτές που υπηρετούσαν σε ευρωπαϊκές πρωτεύουσες να επισημαίνουν στις τοπικές πολιτικές αρχές τα όποια προβλήματα προέκυπταν στη γειτονική χώρα και αφορούσαν κυρίως το σεβασμό των δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Βλέπε Παυλίδου Χριστίνα, *Οι σχέσεις Ελλάδας - ΠΓ.Δ.Μ.*" στο Βαληνάκης Γ., ΤριανταΦύλλου Δ., (επιμ.), *"Επετηρίδα αμυντικής και εξωτερικής πολιτικής: Η Ελλάδα και ο κόσμος 1997 - 1998"*, ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδόσεις Παρατηρητής, Αθήνα, 1998, σελ.149.

Υπό το πρίσμα της επιθυμίας της Π.Γ.Δ.Μ. να ενταχθεί στην Ε.Ε., η τελευταία έχει κατά καιρούς τονίσει τόσο την ανάγκη αποδοχής των απαιτήσεων της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης όσο και των δεσμεύσεων της Ατζέντας της Θεσσαλονίκης για περιφερειακή συνεργασία. Στο Κοινό Ανακοινωθέν Τύπου του 20ου Υπουργικού Φόρουμ Ε.Ε. και Δυτικά Βαλκάνια (Βρυξέλλες, 22 Νοέμβριου 2004) όλοι οι συμμετέχοντες συμφώνησαν ότι είναι αναγκαίο να βρεθούν « αμοιβαίως αποδεκτές λύσεις και να υπάρξουν συμφωνίες επί εκκρεμών υποθέσεων με γειτονικές χώρες». Στις 25 Απριλίου 2005, για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια, τα Συμπεράσματα του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων της Ε.Ε. αναφέρθηκαν στις εξελίξεις του θέματος του ονόματος της Π.Γ.Δ.Μ. ως εξής: «Το Συμβούλιο σημείωσε τις πρόσφατες εξελίξεις ως προς τη διαφορά του ονόματος της «Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» και συγκεκριμένα το σύνολο των προτάσεων που παρουσίασε ο Ειδικός Εκπρόσωπος του Γενικού Γραμματέα στα Η.Ε. του οποίου και στηρίζει τις προσπάθειες. Το Συμβούλιο παρότρυνε τις δύο πλευρές να εντατικοποιήσουν τις προσπάθειες τους προκειμένου να βρεθεί σύντομα, ως αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων, μια κοινώς αποδεκτή λύση στο πλαίσιο των αποφάσεων 817/1993 και 845/1993 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.1 Οι οικονομικές σχέσεις Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ.

Η Π.Γ.Δ.Μ. αποτελεί ίσως τη μοναδική χώρα της περιοχής που έχει επενδύσει τόσο επίμονα στην ανάπτυξη διαβαλκανικού εμπορίου. Μολονότι, το εξωτερικό εμπόριο της χώρας είναι προσανατολισμένο στην ευρύτερη ευρωπαϊκή αγορά¹²¹, περίπου το 1/3 της συνολικής αξίας του διεξάγεται με τις βαλκανικές χώρες¹²². Την περίοδο 1994 -1995 λόγω της επιβολής του εμπάργκο από την ελληνική κυβέρνηση, οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών περιορίστηκαν στο ελάχιστο¹²³. Από το λιμάνι της Θεσσαλονίκης, προωθήθηκαν αποκλειστικά ποσότητες και κατηγορίες προϊόντων που χαρακτηρίστηκαν ως απαραίτητες για τη βιωσιμότητα του γειτονικού κρατιδίου, ενώ η έλλειψη εναλλακτικής πρόσβασης σε θάλασσα, σε συνδυασμό με την απουσία σιδηροδρομικής σύνδεσης με τη Βουλγαρία και την Αλβανία, επιβάρυναν καθοριστικά τόσο τις εισαγωγές όσο και τις εξαγωγές της Π.Γ.Δ.Μ.¹²⁴

Αξίζει πάντως να σημειώσουμε, ότι εμπορικές σχέσεις ανάμεσα στην Ελλάδα και την Π.Γ.Δ.Μ. υπήρχαν σε όλη τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου. Ήδη από τη δεκαετία του '50 οι ετήσιες εμπορικές συναλλαγές ανάμεσα στις δύο χώρες ήταν της τάξης σχεδόν του 1 εκ. \$, παρουσιάζοντας σταδιακή αύξηση σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '60¹²⁵. Τη δεκαετία του '80 μάλιστα, ξεπέρασαν (σε ετήσια

¹²¹ Από όπου προέρχεται και το μεγαλύτερο μέρος της αξίας των εισαγωγών

¹²² Καραφωτάκη Ε. "Το εμπόριο και τα δίκτυα διανομής και διάθεσης προϊόντων στην Π.Γ.Δ.Μ. και στη Βουλγαρία", εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα, 2001, σελ 39.

¹²³ Η επιβολή του εμπάργκο προκάλεσε μείωση κατά 90% στις διμερείς εμπορικές συναλλαγές Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ. κατά την περίοδο 1994 - 1995, αλλά σε καμία περίπτωση δεν τις εκμηδένισε.

¹²⁴ Κρίνεται σκόπιμο να σημειώσουμε ότι τη συγκεκριμένη περίοδο η Π.Γ.Δ.Μ. αντιμετώπισε ουσιαστικά ένα διπλό αποκλεισμό, καθώς εκτός από τα περιοριστικά μέτρα που είχαν επιβληθεί από την ελληνική πλευρά, δεν ήταν δυνατό να γίνει διακίνηση εμπορευμάτων μέσα από έδαφος της Σερβίας λόγω της επιβολής του εμπάργκο που είχε επιβάλει ο Ο.Η.Ε. στην τελευταία. Το κόστος του διπλού αποκλεισμού της Π.Γ.Δ.Μ. τη συγκεκριμένη περίοδο εκτιμάται ότι ανήλθε στα 4 δις \$. Βλέπε σχετικά: Δουδούμη Γ.Ε., «Βαλκανικές εξελίξεις II», εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα - Ιωάννινα, 1996, σελ. 121 -124.

¹²⁵ Αγγίζοντας επίπεδα ανάμεσα στα 3 και 4 εκ. \$ κατά έτος. Κάτι το οποίο αξίζει να

βάση) τα 70 εκ.\$, ενώ από το 1990 μέχρι και την επιβολή του ελληνικού εμπόργκο, οι εμπορικές συναλλαγές των δύο χωρών κινήθηκαν σε ακόμα πιο υψηλά επίπεδα, αγγίζοντας τα 150 εκ. \$ το 1993¹²⁶.

Είναι χαρακτηριστικό, πως μετά την υπογραφή της *Ενδιάμεσης Συμφωνίας* το Σεπτέμβριο του 1995, και την επακόλουθη άρση του ελληνικού εμπόργκο τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, οι εμπορικές συναλλαγές των δύο χωρών εκτοξεύθηκαν¹²⁷, καλλιεργώντας πρόσφορο έδαφος για την περαιτέρω ανάπτυξη των διμερών εμπορικών σχέσεων Ελλάδας και Π.Γ.Δ.Μ. Ήδη από το 1996, οι ελληνικές εξαγωγές προς την Π.Γ.Δ.Μ. διαμορφώθηκαν σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα (183 εκατ. ECU), ενώ το 1997 η συγκεκριμένη τάση ενισχύθηκε περαιτέρω, με τον συνολικό εξαγωγικό όγκο, να παρουσιάζεται προσαυξημένος σχεδόν κατά 50% σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Όσο αφορά τις ελληνικές εισαγωγές από την Π.Γ.Δ. της Μακεδονίας, οι σημαντικότεροι κλάδοι είναι η μεταλλουργία σιδήρου, τα μη σιδηρούχα μέταλλα και τα ιχθυηρά. Τα ενδύματα, πολλά από τα οποία έχουν να κάνουν με ελληνικές επενδυτικές πρωτοβουλίες στη γειτονική χώρα, αντιπροσώπευσαν εισαγωγές αξίας 12 εκατ. ECU το 1997 ενώ αντίστοιχα ο κλάδος της μεταλλουργίας σιδήρου, 8 εκατ. ECU.

σημειώσουμε, καθώς καταδεικνύει τη σημασία των ελληνικών εξαγωγών για την Π.Γ.Δ.Μ., είναι και το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια του εμπορικού αποκλεισμού της τελευταίας, οι ελληνικές εξαγωγές προς τη Βουλγαρία υπερδιπλασιάστηκαν ενώ αντίστοιχα μετά την άρση του εμπόργκο σημείωσαν αντίστοιχη μείωση.

Βλέπε: Νίκας Χρήστος, «Οι επιπτώσεις της Ενδιάμεσης Συμφωνίας Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ. στις οικονομικές τους σχέσεις», στο Κωφός Ε., Βλασιδής Β. (επιμ.), «Αθήνα - Σκόπια: Η οικονομική συμβίωση (1995 - 2002)», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2003, σελ. 116 - 117.

¹²⁶ Ήδη από το 1990 οι εμπορικές συναλλαγές Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ. είχαν αγγίξει τα 150 εκ. \$. Οι δυσμενείς όμως εξελίξεις στις διμερείς σχέσεις Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ. τα δύο επόμενα χρόνια, είχαν ως αποτέλεσμα το 1992 οι εμπορικές τους συναλλαγές να μειωθούν στα 87 εκ. \$. Βλέπε σχετικά: Βαλντέν Σ., «Το εξωτερικό εμπόριο της Π.Γ.Δ.Μ. και η Ελλάδα», στο Τσαρδανίδης Χ., «Οι οικονομικές σχέσεις Ελλάδας - Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας», Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα, 1996, σελ.226.

¹²⁷ Η Ελλάδα καθίσταται σταδιακά τόσο βασικός προορισμός των εξαγωγών της Π.Γ.Δ.Μ. όσο και σημαντική χώρα προέλευσης των εισαγωγών της γειτονικής χώρας. Ειδικότερα, όσο αφορά τις εξαγωγές της Π.Γ.Δ.Μ., η Ελλάδα μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990 βρέθηκε στην τρίτη θέση, ενώ αντίστοιχα όσο αφορά τις χώρες προέλευσης των εισαγωγών της Π.Γ.Δ.Μ. κατέλαβε τη δεύτερη θέση. Βλέπε: Νίκας Χρήστος, «Οι επιπτώσεις της Ενδιάμεσης Συμφωνίας Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ. στις οικονομικές τους σχέσεις», στο Κωφός Ε., Βλασιδής Β. (επιμ.), «Αθήνα - Σκόπια: Η επτάχρονη συμβίωση (1995 - 2002)», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2003, σελ. 122.

Αναλύοντας τις ελληνικές εξαγωγές προς την Π.Γ.Δ.Μ., από το 1995 μέχρι και σήμερα, διαπιστώνουμε ότι πετρελαιοειδή, είδη διατροφής¹²⁸ κλωστοϋφαντουργικά και έτοιμα ενδύματα¹²⁹ αποτελούν τους κυριότερους εξαγωγικούς κλάδους. Ειδικότερα, όσο αφορά τον κλάδο των πετρελαιοειδών (καύσιμα και πρώτες ύλες), παρατηρείται ότι με την πάροδο των ετών, οι ελληνικές εξαγωγές αυξάνονται τόσο σε ποσοτικό επίπεδο, όσο και ως ποσοστό επί των συνολικών εξαγωγών της Ελλάδας προς τη γείτονα χώρα¹³⁰.

Αξίζει πάντως να σημειώσουμε ότι ο «εξωστρεφής»¹³¹ χαρακτήρας της οικονομίας της Π.Γ.Δ.Μ., παρά τα σημαντικά διαρθρωτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η τελευταία ακόμη και σήμερα, σε συνδυασμό με την αναμενόμενη αύξηση του βιοτικού επιπέδου της χώρας δημιούργησαν προσδοκίες για την αύξηση των ελληνικών εξαγωγών (τουλάχιστον σε επίπεδο καταναλωτικών προϊόντων). Η *Ενδιάμεση Συμφωνία* εξάλλου, για μια μερίδα Ελλήνων επιχειρηματιών (κυρίως της Β.Ελλάδας) αποτέλεσε μίας πρώτης τάξης ευκαιρία για τη δημιουργία της απαραίτητης "Βαλκανικής Ενδοχώρας" για τα ελληνικά προϊόντα αλλά και για την ανάπτυξη της ελληνικής

¹²⁸ Η αγορά της Π.Γ.Δ.Μ., παρά το μικρό μέγεθός της, αποτελεί μία σημαντική διέξοδο για μια σειρά ελληνικών αγροτικών προϊόντων (όπως ο καπνός, το βαμβάκι και τα φρούτα), που λόγω της βαθμιαίας μεταβολής του καθεστώτος της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής αντιμετωπίζουν προβλήματα. Όσο η Π.Γ.Δ.Μ. αποτελούσε δημοκρατία του ενιαίου γιουγκοσλαβικού μορφώματος, οι ανάγκες για προϊόντα του πρωτογενούς τομέα καλύπτονταν από τις αντίστοιχες παραγωγές των υπολοίπων κρατών της Γιουγκοσλαβίας.

¹²⁹ Το μεγαλύτερο μέρος των ελληνικών εξαγωγών στον κλάδο της κλωστοϋφαντουργίας και της ένδυσης, αποτελείται από προϊόντα τα οποία μεταποιούνται στη γείτονα χώρα και στη συνέχεια επανεισάγονται στην τελική τους μορφή. Συγκεκριμένα, 14 από τα 20 προϊόντα που εξάγονται προς την Π.Γ.Δ.Μ. προορίζονται για περαιτέρω μεταποίηση και βιομηχανικές χρήσεις. Βλέπε σχετικά: Παπακωνσταντίνου Ι, Μπουσουλέγκα Α, «Οι εμπορικές σχέσεις Ελλάδας – Π.Γ.Δ.Μ.» διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.idec.gr/iiier/new/papakon-bousoul.htm>

¹³⁰ Τα ορυκτά καύσιμα και κυρίως το πετρέλαιο αποτελούν το βασικότερο εξαγωγικό προϊόν της Ελλάδας προς την Π.Γ.Δ.Μ. καθώς η τελευταία εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από τις ποσότητες που προέρχονται από την πρώτη. Μη ξεχνάμε εξάλλου, πως κατά την περίοδο των ελληνικών εμπορικών κυρώσεων, η κυριότερη έλλειψη που αντιμετώπισε η Π.Γ.Δ.Μ. ήταν αυτή του πετρελαίου, καθώς όπως αποδείχθηκε στην πράξη, η μεταφορά των απαραίτητων ποσοτήτων μέσω του βουλγαρικού λιμανιού του Μπουργκάς ήταν οικονομικά ασύμφορη.

¹³¹ Το εξωτερικό εμπόριο (εξαγωγές + εισαγωγές) της χώρας για το 1996, αμέσως δηλαδή μετά την εφαρμογή της *Ενδιάμεσης Συμφωνίας* ανήλθε σε 3 δις \$. Σε σύγκριση με τα δεδομένα των άλλων βαλκανικών χωρών την ίδια περίοδο, παρουσιάζεται διπλάσιο του αντίστοιχου εξαγωγικού εμπορίου της Ρουμανίας, τριπλάσιο τόσο της Αλβανίας όσο και της Σερβίας, αλλά και περίπου κατά 50% υψηλότερο της Βουλγαρίας.

επιχειρηματικής δραστηριότητας εν γένει.

3.2 Ελληνικές εξαγωγές και επενδύσεις στην Π.Γ.Δ.Μ.

Η ελληνική διείσδυση στο τραπεζικό τομέα της γειτονικής χώρας αποτελεί ένα από τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα της ελληνικής επενδυτικής δραστηριότητας στην ΠΓΔΜ. Η *Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος* ήδη από το 1999¹³² κατέχει το πλειοψηφικό πακέτο μετοχών της *Storanska Banka*, της μεγαλύτερης τράπεζας σε επίπεδο δικτύου καταστημάτων στα Σκόπια, ενώ η *Alpha Τράπεζα Πίστωσης* που το 2000 απέκτησε το 65% της *Kreditna Banka* διαθέτει ήδη 3 καταστήματα στη γείτονα χώρα.¹³³

Στον ενεργειακό τομέα η εξαγορά από τα "Ελληνικά Πετρέλαια"¹³⁴ του κρατικού διυλιστηρίου ΟΚΤΑ της Π.Γ.Δ.Μ., σε συνδυασμό με την κατασκευή του πετρελαιοαγωγού Θεσσαλονίκης- Σκοπίων δημιούργησε τις απαραίτητες προϋποθέσεις για μια δυναμικότερη οικονομική συνεργασία των δύο πλευρών¹³⁵. Η εξαγορά εξάλλου του 80% των μετοχών της τσιμεντοβιομηχανίας *USJE* των Σκοπίων από την

¹³² Η ελληνική τράπεζα τον Οκτώβριο του 1999 εξαγόρασε το 68,4% των μετοχών της σκοπιανής *Storanska Banka* με τίμημα 117 εκατομμύρια γερμανικά μάρκα. Βλέπε «Ελλάδα - Βαλκανικές χώρες: Εξέλιξη των οικονομικών και εμπορικών σχέσεων», Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Γενική Γραμματεία Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, Διεύθυνση Σχέσεων με τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και τις βαλκανικές χώρες, Αθήνα, Μάρτιος 2000, σελ. 115.

¹³³ Το 2000, η *Kreditna Banka* αποτελούσε την τέταρτη σε μέγεθος ιδιωτική τράπεζα των Σκοπίων. Ό.π. Σύμφωνα με την αναθεωρημένη ατζέντα της *Alpha Τράπεζας Πίστωσης* για το 2010, προβλέπεται η λειτουργία συνολικά 5 τραπεζικών καταστημάτων στην Π.Γ.Δ.Μ. εντός του 2007. Βλέπε «ALPHA: 870 καταστήματα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη», εφημερίδα *Ελευθεροτυπία*, 22 Απριλίου 2007.

¹³⁴ Η εξαγορά (του 54%) της ΟΚΤΑ έγινε από την κοινή εταιρεία *ΕΛΠΕΤ*, στην οποία εκτός από τα "Ελληνικά Πετρέλαια" (στα τελευταία ανήκει το 63% του μετοχικού κεφαλαίου) συμμετέχει και η εταιρεία *ΜΕΤΩΝ* (έχοντας στην κατοχή της το υπόλοιπο 37% της *ΕΛΠΕΤ*). Βλέπε: Ταμβίσκου Φ., «ΠΓΔΜ - Οικονομία: ΠΓΔΜ - Ελλάδα», στο «Βαλκάνια, Ανατολική Ευρώπη: Ανάλυση των πολιτικών, οικονομικών και επιχειρηματικών εξελίξεων» εξαμηνιαία έκθεση, ΕΚΕΜ, Νο 13, Ιούνιος 1999, σελ. 54 - 55.

¹³⁵ Οι ελληνικές επενδύσεις εκτός από τον τραπεζικό τομέα και τη βιομηχανία τσιμέντου αφορούν τον τομέα τροφίμων, ένδυσης, την καπνοβιομηχανία και τα ορυχεία της Π.Γ.Δ.Μ. Βλέπε: «Ελλάδα- Βαλκανικές χώρες: Εξέλιξη των οικονομικών και εμπορικών σχέσεων», Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Γενική Γραμματεία Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, (Διεύθυνση Σχέσεων με τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και τις βαλκανικές χώρες), Αθήνα, Μάρτιος 2000, σελ. 114.

κοινοπραξία της ελληνικής εταιρείας TITAN με την ελβετική HOLDERBANK το 1998 (που αποτελεί μέχρι και σήμερα μία από τις μεγαλύτερες ξένες επενδύσεις στην Π.Γ.Δ.Μ.), καθώς και η εξαγορά της ζυθοποιίας PIVARA SKOPJE από την κοινοπραξία της 3E και της Αθηναϊκής Ζυθοποιίας BALKANBREW holding Ltd, αλλά και της STRUMNICA TABAK από την "Michailidis A. Tobacco" κινήθηκαν στο ίδιο μήκος κύματος¹³⁶.

Στον κλάδο του λιανικού εμπορίου τροφίμων, η μόνη επένδυση που έχει γίνει είναι από τον όμιλο "Βερόπουλος".¹³⁷ Από το 1997 που δημιουργήθηκε το πρώτο κατάστημα στην γειτονική χώρα μέχρι σήμερα, ο όμιλος έχει επενδύσει συνολικά περίπου 20 εκ. €¹³⁸, διαθέτοντας 6 καταστήματα¹³⁹ στην Π.Γ.Δ.Μ. και απασχολώντας συνολικά 470 εργαζομένους¹⁴⁰.

Στα πλαίσια εξάλλου του Ελληνικού Σχεδίου για την Οικονομική Ανασυγκρότηση των Βαλκανίων (ΕΣΟΑΒ), το συνολικό ύψος των δραστηριοτήτων που προβλεπόταν να υλοποιηθούν στην Π.Γ.Δ.Μ. κατά την πενταετία 2002-2006 άγγιζε τα 74.840.000€. Κύριοι τομείς δράσης ήταν ο εκσυγχρονισμός των υποδομών - ιδιαίτερα στους τομείς της ενέργειας και των μεταφορών¹⁴¹ - η προώθηση παραγωγικών επενδύσεων, ο εκσυγχρονισμός της Δημόσιας Διοίκησης και αυτοδιοίκησης, η υποστήριξη των δημοκρατικών θεσμών, η υποστήριξη του κράτους δικαίου και του κράτους πρόνοιας, η αντιμετώπιση οικονομικών ανισοτήτων, καθώς και η υποστήριξη της εκπαίδευσης και

¹³⁶ Θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούμε επίσης, τόσο στην εξαγορά της πλειοψηφίας των μετοχών του τηλεοπτικού σταθμού TV SKOPJE από τον ελληνικό σταθμό ΑΛΦΑ, όσο και στην αγορά της δεύτερης άδειας κινητής τηλεφωνίας από τον ΟΤΕ, έναντι 25 εκ. \$, Βλέπε σχετικά "Οικονομικές σχέσεις Ελλάδας - ΠΓΔΜ." Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών - Διεύθυνση Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

¹³⁷ Στην πρωτεύουσα εξάλλου της γειτονικής χώρας μέχρι πρόσφατα είχε παρουσία και η αλυσίδα «Ατλάντικ», η οποία όμως, αποφάσισε να αποσυρθεί από την Π.Γ.Δ.Μ. πουλώντας τα εκεί περιουσιακά της στοιχεία στον όμιλο "Βερόπουλος". Βλέπε: Σιδέρη Μαρία, "Ελληνικές εταιρείες τροφίμων και ποτών: Δυναμικές παρουσίες σε ασταθές οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον".

¹³⁸ Ο συνολικός τζίρος του ομίλου στην Π.Γ.Δ.Μ., το 2002 άγγιξε σχεδόν τα 32 εκ. €.

¹³⁹ Εκ των οποίων τα τρία βρίσκονται στα Σκόπια, δύο στην Μπίτολα και ένα στο Τέτοβο

¹⁴⁰ Μέχρι τις αρχές του 2000 οι ελληνικές επενδύσεις στη χώρα ανήλθαν στα 300 εκ. \$, δημιουργώντας ή διασφαλίζοντας την ίδια στιγμή, περίπου 5.000 θέσεις εργασίας.

¹⁴¹ Μέσω του Γραφείου του Εθνικού Συντονιστή είχαν κατατεθεί οι ακόλουθες δύο προτάσεις (συνολικού ύψους 26.900.000€, συμμετοχή ΕΣΟΑΒ 80% ήτοι 19.200.000€), οι οποίες προεγκρίθηκαν προς περαιτέρω αξιολόγηση: α) Κατασκευή τμήματος Διαδρόμου Χ μεταξύ Ύδονο και Srokница. β) Κατασκευή τμήματος Διαδρόμου Χ μεταξύ Tabanovce και Kumanovo, μήκους 7,4 χλμ. Βλέπε ό.π.

της επαγγελματικής κατάρτισης του διοικητικού και επιστημονικού δυναμικού.

Βασική επιδίωξη υπήρξε, η διασφάλιση της διαφάνειας στη διάθεση των κονδυλίων για τα παραπάνω έργα αλλά και η ταυτόχρονη ανάδειξη της ελληνικής εισφοράς προς την Π.Γ.Δ.Μ. (με τη βαθμιαία υλοποίηση των έργων)¹⁴². Εξάλλου, το ελληνικό Κοινοβούλιο έχοντας ήδη ψηφίσει από το Νοέμβριο του 2003 (6/11/2003) το Νόμο για την Οργάνωση των Υπηρεσιών Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων και Αναπτυξιακής Συνεργασίας του Υπουργείου Εξωτερικών, προέβλεπε σχετική διάταξη μέσω της οποίας θα διευκολυνόταν η εκταμίευση της οικονομικής υποστήριξης προς την Π.Γ.Δ.Μ.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας της ΠΓΔΜ αναφορικά με το σύνολο των άμεσων ξένων επενδύσεων στην χώρα για την περίοδο 1997-2007, βάσει του αρχικού επενδεδυμένου κεφαλαίου των επιχειρήσεων, η Ελλάδα κατατάσσεται στην τρίτη θέση με ποσοστό επί του συνόλου των ΑΞΕ 15,2%, έπειτα από την Ολλανδία (ποσοστό 16,9%) και την Ουγγαρία (16,6%).

Δεδομένου όμως ότι τα επίσημα στοιχεία λαμβάνουν υπόψη μόνο το κατά την ίδρυση της εταιρείας επενδεδυμένο κεφάλαιο, παραβλέποντας το συνολικά επενδυμένο κεφάλαιο, που αφορά σε επανεπενδύσεις, μεταβιβάσεις κεφαλαίων μέσω άλλων χωρών (όπως Ολλανδία, Λουξεμβούργο, Κύπρος κ.ά.), ιδιωτικοποιήσεις και εξαγορές, η Ελλάδα, κατά την τελευταία δεκαετία, κατέχει στην πραγματικότητα την πρώτη θέση στη χώρα, με συνολικό ύψος επενδύσεων περί τα €985 εκατ.

Συγκεκριμένα, στην ΠΓΔΜ δραστηριοποιούνται περί τις 280 επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων οι δέκα μεγαλύτερες εκ των οποίων έχουν επενδύσει περί τα €800 εκατ. Οι εν λόγω επιχειρήσεις, σε μια χώρα με υψηλότατα επίπεδα ανεργίας, παρέχουν απασχόληση σε περίπου 20.000 εργαζόμενους, ενώ πολλές ακόμα θέσεις εργασίας δημιουργούνται δευτερογενώς.

¹⁴² Βλέπε σχετικά "Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας: Πολιτικές εξελίξεις", Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/europe_southeastern/balkans/fyrom.html.

Οι κύριοι τομείς δραστηριότητας στους οποίους συγκεντρώνονται πλέον οι ελληνικές επενδύσεις είναι οι τράπεζες (28% επί του συνόλου των ελληνικών επενδύσεων), η ενέργεια (25%), οι τηλεπικοινωνίες (17% - το ποσοστό πιθανότατα έχει μεταβληθεί έπειτα από την πώληση, το 2009, της Cosmofon στη Slovenia Telecom), η βιομηχανία (15%), το εμπόριο τροφίμων/ποτών (10%) και άλλες διάφορες επενδύσεις (5%).

Σημειώνεται ότι σε απόλυτο επίπεδο το ελληνικό επενδεδυμένο κεφάλαιο στη χώρα είναι σχετικά χαμηλό σε σύγκριση με άλλες Βαλκανικές χώρες (Ρουμανία, Βουλγαρία). Εάν, όμως, συγκριθεί σε αναλογία με το μέγεθος της χώρας είναι αρκετά υψηλότερο.

Το 2008, οι ελληνικές επενδύσεις στην ΠΓΔΜ αυξήθηκαν κατά €42 εκατ. τουλάχιστον, βάσει των στοιχείων που χορήγησαν ορισμένες από τις ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη χώρα.

Ελληνικές επιχειρήσεις, οι οποίες ενδυνάμωσαν την θέση τους με νέα κεφάλαια κατά το 2008

COSMOFON (ελληνικών συμφερόντων έως και το 2008)	Επενδύσεις ύψους € 30.700.000
VERO-VEROPOULOS	Επενδύσεις ύψους € 8.000.000
TITAN CEMENTARNICA USJE	Επενδύσεις ύψους € 2.586.000
EGNATIA Skopje	Επενδύσεις ύψους € 800.000
KLIMAKON	Επενδύσεις ύψους € 300.000
STRUMICA TABAK	Επενδύσεις ύψους € 63.000
Σύνολο:	€ 42.449.000

Οι μεγαλύτερες ελληνικές επενδύσεις στην ΠΓΔΜ (2008)¹⁴³

Εταιρεία στην ΠΓΔΜ	Εταιρεία στην Ελλάδα	Επένδυση (€)	Δραστηριότητα	Αριθμός υπαλλήλων
OKTA -SKOPJE AD	ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ	200.000.000	ΔΙΥΛΙΣΤΗΡΙΟ	950
STOPANSKA BANKA	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	178.000.000	ΤΡΑΠΕΖΑ	1.166
COSMOFON*	ΟΤΕ	160.000.000	ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	350
USJE CEMENTARNICA	ΤΣΙΜΕΝΤΑ ΤΙΤΑΝ	75.000.000	ΤΣΙΜΕΝΤΟ	600
PIVARA	ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΖΥΘΟΠΟΙΙΑ	60.000.000	ΤΡΟΦΙΜΑ / ΠΟΤΑ	400
MERMEREN KOMBINAT	ΜΑΡΜΑΡΑ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ	50.000.000	ΜΑΡΜΑΡΟ	451
VERO-VEROPOULOS	ΒΕΡΟΠΟΥΛΟΣ	43.000.000	SUPERMARKET	550
ALPHA BANK	ALPHA BANK	25.000.000	ΤΡΑΠΕΖΑ	79
ZITOLUKS	ELBISKO-ΦΙΛΙΠΠΟΥ	24.000.000	ΤΡΟΦΙΜΑ	668
STRUMICA TABAK	L. TOBACCO MICHAILIDIS	11.955.000	ΚΑΠΝΑ	400
RODON HAPPENING	ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΓΚΙΝΗΣ	6.000.000	ΕΝΔΥΜΑΤΑ	608
PASCALIN	PASCALIN	3.969.000	ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΦΕ	24

¹⁴³ www.agora.mfa.gr

RA STEEL CONSTRUCTION	DS STEEL	3.500.000	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ	145
MAKKAR-BALFINKO	KEDO S.A.	3.441.000	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ	30
LARIN MRAMOR AD	ΜΑΡΜΑΡΑ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ	3.000.000	ΜΑΡΜΑΡΟ	42
KRI-KRI	KRI-KRI	2.930.000	ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΙΚΑ	41
VEMED	ΜΕΝΤΙΣΠΕΣ ΑΕΒΕ	2.500.000	ΙΑΤΡΟΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ	120
NESTLE ICE SKOPJE	DELTA DAIRY HELLAS	2.000.000	ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΙΚΑ	35
DOJRAN STEEL	ΣΙΔΕΝΟΡ	2.000.000	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ	200
DS FOODS	DS STEEL	1.700.000	ΧΑΛΥΒΟΥΡΓΙΑ	22
HELENA-M	Κ. ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΙΔΗΣ	1.400.000	ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ	330
KUZMAN&DAMIAN	Π. ΑΡΓΥΡΙΑΔΗΣ	1.300.000	ΙΑΤΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ	12
ALUMIL SYSTEMS	ALUMIL HELLAS	1.000.000	ΑΛΟΥΜΙΝΙΟ	2
IRON FROZEN	ΧΡΗΣΤΟΣ ΙΡΟΥΚΗΣ	1.000.000	ΤΡΟΦΙΜΑ	200
VIMER LTD	FACON-GARMENTS	800.000	ΚΛΩΣΤΟΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΑ	380
HELENA MOTORS	HELENA MOTORS	750.000	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ	70
EUROCONSULTANTS	EUROCONSULTANTS	750.000	ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ	5
INTRACOM	INTRACOM HELLAS	740.000	ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	45
AMVROSIA	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΑΛΕΠΤΣΗΣ	700.000	ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΡΕΑΤΩΝ	12
AGROEFODIA	ΖΗΣΗΣ ΧΑΛΑΤΣΗΣ	700.000	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	10
MIRKAT	SFAKIANAKIS SA	655.000	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ	6
ΠΕΤΖΕΤΑΚΙΣ ΠΛΑΣΤΙΚΑ	ΠΕΤΖΕΤΑΚΙΣ ΠΛΑΣΤΙΚΑ	600.000	ΠΛΑΣΤΙΚΑ	16
KENTAVROS	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΑΛΕΠΤΣΗΣ	500.000	ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ	3
GERMANOS TELECOM	GERMANOS	500.000	ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	170
MICRON	Ε. ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ	370.000	ΗΛΕΚΤΡΙΚΕΣ ΣΥΣΚΕΥΕΣ	263
KIRKIS FARM	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΑΛΕΠΤΣΗΣ	350.000	ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	5
INTERSNACK	INTERSNACK	280.000	ΤΡΟΦΙΜΑ	40
NETFON	COSMOTELCO	160.000	ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	16
ALPHA COPY NOKIA	NOKIA HELLAS	157.000	ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	12
IRAKLIS	Χ. ΘΑΝΑΣΙΔΗΣ	120.000	ΕΙΔΗ ΓΡΑΦΕΙΟΥ, ΕΙΔΗ ΥΓΙΕΙΝΗΣ	6
TOYOTA AUTO CENTAR	ΤΟΥΤΑ HELLAS	102.000	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ	40

* Ελληνικών συμφερόντων μέχρι το 2008

Μία παρατήρηση που μπορούμε να κάνουμε βλέποντας τον παραπάνω πίνακα είναι ότι πολλές επενδύσεις αφορούν τον τομέα της βιομηχανίας, κάτι που μας δείχνει ότι, βασικός λόγος που οι ελληνικές εταιρείες επιλέγουν να επενδύσουν στην Π.Γ.Δ.Μ. είναι, εκτός από την εγγύτητα της χώρας αυτής στα ελληνικά σύνορα, το χαμηλό σε κόστος εργατικό δυναμικό¹⁴⁴.

Η αγορά της Π.Γ.Δ.Μ. είναι πολύ σημαντική για τις ελληνικές επενδύσεις, καθώς σε αυτήν κατευθύνεται κάθε χρόνο σχεδόν το 2% των συνολικών άμεσων επενδύσεων των ελληνικών εταιρειών στο εξωτερικό. Το ποσοστό αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό αν αναλογιστεί κανείς, πως η

¹⁴⁴ Bitzenis Aristidis, Marangos John and Nuskova Valentina, "Motives for foreign direct investment in the manufacturing sector in FYR-Macedonia", Post-Communist Economies, 19:4, pgs 522-524.

Π.Γ.Δ.Μ. είναι μια χώρα με πολιτική αστάθεια, αντιμετωπίζει προβλήματα στις σχέσεις της με την Ελλάδα, έχει το δεύτερο πιο υψηλό δείκτη διαφθοράς στα Βαλκάνια¹⁴⁵ στη λίστα του World Audit μπροστά μόνο από την Αλβανία (στην ΠΓΔΜ, αντίθετα με την Αλβανία στην οποία κατευθύνεται επίσης μεγάλο μέρος των ελληνικών επενδύσεων στο εξωτερικό¹⁴⁶ δεν υπάρχει ούτε ελληνική μειονότητα, ούτε ιδιαίτερο μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ελλάδα που να δημιουργεί εμπορικούς δεσμούς με την Ελλάδα) και ίσως το σημαντικότερο, δεν είναι ακόμα πλήρες μέλος της Ε.Ε.

3.3 Διμερές εμπόριο Ελλάδας - ΠΓΔΜ

Η χώρα μας αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους εμπορικούς εταίρους της ΠΓΔΜ. Για τη γειτονική χώρα η Ελλάδα είναι ο 4^{ος} μεγαλύτερος προμηθευτής και ο 3^{ος} καλύτερος πελάτης. Η σχέση αυτή διατηρείται σταθερά κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών. Αντίστοιχα, παρά το γεγονός ότι για τη χώρα μας η ΠΓΔΜ δεν τοποθετείται στις καίριες σημασίας εξωτερικές αγορές, παραμένει μια σπουδαία αγορά, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τις εξαγωγές μας. Για την Ελλάδα, το 2008, η ΠΓΔΜ κατέχει την 32^η θέση στον κατάλογο σπουδαιότητας ως προμηθεύτρια χώρα και τη 12^η θέση ως χώρα-πελάτης.

Η διαχρονική εξέλιξη των διμερών εμπορικών συναλλαγών Ελλάδος-ΠΓΔΜ (εισαγωγές και εξαγωγές, όγκος εμπορίου και εμπορικό ισοζύγιο) στην τριετία 2006-2008 καθώς και στο α' τετράμηνο 2009, παρουσιάζεται στον κατωτέρω πίνακα.

Διμερές Εμπόριο Ελλάδος - ΠΓΔΜ (σε εκατ. \$)

	2004	2005	2006	2007	2008	Α' τετραμ. 2008 (€)	Α' τετραμ. 2009 (€)
Εξαγωγές Ελλάδος	357,2	407,9	469,6	535,3	648,7	134,7	113,1
Εισαγωγές Ελλάδος	103,0	245,9	288,8	408,3	526,3	112,1	65,2
Όγκος Εμπορίου	460,2	653,8	758,4	943,6	1.175,0	246,9	178,3
Ισοζύγιο	254,2	162,0	180,8	127,0	122,4	22,6	47,9

Πηγή: ΕΣΥΕ

¹⁴⁵ Ισοβαθμεί στην 67^η θέση μαζί με Μαυροβούνιο (<http://www.worldaudit.org/corruption.htm>)

¹⁴⁶ Το 2001 οι ελληνικές άμεσες επενδύσεις στην Αλβανία, αποτελούσαν το 34,2% του συνόλου των άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα αυτή. Βλέπε: The Vienna Institute for International Economic Studies στο: "Spotlight on south-eastern Europe", UK, European Bank for Reconstruction and Development, 2004, pg. 34

Σημειωτέον ότι η εικόνα του διμερούς εμπορίου και του ισοζυγίου καταγράφεται διαφορετικά από την αρμόδια υπηρεσία της γειτονικής χώρας. Υπάρχει, δηλαδή, κραυγαλέα διάσταση μεταξύ των στοιχείων που δημοσιεύονται από την κρατική στατιστική υπηρεσία της ΠΓΔΜ και των δημοσιευόμενων από την ΕΣΥΕ, αντίστοιχα. Πιο κάτω παρατίθενται για λόγους συγκρισιμότητας, τα διαθέσιμα σε ευρώ, στοιχεία, για την αξιοπιστία των οποίων έχουμε πολλούς και σοβαρούς λόγους αμφιβολίας:

Εκδοχή ΠΓΔΜ για το Εμπορικό Ισοζύγιο Ελλάδος-ΠΓΔΜ (σε εκατ. €)*

	2007	2008	Α' Τετράμηνο 2009
Εξαγωγές Ελλάδος	303,6	346,1	89,5
Εισαγωγές Ελλάδος	309,6	357,5	62,4
Όγκος Εμπορίου	613,2	703,6	151,9
Ισοζύγιο (για την Ελλάδα)	-6,0	-11,4	27,1

Πηγή: Κρατική Στατιστική Υπηρεσία ΠΓΔΜ

* Δεν δημοσιεύονται στοιχεία σε € προ του έτους 2007

Το εμπορικό ισοζύγιο παραμένει σταθερά πλεονασματικό για τη χώρα μας αν και με τάση απομείωσής του. Η εξήγηση της εξέλιξης αυτής είναι ότι, τα τελευταία χρόνια, και μέχρι το 2008 τουλάχιστον, τα προϊόντα μας αντιμετωπίζουν οξύτατο ανταγωνισμό από ομοειδή άλλων χωρών, κυρίως από τις ευρωπαϊκές αλλά και τις γειτονικές βαλκανικές –πρώην Γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες. Η εγχώρια βιομηχανία επίσης (έστω και αν η ιδιοκτησία της ανήκει σε ξένους επενδυτές), έχει τη δυνατότητα να προσφέρει περισσότερα προϊόντα σε σχέση με το παρελθόν, έστω και αν γενικά η χώρα είναι καθαρός εισαγωγέας.

Από την άλλη πλευρά, ο όγκος του διμερούς εμπορίου στην 4ετία 2004-2007 παρουσιάστηκε θεαματικά αυξανόμενος. Ήδη, μεταξύ των ετών 2003 και 2007, είχε υπερδιπλασιαστεί. Το 2008 η τάση αυτή συνεχίστηκε με παράλληλη αύξηση τόσο των εισαγωγών όσο και των εξαγωγών μας προς την ΠΓΔΜ. Τούτο παρά το γεγονός της γενικότερης κάμψης των συναλλαγών διεθνώς μετά την εμφάνιση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, και παρά την πολιτική συγκυρία του Μαΐου 2008, όπου παρατηρήθηκε προσωρινή επιδείνωση των διμερών σχέσεων. Επισημαίνεται, με την ευκαιρία, ότι ικανό τμήμα των συναλλαγών μας αντιπροσωπεύει την εισαγωγή στην ΠΓΔΜ

πρώτων υλών ή ημιτελών προϊόντων, και στη, συνέχεια, την εξαγωγή τους στην Ελλάδα ως έτοιμων προϊόντων (παθητική τελειοποίηση).

Σκόπιμη κρίνεται η υπόμνηση, στο πλαίσιο και της παράθεσης του σχετικού πίνακα πιο πάνω, ότι τα στοιχεία διμερούς εμπορίου της ΕΣΥΕ και αυτά της κρατικής στατιστικής υπηρεσίας των Σκοπίων, δεν συμπίπτουν ούτε στα επιμέρους μεγέθη (π.χ. κατά δασμολογική κλάση) ούτε στο σύνολο. Κατά κανόνα, η άλλη πλευρά εμφανίζει τις εξαγωγές της διογκωμένες και τις εισαγωγές της συρρικνωμένες, ενώ σε ειδικότερα ζητήματα (π.χ. διαχωρισμός φασόν από τα έτοιμα προϊόντα) δεν έχει τη δυνατότητα ορθής παρακολούθησης, ταξινόμησης και καταγραφής των τελωνειακών διαδικασιών.

Οι κυριότερες κατηγορίες εξαγομένων προϊόντων μας για το 2008, παρατίθενται στον πίνακα που ακολουθεί.

**Ελληνικές Εξαγωγές στην πΓΔΜ (2008) σε εκατ. ευρώ
(κατά κυριότερες κατηγορίες προϊόντων)**

1.	Σίδηρος, χάλυβας και προϊόντα (Σε πλινθώματα 62%, χονδρόσυρμα κ.ά. σύρματα 10% , ράβδοι 8%, πλάκες και φύλλα 4%)	88,1
2.	Πετρελαιοειδή	73,8
3.	Νήματα και υφάσματα (Βαμβάκι 8%, πλεκτά βαμβακερά υφάσματα 18%, πλεκτά υφάσματα 60%, συνθετικά υφάσματα 6%)	33,9
4.	Έτοιμο ένδυμα (πλεκτά 80%, συνεχή 20% και γυναικεία 70%, ανδρικά 16%, άλλα 14%)	25,3
5.	Μηχανές και μηχανήματα (Κυρίως κλιματιστικά, είδη κρουνοποιίας, διάφορες μηχανές)	24,1
6.	Πλαστικές ύλες και προϊόντα (Κυρίως πολυστερόλια, πολυαιθέρες, σωλήνες, φύλλα)	21,2
7.	Χημικά προϊόντα (Κυρίως αιθέρες, αλκοόλες, φαινόλες)	13,0
8.	Ηλεκτρικές/ ηλεκτρονικές συσκευές και υλικό (κυρίως κινητά κ.ά.τηλέφωνα, μέρη & ανταλλακτικά τους, ηλεκτρονικές κάρτες & δίσκοι, ηλεκτρολογικό υλικό)	11,8
9.	Αλουμίνιο και προϊόντα (Δοχεία χωρητικότητας <50 λίτρ. 43%, προφίλ 32%, φύλλα-ταινίες)	11,6
10.	Ζωοτροφές (κυρίως πίπτες από σογιέλαιο)	10,8
11.	Νωπά φρούτα (Εσπεριδοειδή 53% 2.592 χιλ.€, Άλλοι καρποί 20% 1.743 χιλ.€, μήλα 6% 569,2 χιλ.€, ροδάκινα 6% 525,6 χιλ.€, σταφύλια 4% 352,1 χιλ.€, καρπούζια 4% 348,6 χιλ.€, αχλάδια 3% 254,5 χιλ.€, βερύκοκα 1% 94,5 χιλ.€, κλπ)	9,4
12.	Άλλα παρασκευάσματα διατροφής (Υγες για τη βιομηχανία τροφίμων)	9,3
13.	Λιπάσματα (Αζωτούχα, κυρίως, και μεικτά)	8,0

14.	Οχήματα και μέρη τους (Ανταλλακτικά κυρίως, και επιβατηγά)	6,8
15.	Παρασκευάσματα φρούτων και λαχανικών (Ελιές 54% 3,9 εκ. €, φυστίκια 16%, πατάτες πηγανητές κλπ)	6,7
16.	Χρωστικές-χρώματα (χρώματα κυρίως)	3,9

Αντίστοιχα, οι κυριότερες κατηγορίες προϊόντων με προέλευση την ΠΓΔΜ που εισάγονται στη χώρα μας φαίνονται στον παρακάτω πίνακα:

**Ελληνικές εισαγωγές από την ΠΓΔΜ (2008) σε εκατ. ευρώ¹⁴⁷
(κατά κυριότερες κατηγορίες προϊόντων)**

1.	Σίδηρος, χάλυβας και προϊόντα	177,9
2.	Έτοιμο ένδυμα (πλεκτά 47,6 εκ. €, συνεχή 12,9 εκ. €)	79,5
3.	Καπνά (κυρίως ακατέργαστα)	21,1
4.	Μηχανές και μηχανήματα	7,4
5.	Μάρμαρα κυρίως ακατέργαστα)	7,1
6.	Έπιπλα-φωτιστικά	6,0
7.	Ηλεκτρικές / ηλεκτρονικές συσκευές και υλικό	5,9
8.	Νήματα και υφάσματα (κυρίως πλεκτά υφάσματα και νήματα βαμβακερά)	4,9
9.	Χαρτί και προϊόντα	3,9
10.	Κρέατα (κυρίως προβάτων και αιγών)	3,8
11.	Ξυλεία και προϊόντα	3,0
12.	Πλαστικές ύλες και προϊόντα	2,5
13.	Σαλιγκάρια (σε ψύξη)	1,6
14.	Λαχανικά νωπά ή σε ψύξη	0,5

Εξετάζοντας περαιτέρω τον παραπάνω πίνακα θα συνεχίσουμε να διαπιστώνουμε μια μάλλον όχι τόσο τυχαία σύμπτωση μεταξύ των προϊόντων που εισάγει η Ελλάδα από την Π.Γ.Δ.Μ. και των επενδύσεων που έχουν κάνει διάφορες Ελληνικές εταιρίες στη γειτονα χώρα. Εάν μάλιστα λάβουμε υπόψη μας και το χαμηλό κόστος παραγωγής που υπάρχει στην Π.Γ.Δ.Μ. μπορούμε να συμπεράνουμε ότι πολλές Ελληνικές επιχειρήσεις, μεταφέρουν μέρος της παραγωγής τους στην Π.Γ.Δ.Μ. όπου παράγουν τα ίδια προϊόντα με χαμηλότερο κόστος - άρα και με υψηλότερο περιθώριο κέρδους και τα εξάγουν πίσω στην Ελλάδα.

¹⁴⁷ Επεξεργασία Στοιχείων της ΕΣΥΕ

Το κόστος παραγωγής στην Π.Γ.Δ.Μ. είναι σημαντικά μικρότερο απ' ό τι στην Ελλάδα. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται πολύ απλά, εάν δούμε πως το μέσο ετήσιο κόστος εργασίας ανά υπάλληλο στον τομέα της μεταποίησης για το 2002 στην Π.Γ.Δ.Μ. ήταν 256.000 Δηνάρια¹⁴⁸ (περίπου 4.197€) τη στιγμή που την ίδια χρονιά ο κατώτατος μηνιαίος μισθός στην Ελλάδα ανερχόταν στα 498,86 €¹⁴⁹.

Αφού είδαμε τις Ελληνικές εισαγωγές από τη γείτονα, θα συνεχίσουμε την ανάλυσή μας εξετάζοντας το μέγεθος και την πορεία στο χρόνο, των Ελληνικών εξαγωγών προς την ΠΓΔΜ.

Στον πίνακα¹⁵⁰ που ακολουθεί βλέπουμε πως έχουν διαμορφωθεί οι Ελληνικές εξαγωγές (συνολικά και προς την Π.Γ.Δ.Μ.) από το 2002 έως το 2006.

Εξαγωγές της Ελλάδας	Αξία (€)				
	2002	2003	2004	2005	2006
Προς					
Ε.Ε	5.832.418.376	5.891.948.133	6.486.381.988	7.468.579.583	8.903.323.290
Χώρες εκτός Ε.Ε.	6.178.755.900	6.115.134.296	5.870.942.375	6.593.650.644	7.614.897.620
Σύνολο	12.011.174.276	12.007.082.429	12.357.324.363	14.062.230.227	16.518.220.910
Π.Γ.Δ.Μ.	346.960.665	316.056.437	310.265.522	327.227.983	373.266.132
Ποσοστό Εξαγωγών προς Π.Γ.Δ.Μ. προς το σύνολο των Εξαγωγών	2,89%	2,63%	2,51%	2,33%	2,26%
Ποσοστό Εξαγωγών προς Π.Γ.Δ.Μ. προς το σύνολο των Εξαγωγών Εξωκοινοτικών Εξαγωγών	5,62%	5,17%	5,28%	4,96%	4,90%

Ο παραπάνω πίνακας μας δείχνει πόσο σημαντικός εξαγωγικός προορισμός για την Ελλάδα αποτελεί η Π.Γ.Δ.Μ. αφού οι εξαγωγές προς αυτή αποτελούν πάνω από το 2% των συνολικών εξαγωγών ενώ όσον αφορά τις εξαγωγές της χώρας αποκλειστικά και μόνο προς χώρες εκτός Ε.Ε.

¹⁴⁸ Στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της ΠΓΔΜ (Republic of Macedonia State Statistical Office, www.stat.gov.mk)

¹⁴⁹ Στοιχεία από την Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας του 2002, που είναι αναρτημένα στην Ιστοσελίδα του Συνδέσμου Ελλήνων Βιομηχάνων. (www.fgi.org.gr/Uploads/pdf/Egse.pdf)

¹⁵⁰ Επεξεργασία Στοιχείων της ΕΣΥΕ

αποτελούν, σχεδόν κάθε χρόνο το 5%. Ειδικά το δεύτερο ποσοστό είναι μπορούμε να πούμε εντυπωσιακό για αυτή τη μικρή χώρα των περίπου 2,5 εκ. κατοίκων, αφού στις εξαγωγές της Ελλάδας προς τις χώρες εκτός Ε.Ε. περιλαμβάνονται κράτη, όπως οι ΗΠΑ, η Ρωσία, η Τουρκία κ.α.

Ένα άλλο εντυπωσιακό στοιχείο, αφορά και τη μείωση των εξαγωγών προς τις χώρες εκτός Ε.Ε. μεταξύ των ετών 2002 και 2003. Η μείωση της αξίας των εξαγωγών από τη μία στην άλλη χρονιά ανήλθε στο ποσό των 63.621.604€. το εντυπωσιακό στοιχείο είναι πως για τις ίδιες χρονιές η αντίστοιχη μείωση της αξίας των εξαγωγών προς την Π.Γ.Δ.Μ. ανήλθε στο ποσό των 30.904.228€. Βλέποντας αυτά τα δύο νούμερα, παρατηρούμε πως σχεδόν το 50% της μείωσης της αξίας των Ελληνικών εξαγωγών το 2002 οφείλεται αποκλειστικά στη μείωση των εξαγωγών της Ελλάδας στην Π.Γ.Δ.Μ.

Οι εμπορικές σχέσεις της Ελλάδας με την Π.Γ.Δ.Μ., εκτός από την ενίσχυση του ελληνικού δευτερογενούς τομέα παραγωγής έχουν ένα ακόμα αποτέλεσμα, αυτή τη φορά στη συνολική εικόνα της ελληνικής οικονομίας.

	Εμπορικό Ισοζύγιο Μεταξύ Ελλάδας- ΠΓΔΜ				
	2002	2003	2004	2005	2006
Αξία (€) των ελληνικών εξαγωγών προς την ΠΓΔΜ	346.960.665	316.056.437	310.265.522	327.227.983	373.266.132
Αξία (€) των ελληνικών εισαγωγών από την ΠΓΔΜ	56.912.455	94.245.667	122.293.791	198.445.248	230.907.525
Διαφορά Αξίας Εξαγωγών-Εισαγωγών	290.048.210	221.810.770	187.971.731	128.782.735	142.358.607

Ο παραπάνω πίνακας¹⁵¹ μας δείχνει ξεκάθαρα πως το εμπόριο της Ελλάδος με την Π.Γ.Δ.Μ., εκτός των άλλων τονώνει το ελλειμματικό ελληνικό εμπορικό ισοζύγιο. Όπως βλέπουμε αν και κάθε χρόνο έως και το 2005 το πλεόνασμα του εμπορικού ισοζυγίου μειωνόταν, το 2006 παρουσίασε αύξηση. Την ίδια στιγμή το έλλειμμα στο συνολικό εμπορικό ισοζύγιο διαμορφωνόταν από τα 27.558.900.000€ το 2005, στα 35.286.300.000€ το 2006¹⁵². Η τόσο δραματική αύξηση του εμπορικού ελλείμματος της Ελλάδος, καθιστά ακόμα και την τόσο μικρή αύξηση στο πλεόνασμα του εμπορικού ισοζυγίου της Ελλάδος με την Π.Γ.Δ.Μ. ιδιαίτερα σημαντική.

¹⁵¹ Επεξεργασία Στοιχείων της ΕΣΥΕ

¹⁵² Στοιχεία Τραπεζής της Ελλάδος

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία, η Ελλάδα κατέχει την πρώτη θέση, κατά την τελευταία δεκαετία, στην ΠΓΔΜ, με συνολικό ύψος επενδύσεων περί τα 985 εκατ. ευρώ, σύμφωνα με το γραφείο ΟΕΥ της ελληνικής πρεσβείας στα Σκόπια. Αν και παρατηρείται μία τάση φυγής μικρών ελληνικών επιχειρήσεων (κυρίως βιοτεχνιών), οι μεγάλοι Έλληνες επενδυτές παραμένουν ενεργοί στη χώρα.

Οι εξαγωγές της Ελλάδας στην ΠΓΔΜ από τον Ιανουάριο έως τον Αύγουστο του 2009 ανήλθαν σε 244,4 εκατ. ευρώ, ενώ οι εισαγωγές της χώρας μας από τη γείτονα κατά το ίδιο διάστημα ανήλθαν στα 143,3 εκατ. ευρώ, σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία. Ως αποτέλεσμα το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου έχει διαμορφωθεί στα 101,1 εκατ. ευρώ υπέρ της Ελλάδας.

Κλείνοντας, θα πρέπει να αναφέρουμε πως οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ της Ελλάδας με την Π.Γ.Δ.Μ, για την Ελλάδα, έχουν μία έντονη περιφερειακή διάσταση καθώς για τη Βόρειο Ελλάδα το βάρος της Π.Γ.Δ.Μ. ως εμπορικός εταίρος της Ελλάδας είναι πολύ μεγαλύτερο από ότι στην υπόλοιπη χώρα¹⁵³.

3.4 Ο Ανταγωνισμός για τα ελληνικά προϊόντα¹⁵⁴

Επιλεκτικά αλλά πάντως για ικανό αριθμό, παραθέτονται κατωτέρω, κατά προϊόν ή κατηγορία προϊόντος, τις ανταγωνίστριες χώρες με βάση το έτος 2008.

Ο ανταγωνισμός που αντιμετωπίζουν τα (επιλεγμένα από τα κυριότερα) εξαγόμενα προϊόντα μας στην αγορά της ΠΓΔΜ εντοπίζεται, κατά προϊόν και κατά χώρα προέλευσης ως εξής:

1. Στη γενικότερη κατηγορία **Σίδηρος, χάλυβας και προϊόντα** (Κωδικοί 72 και 73), η Ελλάδα καταλαμβάνει αξιόλογη θέση στην αγορά (ποσοστά 8,9% και 12,2% το 2005, 6,6% και 13,6% το 2006, 13,3% και 11% το 2007 και 5% και 11,7% το 2008, αντίστοιχα). Παρά την

¹⁵³ Βαλντέν, Σ., "Το Εξωτερικό Εμπόριο της ΠΓΔΜ και η Ελλάδα", επιμ. Τσαρδανίδης Χ., «Οι Οικονομικές Σχέσεις Ελλάδας - Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, Προοπτικές Συνεργασίας», Αθήνα, Σιδέρης, 1996, σ. 198

¹⁵⁴ "Ετήσια έκθεση 2008 για την οικονομία της ΠΓΔΜ και τις διμερείς οικονομικές σχέσεις με την Ελλάδα", Ελληνική Δημοκρατία, Γραφείο Συνδέσμου Σκόπια-Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών υποθέσεων (Ιούνιος 2009)

αύξηση του ανταγωνισμού που προήλθε από χώρες της Βαλκανικής αλλά και την Ιταλία, ο Ελληνικός εξαγωγικός κλάδος κατάφερε το 2008 να αυξήσει το μερίδιό του στην εδώ αγορά (Κωδ.73), ενώ η υποχώρηση, πέρυσι, στην κατηγορία των μη επεξεργασμένων προϊόντων (Κωδ.72) αποδίδεται στη βελτίωση της θέσης των γειτονικών βαλκανικών χωρών στην αγορά, αλλά και άλλων, ιδίως της Ουκρανίας.

- 2. Πετρελαιοειδή:** Η κυριαρχία της χώρας μας θα μπορούσε να είναι απόλυτη λόγω της απόκτησης του μοναδικού διυλιστηρίου της ΠΓΔΜ από το 2000. Ωστόσο στην κατηγορία "Πετρέλαια" (ανταγωνιστές Βουλγαρία και Σερβία) και στην κατηγορία "Οπτάνθρακας (κοκ) και άσφαλτος από πετρέλαιο" (Αλβανία, Βουλγαρία και πρόσφατα ΗΠΑ και Βενεζουέλα) το μερίδιο της Ελλάδας υποχωρεί την τελευταία τριετία. Αντίθετα στην κατηγορία "Αέρια πετρελαίου και αέριοι υδρογονάνθρακες" έχει σημειώσει αύξηση έναντι του 2006 κρατώντας μερίδιο 40% περίπου, μετά από τη Ρωσία και πριν από τη Βουλγαρία.
- 3. Χρώματα:** Κύριοι ανταγωνιστές της χώρας μας που αύξησε το μερίδιό της το 2008 και πέρασε στη 2^η θέση (12,6 έναντι 9% το 2007), είναι η Ιταλία (υποχώρηση σε 41,7% έναντι 51% το 2007), η Σερβία (12,3%) και οι γειτονικές Βαλκανικές χώρες Κροατία (12%) και Σλοβενία.
- 4. Πλαστικοί σωλήνες:** Η Ελλάδα (15,4% μερίδιο το 2008) εξακολουθεί να κατέχει τη 2η θέση μετά τη Σερβία (21,3%). Ιταλία (13%), Τσεχία (10%) και Γερμανία (6,5%) κατέχουν επίσης ικανά μερίδια. Ανοδική πορεία σημειώνει, τέλος, η Τουρκία (8%).
- 5. Έτοιμα ενδύματα:** Στην κατηγορία των πλεκτών κυριαρχεί η Ελλάδα με μερίδιο αγοράς άνω του 45% το 2008. Σημειώνεται εντούτοις υποχώρηση έναντι των προηγούμενων ετών (63% το 2005 και 47% το 2006). Η χώρα μας συνεχίζει να κατέχει την πρώτη θέση στην κατηγορία των συνεχούς ύφανσης ενδυμάτων αλλά με σημαντική υποχώρηση (31% το 2008 έναντι 46,5% το 2007). Κυριότεροι ανταγωνιστές το 2008 η Τουρκία (16,5%), η Γερμανία (7,6%) και

πρόσφατα η Κίνα με έντονα ανοδική τάση (22,4%). συμβαίνει και με τους ίδιους κυριότερους ανταγωνιστές όπως και παραπάνω.

6. **Νωπά φρούτα:**

Σταφύλια: Όπως και το 2007, Τουρκία και Ιράν (50% και 27% το 2008), κατέχουν το μεγαλύτερο μερίδιο της αγοράς. Η Ελλάδα βρίσκεται πολύ πιο πίσω (3%) χάνοντας διαρκώς έδαφος. 3^η εμφανίζεται πλέον η Κίνα (16%).

Αχλάδια: Πρώτη η Ελλάδα (29% το 2008) είχε φθάσει και μέχρι 50% της αγοράς την τελευταία τριετία. Η Ιταλία που διαφαινόταν ως ανερχόμενη υπεχώρησε κάτω από 8%. Αντίθετα επανέκαμψε η Τουρκία που μέχρι πέρυσι υποχώρουσε. Αυτή κυρίως καθώς και οι καινοφανείς Κίνα και Αργεντινή είναι οι ανταγωνίστριες.

Μήλα: Κυριαρχία της χώρας μας το 2005 (54%), με προσωρινή υποχώρηση το 2006 (33%) και το 2007 (29%) και επάνοδο στην κορυφή το 2008 (48%). Η Ιταλία είναι ο κύριος ανταγωνιστής. Έπεται η Σερβία.

Ροδάκινα: Από την κυριαρχία του 2005 (90% της αγοράς), λιγότερο ισχυρή το 2006 (42%) και στην αφάνεια, σχεδόν, το 2007 (μόλις 5%), η Ελλάδα επέστρεψε στην πρώτη θέση το 2008 με ποσοστό άνω του 66%. Η Ισπανία (19% το 2008) και η Χιλή (15%) εμφανίζονται απέναντί μας ως διεκδικητές, εάν τα στοιχεία της πΓΔΜ είναι σωστά.

Καρπούζια: Κυριαρχεί ως προμηθευτής η Αλβανία (91% το 2007, 92% το 2008). Έπεται με σοβαρή υποχώρηση η χώρα μας (4,3% το 2008, 6% το 2007 από 24% το 2005 και 26% το 2006, αντίστοιχα).

7. **Ελιές:** Μονοπωλιακή σχεδόν η θέση της Ελλάδος στην αγορά με μέσο μερίδιο γύρω στο 95%. Ακολουθεί με πολύ μικρότερα ποσοστά η Τουρκία ενώ η Ιταλία έχει καταποντιστεί με μηδαμινή συμμετοχή.
8. **Ελαιόλαδο:** Η Ελλάδα με ποσοστό 53,5% βρίσκεται στην πρώτη θέση έστω και μετά από σχετική υποχώρηση για πρώτη φορά (65% κατά μέσο όρο το μερίδιό μας μέχρι τώρα). Ακολουθείται από την Ιταλία (30% έναντι 22% το 2007) και την Τουρκία (12,5% έναντι 7%, αντίστοιχα). Πάντως παρατηρήθηκε γενική πτώση στις εισαγωγές ελαιολάδου (-33% σε σύγκριση με το 2007) που εξακολουθεί να αποτελεί ακριβό για τις καταναλωτικές δυνατότητες των γειτόνων προϊόν.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εξέλιξη των οικονομικών σχέσεων μεταξύ της Ελλάδας και της Π.Γ.Δ.Μ. , από την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας του 1995 και έπειτα, έχει παρουσιάσει αναμφισβήτητα μία δυναμική καθώς και έχει δυνατότητα για περαιτέρω αύξηση του αμοιβαίου οφέλους.

Στην αγορά της ΠΓΔ της Μακεδονίας ήδη έχουν δραστηριοποιηθεί σημαντικές ελληνικές επιχειρήσεις, και τα περιθώρια ανάπτυξης της ελληνικής επενδυτικής δραστηριότητας είναι μεγάλα. Το επενδυτικό κλίμα είναι πολύ θετικό, και οι προσδοκίες των Ελλήνων επιχειρηματιών για τη βελτίωση του είναι πολύ μεγαλύτερες. Σημαντικά θεωρούνται, για περαιτέρω ανάπτυξη της επενδυτικής δραστηριότητας, τα πλεονεκτήματα του φθηνού εργατικού δυναμικού και των συμφερούσων τιμών σε πρώτες ύλες και στο κόστος παραγωγής. Η ΠΓΔ της Μακεδονίας έχει μεγάλη εξωστρέφεια, συγκρινόμενη με τις άλλες βαλκανικές αγορές, και το κοινό της διαθέτει περισσότερο συνάλλαγμα. Με δεδομένο ότι η χώρα εισέρχεται σε στάδιο οικονομικής ανάκαμψης, αλλά και επιτάχυνσης των ιδιωτικοποιήσεων και μεταρρυθμίσεων, αναμένεται να σημειωθεί αύξηση της ζήτησης για εισαγωγές. Εξάλλου υπάρχει ήδη μία σημαντική παράδοση προμήθειας ειδών κυρίως από το βορειοελλαδικό χώρο και το αγοραστικό κοινό της ΠΓΔ της Μακεδονίας επιδεικνύει θετική στάση απέναντι σ' αυτά. Η πόλη της Θεσσαλονίκης αποτελεί το βασικό πόλο των εμπορικών και οικονομικών σχέσεων ανάμεσα στις δύο χώρες και δίνει μία ιδιαίτερη περιφερειακή διάσταση. Άλλες περιοχές που μπορούν να ευνοηθούν είναι η κοιλάδα του Αξιού, το οροπέδιο της Πελαγωνίας (Φλώρινα-Bitola) και η περιοχή της Πρέσπας. Επίσης, η παράδοση της συνεργασίας και εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των δύο χωρών δεν φαίνεται να επλήγη από την πρόσφατη πολιτική κρίση. Σημαντικό μειονέκτημα αποτελεί η γραφειοκρατία και το προβληματικό πολλές φορές εισαγωγικό καθεστώς της γειτονικής χώρας, το οποίο χρειάζεται ριζική αναδιάρθρωση. Για να μην καταλήξουν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει η Ελλάδα να αποδυναμωθούν πρέπει να γίνουν βήματα στην κατεύθυνση της κρατικής στήριξης της οικονομικής συνεργασίας μέσω εμπορικών πιστώσεων και ενίσχυσης των επενδυτικών πρωτοβουλιών,

καθώς και στο θέμα της ανάπτυξης των υποδομών, κυρίως του οδικού και του σιδηροδρομικού δικτύου.¹⁵⁵

Η συνολική αποτίμηση των διμερών εμπορικών σχέσεων των δύο χωρών, αναμφίβολα καταλήγει σε θετικά συμπεράσματα. Ίσως η ΠΓΔ της Μακεδονίας να αποτελεί το καλύτερο μοντέλο εφαρμογής του δόγματος της "Βαλκανικής Ενδοχώρας". Ωστόσο, δεν θα πρέπει να λησμονούμε ότι η αγορά της ΠΓΔ της Μακεδονίας είναι μικρή με περιορισμένη αγοραστική δύναμη και ότι, παρά τις θετικές προοπτικές, το ευαίσθητο πολιτικό ζήτημα της ονομασίας μπορεί, ανά πάσα στιγμή, να επηρεάσει αρνητικά τις εμπορικές σχέσεις.

Επομένως, δεν είναι εύκολο να αγνοηθεί το γεγονός ότι το ζήτημα του ονόματος της Π.Γ.Δ.Μ. παραμένει ένα αγκάθι στις διμερείς σχέσεις με την Ελλάδα. Η ανικανότητα να βρεθεί μια ικανοποιητική λύση στο ζήτημα του ονόματος ενισχύεται με την άρνηση που έχει η χώρα μας στην ένταξη της Π.Γ.Δ.Μ στο ΝΑΤΟ, κάτι που έχει σοβαρό αντίκτυπο που υπερβαίνει το ζήτημα των διμερών σχέσεων, δεδομένου ότι έχει επιπτώσεις στις φιλοδοξίες της Π.Γ.Δ.Μ. να προσχωρήσει στους διεθνείς οργανισμούς και να ενσωματωθεί πλήρως στη διεθνή κοινότητα.

Αν και δεν είναι ακόμα σαφές κατά πόσο αυτό το αδιέξοδο θα επηρεάσει την ένταξη της Π.Γ.Δ.Μ. και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ένα πράγμα παραμένει σίγουρο: δεδομένου ότι οι πολιτικές σχέσεις είναι τεταμένες, οι οικονομικές σχέσεις μεταξύ της Ελλάδας και της Π.Γ.Δ.Μ. είναι σε κρίσιμο σταυροδρόμι.

¹⁵⁵ Παπακωνσταντίνου Ι. –Μπουσουλέγκας Α: «Οι εμπορικές σχέσεις Ελλάδας- ΠΓΔΜ», διαθέσιμο στην ηλ. Διεύθυνση: <http://www.idec.gr/iier/new/papakon-bousoul.htm>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Τα δεκατρία σημεία του Nimitz που δημοσιεύτηκαν στην Ελευθεροτυπία στις 13 Απριλίου 2005 και σύμφωνα με τα οποία ο ειδικός μεσολαβητής του Ο.Η.Ε. :

1. Κάνει αναφορά στις αποφάσεις 817 και 945 (1993) του Συμβουλίου Ασφαλείας με τις οποίες γινόταν δεκτό το κράτος προσωρινά ως «*Η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας*» με εκκρεμή τη λύση της διαμάχης ως προς το όνομα του κράτους.
2. Διακηρύσσει ότι "*μια λύση της διαμάχης, όπως αναφέρεται στις αποφάσεις, θα προάγει την ειρήνη και την ασφάλεια στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και θα προωθήσει καλύτερες σχέσεις μεταξύ των γειτονικών χωρών της περιοχής*".
3. Αναγνωρίζει ότι "*η συνταγματική ονομασία του κράτους που προηγουμένως έγινε δεκτό ως «Η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας» είναι «Republika Makedonija*». "
4. Αναγνωρίζει ότι "*η συνταγματική ονομασία «Republika Makedonija» θα χρησιμοποιείται για εσωτερικούς σκοπούς εντός του κράτους που είχε γίνει δεκτό προσωρινά ως «Η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας*»."
5. Καθορίζει ότι "*για κάθε επίσημη χρήση εντός του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, το κράτος που προσωρινά έγινε δεκτό ως «Η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας» θα αποκαλείται εφεξής «Republika Makedonija-Skorje», ονομασία η οποία θα είναι νομικά ισότιμη με το συνταγματικό όνομα για διεθνή χρήση,*" και ότι "*επιθετικοί και άλλοι προσδιορισμοί θα είναι στη μορφή που προσαρτώνται σ' αυτή την απόφαση.*"
6. Συστήνει "*να υιοθετήσουν και άλλοι διεθνείς οργανισμοί, κυβερνήσεις και άλλα επίσημα μέρη τη χρήση που αναφέρεται ανωτέρω για διεθνή χρήση, διακηρύσσει όμως ότι "κανένα κράτος δεν θα επιδιώξει να ασκήσει ανάρμοστη επιρροή σε άλλους προκειμένου να επηρεάσει τη χρήση από οποιονδήποτε άλλο επίσημο οργανισμό, κράτος ή άλλο επίσημο μέρος.*"

7. Λαμβάνει υπ' όψιν ότι "το "Μακεδονία" αναφέρεται σε μια γεωγραφική περιοχή που καλύπτει το σύνολο ή μέρος πολλών κρατών στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, περιλαμβανομένου, αλλά όχι αποκλειστικά, του κράτους που προσωρινά έγινε δεκτό ως «Η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας»".
8. Λαμβάνει υπ' όψιν ότι "το "Μακεδονία" έχει σημασία και συνδέεται επί μακρόν με την κληρονομιά, τον πολιτισμό και την ιστορία της Ελληνικής Δημοκρατίας και του ελληνικού λαού από την αρχαιότητα," καθώς και ότι "Είναι όνομα ευρέως χρησιμοποιούμενο για περιοχή της βόρειας Ελλάδας" ενώ οι "κάτοικοι της περιοχής, εντός της Ελληνικής Δημοκρατίας, συνήθως αποκαλούνται "Μακεδόνες" (Macedonians). "
9. Διακηρύσσει ότι "κανένα κράτος ή επίσημη υποδιαίρεση αυτού δεν θα αποκαλείται οποτεδήποτε σε διεθνή επίσημη χρήση ως "Μακεδονία" (Macedonia) ή «Makedonija» .
10. Καλεί "το κράτος που προσωρινά έγινε δεκτό ως "Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας" και την Ελληνική Δημοκρατία, καθώς και άλλες χώρες στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης που αναφέρονται στο σημείο 7 να συνεργαστούν ώστε να καταστεί η περιοχή μια περιοχή ειρήνης, συνεργασίας και ανάπτυξης και να λάβουν μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η μακεδονική κληρονομιά των κρατών αυτών θα αποτελεί εφεξής τη βάση κάθε προσπάθεια συνεργασίας".
11. Λαμβάνει υπ' όψιν "τη δέσμευση της Ελληνικής Δημοκρατίας να επιλύσει όλα τα ζητήματα με το κράτος που προσωρινά έγινε δεκτό ως "Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας" επί τη βάσει ειρηνικών σχέσεων και σχέσεων καλής γειτονίας και συμφώνως προς τις διεθνείς συμφωνίες και το διεθνές δίκαιο, και την περαιτέρω δέσμευση της Ελληνικής Δημοκρατίας να υποστηρίξει ενεργά την ασφάλεια και την οικονομική ανάπτυξη του κράτους αυτού" όπως και "να υποστηρίξει ενεργά την αίτησή της να γίνει μέλος περιφερειακών οργανισμών, περιλαμβανομένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΝΑΤΟ".
12. Διακηρύσσει ότι "η απόφαση αυτή θα τεθεί σε ισχύ 3 μήνες από την ημερομηνία υιοθέτησής της, υπό την προϋπόθεση ότι ο γενικός

γραμματέας και οι εθνικές αρχές θα υιοθετήσουν εύλογα μέτρα για τη μετάβαση στην ως άνω χρήση" ορίζοντας επιπρόσθετα "ότι καμία προγενέστερη συμφωνία, κείμενο ή άλλη χρήση θα καταστεί άκυρη στο μέλλον λόγω της χρήσης άλλων όρων πριν από τη θέση του παρόντος σε ισχύ".

13. Προβλέπει ότι "η Ενδιάμεση Συμφωνία, με ημερομηνία 13 Σεπτεμβρίου 1995, μεταξύ του Κράτους που προσωρινά έγινε δεκτό ως η "Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας" και της Ελληνικής Δημοκρατίας, θα επικρατήσει στο βαθμό που καθίσταται αναγκαίο αυτή η απόφαση, η οποία επιλύει τη διαφορά μεταξύ των μερών, όπως αναφέρεται στο άρθρο 5".

Ο κ. Nimitz προσπαθώντας να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους ο Ο.Η.Ε. προτείνει τη συγκεκριμένη ονομασία (Republika Makedonija- Skopje) δήλωσε σχετικά στην ερμηνευτική επιστολή που συνόδευσε τις απόρρητες προτάσεις του προς τα δύο μέρη:

«Η ουσία της λύσης που ενσαρκώνεται με την απόφαση αυτή είναι μια ρητή αναγνώριση ότι το συνταγματικό όνομα του κράτους είναι "Republika Makedonija" αλλά και μια περαιτέρω απόφαση ότι, χάριν της ειρήνης και της αρμονίας στην περιοχή και των σχέσεων καλής γειτονίας αλλά και για την αποφυγή παρεξηγήσεων, το όνομα της πρωτεύουσας της "Republika Makedonija" θα προσαρτηθεί στο συνταγματικό όνομα με ένα ενωτικό σημείο, για να διαμορφωθεί ένα σύνθετο όνομα το οποίο θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί στα Ηνωμένα Έθνη και για οποιαδήποτε άλλη επίσημη διεθνή χρήση. Αυτή η νέα διεθνής ονομασία "Republika Makedonija-Skopje" δεν πρέπει να εννοηθεί ως έλλειψη σεβασμού στον λαό και στην κληρονομιά του κράτους, του οποίου το συνταγματικό όνομα είναι "Republika Makedonija". Το αντίθετο μάλιστα, καθώς το νέο διεθνές όνομα χρησιμοποιεί τη συνταγματική ονομασία στο κέντρο του και της προσθέτει την ονομασία της πρωτεύουσας, έτσι ώστε να αναγνωριστεί η χώρα με τρόπο που υποδεικνύει ευαισθησία για τις ανησυχίες της γείτονος χώρας, η οποία στην εθνική της επικράτεια έχει μεγάλη περιοχή που αποτελούσε μέρος της ιστορικής

Μακεδονίας, όπως επίσης και πληθυσμό που επίσης αναγνωρίζουν τους εαυτούς τους ως Μακεδόνες αν και "Έλληνες Μακεδόνες".

Αναφερόμενος στο σημείο 9 των προτάσεων του, (που αφορά στην επίσημη διεθνή χρήση των όρων "Μακεδονία" και "Makedonija") ο ειδικός μεσολαβητής του Ο.Η.Ε. αναφέρει ότι:

"Αναγνωρίζεται ότι οι όροι "Μακεδονία" και "Μακεδονικός" χρησιμοποιούνται ευρέως στην περιοχή και η απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας εκφράζει την αρχή ότι τα ονόματα αυτά δεν είναι υπό τον αποκλειστικό έλεγχο κανενός κράτους ή αρχής. Είναι υποχρέωση και των δύο μερών, και θεωρώ ότι θα το πράξουν, να συνεργαστούν σε νομικά θέματα που αφορούν αυτά τα ονόματα. Ο στόχος της διευθέτησης αυτού του ζητήματος θα προωθούνταν εάν και τα δύο μέρη απέφυγαν την προσφυγή σε οποιοδήποτε δικαστήριο, διεθνή οργανισμό ή άλλο φόρουμ, κατά της χρήσης αυτών των ονομάτων ή των παραγώγων τους από την άλλη πλευρά σε εμπορικό πλαίσιο. Οι αρχές των δύο κρατών πρέπει ιδίως να αποφύγουν τη νομική προσφυγή κατά της χρήσης των όρων "Μακεδονία" ή "Μακεδονικός" ή παρόμοιων χαρακτηρισμών σε εμπορικό ή περιφερειακό πλαίσιο, όταν χρησιμοποιούνται σε σχέση με προϊόντα και υπηρεσίες που προέρχονται από τη "Republika Makedonija-Skopje" ή την ελληνική "Μακεδονία".

Προκειμένου να αποφύγει το ενδεχόμενο απόρριψης των προτάσεων του, ο κ. Nimitz στη συνοδευτική επιστολή που απέστειλε στα δύο μέρη, συνέστησε στην Ελλάδα και στην Π.Γ.Δ.Μ. να επιδείξουν εγκράτεια και πνεύμα συνεργασίας. Συγκεκριμένα:

« ... πιστεύω ότι θα βοηθούσε αν οι δύο κυβερνήσεις λάμβαναν ιδιαίτερως υπόψη τις διεθνώς αναγνωρισμένες συμβάσεις και πρακτικές γύρω από τη χρήση τοπωνυμίων σε άλλα κράτη και αν άρχιζαν με καλή πίστη διμερείς συνομιλίες σχετικά με το θέμα αυτό, περιλαμβανομένης της χρήσης κατάλληλου προσδιορισμού τοπωνυμίων στα αντίστοιχα εκπαιδευτικά τους συστήματα, επίσημους χάρτες και εκδόσεις και αν προσπαθούσαν να ενθαρρύνουν τις ιδιωτικές εταιρείες, εκδόσεις, τουριστικούς πράκτορες και παρόμοιες οργανώσεις να τηρούν τα διεθνώς σεβαστά τοπωνύμια και

ονόματα. Για παράδειγμα, στην Ελληνική Δημοκρατία πρέπει εφεξής να αναγνωρισθεί ότι το όνομα της άλλης πλευράς είναι "Republika Makedonija-Skopje" και ότι οι πολίτες της είναι Μακεδόνες και τέτοια ονόματα πρέπει γενικώς να χρησιμοποιούνται και να γίνονται σεβαστά. Ως ακόμα ένα παράδειγμα στη "Republika Makedonija-Skopje" πρέπει να αναγνωρισθεί ότι υπάρχει διοικητική περιοχή στην Ελλάδα με το όνομα «Ελληνική Μακεδονία» (και όχι Μακεδονία του Αιγαίου ή Αιγαιακή Μακεδονία υπό την Ελλάδα) και ότι αυτοί που ζουν στην Ελληνική Μακεδονία κοινώς αυτοπροσδιορίζονται ως Έλληνες Μακεδόνες με την ελληνική περιφερειακή και πολιτιστική έννοια του ονόματος και τέτοια ονόματα πρέπει να χρησιμοποιούνται και να γίνονται σεβαστά.»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ Π.1.

Ελληνικές Εξαγωγές στην πΓΔΜ 2006-2008 Κυριότερα Προϊόντα (Αξία σε χιλ. ευρώ)

Α/Α	ΠΡΟΪΟΝ	ΚΩΔΙΚΟΣ	ΕΤΟΣ					
			2006	% 2006	2007	% 2007	2008	% 2008
1	Σίδηρος & χάλυβας σε πρωτογενείς μορφές	72.06.90.00	1.668,5	0,45	37.435,2	9,60	54.857,1	12,41
2	Ειδικό καύσιμο αεριοποιημένων	27.10.19.21	7.312,0	1,96	12.685,8	3,25	17.631,2	3,99
3	Πετρέλαιο εσωτερικής καύσης	27.10.19.41	19,1	0,00	4.454,5	1,14	16.463,3	3,72
4	Οπθάνθρακας (κοκ) από πετρέλαιο, μη πυρωμένος	27.13.11.00	8.191,1	2,19	7.642,7	1,96	15.534,9	3,51
5	Αιθέρες άκυκλοι & παράγωγά τους	29.09.19.90	1.215,2	0,32	10.635,0	2,73	10.646,1	2,41
6	Βουτάνια (Αέρια πετρελαίου)	27.11.13.97	11.144,2	2,99	13.771,7	3,53	10.621,1	2,40
7	Πίτες & στερεά υπολείμματα από σογιέλαιο	23.04.00.00	5.760,0	1,54	7.589,6	1,95	9.399,7	2,13
8	Άσφαλτος από πετρέλαιο	27.13.20.00	2.387,1	0,64	5.286,6	1,36	8.291,2	1,87
9	Φορέματα πλεκτά βαμβακερά γυναικεία	61.06.10.00	17.401,7	4,66	12.469,5	3,20	7.368,6	1,67
11	Άλλα πλεκτά υφάσματα βαμμένα, βαμβακερά	60.06.22.00	5.572,0	1,49	5.238,3	1,34	7.249,7	1,64
12	Χονδρόσυρμα από σίδηρο ή χάλυβα διατομ. <0,25	72.13.91.49	3.806,8	1,02	4.151,6	1,06	7.122,7	1,61
13	Μπλουζές πλεκτές συνθετικές γυναικείες	61.06.20.00	6.138,7	1,64	7.584,6	1,94	6.381,5	1,44
14	Άλλα παρασκευάσματα διατροφής μ.α. κατονομαζόμενα	21.06.90.98	3.166,2	0,85	4.659,8	1,20	6.320,6	1,43
15	Ράβδοι από σίδηρο ή χάλυβα με εξογκώματα	72.14.20.00	7.968,8	2,13	3.006,0	0,77	5.700,9	1,29
16	Πλεκτά υφάσματα με νήματα ελαστομερή >5%	60.04.10.00	3.918,1	1,05	5.153,4	1,32	5.074,9	1,15
17	Μέρη συσκευών και οργάνων του κεφ.90	90.33.00.00	20,2	0,00	946,6	0,24	4.959,3	1,12
18	Ελιές παρασκευασμένες με ξύδι	20.05.70	2.837,2	0,76	3.254,9	0,83	4.043,6	0,91
19	Πολυστυρόλιο	39.03.11.00	4.109,2	1,10	4.694,6	1,20	4.035,8	0,91

	(πλαστικές ύλες)							
20	Πορτοκάλια νωπά	08.05.10.20	1.500,1	0,40	2.818,6	0,72	3.939,7	0,89
21	Δοχεία από αλουμίνιο κάτω των 5 λίτρων	76.12.90.98	4.869,1	1,30	5.513,0	1,41	3.593,6	0,81
22	Υφάσματα βαμβακερά > 85% βαμβάκι, βάρους < 200 g/m2, βαμμένα	52.08.32.16	3.537,3	0,95	3.135,4	0,80	3.262,3	0,74
23	Λιπάσματα ορυκτά ή χημικά, αζωτούχα	31.05.20.10	2.121,0	0,57	4.541,6	1,16	2.961,7	0,67
24	Διαφράγματα από σίδηρο, χάλυβα & χυτοσίδηρο κλπ	73.08.90.51	1.211,4	0,32	2.212,4	0,57	2.924,1	0,66
25	Σύρματα από χαλκό με διατομή > 6mm	74.08.11.00	3.972,7	1,06	1.867,5	0,48	2.885,5	0,65
26	Προφίλ αλουμινίου	76.04.10.90	799,0	0,21	2.439,8	0,63	2.618,1	0,59
27	Βαμβάκι μη λαναρισμένο ούτε χτενισμένο, άλλο	52.01.00.90	4.700,1	1,26	4.102,6	1,05	2.504,2	0,57
28	Παρασκευάσματα διατροφής μη αλλού κατονομαζ.	21.06.90.92	2.234,2	0,60	2.116,3	0,54	2.386,8	0,54
29	Προφίλ αλουμινίου κοίλα	76.04.21.00	1.648,3	0,44	1.373,8	0,35	1.984,5	0,45
30	Σιτάρι μαλακό & σμιγάδι	10.01.90.99	654,9	0,17	400,5	0,10	1.845,7	0,42
31	Πλεκτά υφάσματα περιέχοντα >5% κατά βάρος ελαστομερή	60.02.40.00	2.347,6	0,63	1.744,5	0,45	1.767,3	0,40
32	Φράγματα από λαμαρίνες	73.08.90.99	366,2	0,10	1.195,3	0,31	1.732,9	0,39
33	Μέρη και εξαρτήματα αυτοκινήτων	87.08.99.97	2.875,3	0,77	2.637,0	0,68	1.662,7	0,38
34	Προφίλ σιδηρούη χάλυβα σχήματος Η	72.16.33.90	280,1	0,07	586,3	0,15	1.589,0	0,36
35	Παρασκευάσματα καθαρισμού	34.02.20.90	52.128,7	13,97	1.466,7	0,38	1.584,1	0,36
36	Λιπάσματα αζωτούχα, άλλα	31.05.59.00	380,3	0,10	753,1	0,19	1.542,8	0,35
37	T-σερτ από βαμβάκι	61.09.10.00	290,1	0,08	742,9	0,19	1.540,8	0,35
38	Πολυαιθυλενογλυκόλες (πλαστικές ύλες)	39.07.20.21	1.562,8	0,42	1.925,6	0,49	1.534,7	0,35
39	Χαρτί & χαρτόνια κυματοειδή	48.08.10.00	111,7	0,03	550,0	0,14	1.467,1	0,33
40	Πλάκες από ίνες ξύλου MDF	44.11.14.90	-	-	1.385,0	0,35	1.454,7	0,33
41	Πλεκτά υφάσματα από βαμβάκι αλευκ. ή μη	60.06.21.00	834,2	0,22	1.328,0	0,34	1.437,9	0,32
42	Πλεκτά υφάσμ από βαμβάκι από νήματα διαφόρων χρωμάτων	60.06.23.00	953,4	0,25	807,0	0,21	1.432,4	0,32
43	Τσιμέντα υδραυλικά κλινκερ	25.23.10.00	614,3	0,16	1.149,7	0,29	1.431,9	0,32
44	Φραγκοστάφιλα άλλα	08.10.90.95	1.111,8	0,30	1.163,1	0,30	1.415,9	0,32
45	Απορροφητικές πάνες για βρέφη με βάση το χαρτί	48.18.40.90	1.974,6	0,53	1.743,0	0,45	1.332,1	0,30
46	Πλακίδια και ψηφίδες μωσαϊκού κεραμικά	69.08.90.99	1.725,0	0,46	1.833,0	0,47	1.179,5	0,27
47	Κλημεντίνες νωπές	08.05.20.10	877,8	0,24	1.701,2	0,44	1.039,9	0,23

48	Νιτρικό αμμώνιο (λιπάσματα)	31.02.30.90	418,6	0,11	2.033,8	0,52	986,6	0,22
49	Πετρέλαιο εσωτερικής καύσεως, άλλο	27.10.19.45	8.201,1	2,20	2.527,3	0,65	-	-
50	Υπόλοιπα προϊόντα		181.233,1	48,55	188.069,5	48,23	256.527,1	42,41
	ΣΥΝΟΛΟ		373.266,1	100,00	389.931,6	100,00	442.126,2	100,00

Πηγή: ΕΣΥΕ

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΠΙΝΑΚΑΣ Π.2.

Ελληνικές Εισαγωγές από την πΓΔΜ 2006-2008
Κυριότερα Προϊόντα (Αξία σε χιλ. ευρώ)

Α/Α	ΠΡΟΪΟΝ	ΚΩΔΙΚΟΣ	ΕΤΟΣ					
			2006	% 2006	2007	% 2007	2008	% 2008
1	Πλατέα προϊόντα έλασης, από σίδηρο ή χάλυβες, με πλάτος > 600 mm, ελασμένα σε θερμή κατάσταση, μη επιστρωμένα ούτε επενδυμένα	7208	31.172,1	13,50	39.448,7	13,18	60.253,3	16,69
2	Απορρίμματα και θραύσματα χυτοσιδήρου, σιδήρου ή χάλυβα (παλιοσιδέρα)	7204	24.976,3	0,05	35.253,9	11,78	42.508,1	11,78
3	Φορέματα-πουκάμισα (σεμιζιέ), μπλουζές κλπ. για γυναίκες ή κορίτσια	6106	102,0	0,04	34.082,6	11,39	40.041,8	11,09
4	Πλατέα προϊόντα έλασης, από σίδηρο ή χάλυβες, με πλάτος >600 mm, επιστρωμένα ή επενδυμένα	7210	29.912,0	12,95	30.088,7	10,05	25.523,0	7,07
5	Καπνά ακατέργαστα	2401	37.620,7	16,29	23.944,6	8,00	21.150,1	5,86
6	Πλατέα προϊόντα έλασης, από σίδηρο ή χάλυβες, με πλάτος >600 mm, ελασμένα σε ψυχρή κατάσταση, μη επιστρωμένα ούτε επενδυμένα	7209	13.224,7	5,73	20.709,0	6,92	17.444,0	4,83
7	Σιδηροκράματα	7202	2.798,9	1,01	1.860,9	0,62	14.806,9	4,10
8	Τι-σερτ και φανελάκια, από πλεκτό	6109	150,0	0,06	6.086,2	2,03	10.343,6	2,87
9	Άλλοι σωλήνες κάθε είδους και είδη καθορισμένης μορφής από σίδηρο ή χάλυβα	7306	3.369,5	1,46	6.256,4	2,09	9.940,7	2,75
10	Κουστόμια-ταγιέρ, σύνολα, φορέματα κλπ. για γυναίκες ή κορίτσια	6204	42,3	0,02	5.048,7	1,69	7.211,6	2,00
11	Άλλα μαλακόστρακα, μαλάκια κλπ. παρασκευασμένα ή διατηρημένα	1605.90.30	5.612,4	2,43	5.960,1	1,99	6.773,5	1,88
12	Μάρμαρα, τραβερτίνες κλπ. χοντρικά κατεργασμένα	2515	7.218,7	3,13	6.212,5	2,08	6.235,0	1,73
13	Πουκάμισα κλπ. για άντρες ή αγόρια	6205	4,2	0,002	3.494,5	1,17	4.881,6	1,35
14	Άλλοι θερμαντήρες νερού και συσκευές ηλεκτρικές	8516.10.19	3.342,9	1,45	3.182,8	1,06	4.117,8	1,14

15	Κουστούμια, σύνολα, σακάκια κλπ. για άντρες ή αγόρια	6203	81,9	0,03	2.719,3	0,91	4.039,1	1,12
16	Κρέατα προβατοειδών ή αιγιοειδών, νωπά, διατηρημένα με απλή ψύξη ή κατεψυγμένα	0204	8.180,5	3,54	5.384,1	1,80	3.785,8	1,05
17	Κουστούμια-ταγιέρ, σύνολα, φορέματα κλπ. από πλεκτά, για γυναίκες ή κορίτσια	6104	15,0	0,006	2.817,3	0,94	3.553,9	0,98
18	Άλλα πλεκτά υφάσματα - αλεούκαστα ή λευκασμένα	6006.21.00	3.003,9	1,30	3.955,8	1,32	3.317,8	0,92
19	Κατασκευές και μέρη κατασκευών από χυτοσίδηρο, σίδηρο ή χάλυβα	7308	2.339,9	0,0007	1.677,7	0,56	3.097,8	0,86
20	Εσώρουχα, πιτζάμες για άντρες ή αγόρια	6107	0,0	0	2.058,8	0,69	2.948,2	0,82
21	Άλλα επίπλα και τα μέρη τους	9403	1.140,4	10,82	2.060,5	0,69	2.864,8	0,79
22	Πανικά κρεβατιού, τραπεζιού, κουζίνας κλπ.	6302	1,8	0,35	1.663,5	0,55	2.634,3	0,73
23	Ντομάτες νωπές ή διατηρημένες με απλή ψύξη	0702	3.641,9	1,58	3.109,4	1,04	2.408,1	0,67
24	Κουτιά, σάκοι και άλλες συσκευασίες από χαρτί, χαρτόνι και χαρτοβάμβακα	4819	288,3	0,07	1.468,0	0,49	1.875,7	0,52
25	Συσκευές φωτισμού και συναφή και μέρη τους	9405	2.044,1	0,88	2.077,1	0,69	1.649,8	0,46
26	Είδη μεταφοράς ή συσκευασίας, πώματα, καπάκια και κλειστρα από πλαστικές ύλες	3923	801,0	0,12	1.549,2	0,52	1.628,4	0,45
27	Σαλιγκάρια, άλλα από τα θαλασσινά	0307.60.00	1.310,2	0,49	664,4	0,22	1.587,2	0,44
28	Απορρίμματα και θραύσματα μολύβδου	7802	59,1	0,86	1.406,1	0,47	1.518,4	0,42
29	Πουλόβερ, κάρντιγκαν κλπ. είδη από πλεκτό	6110	174,8	0,02	1.427,4	0,48	1.266,1	0,35
30	Γουναρικά άλλα	4303.10.90	1.926,8	0,79	1.185,4	0,39	1.165,4	0,32
31	Άλλες βιτρίνες ψυγεία	8418.50.99	1.731,1	1,35	843,5	0,28	384,7	0,11
32	Νήματα από βαμβάκι >85 % κατά βάρος βαμβακερά, μη συσκευασμένα για λιανική πώληση	5205	1.830,5	0,22	1.136,7	0,38	350,1	0,10
33	Παρασκευάσματα διατροφής μ.α. κατονομ.	2106	1.976,7	0,83	1.357,0	0,45	299,1	0,08
34	Μάρμαρο, τραβερτίνη και αλάβαστρο κατεργασμένα	6802.21.00	2.044,9	1,21	1.983,0	0,66	286,8	0,08
35	Γάλα και ανθόγαλα μη-συμπυκνωμένα χωρίς ζάχαρη	0401	3.115,5	0,57	122,1	0,04	72,5	0,02
36	Ζάχαρη άσπρη	1701.99.10	122,9	0,045	348,1	0,12	65,9	0,02
37	Ηλεκτρική ενέργεια	2716.00.00	11.913,8	5,16	3.076,1	1,03	40,2	0,01
38	Πλακάκια και πλάκες δαπέδου, κύβοι, ψηφίδες, κεραμικά, σμαλτωμένα	6908	499,6	0,75	1.064,0	0,35	19,8	0,00

39	ΛΟΙΠΑ	23.116,2	10,01	32.456,7	10,9	48.821,6	13,53
	ΣΥΝΟΛΟ	230.907,5	100	299.240,4	100	360.912,5	100

Πηγή: ΕΣΥΕ

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΠΙΝΑΚΑΣ Π.3

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΠΓΔΜ (ΑΠΟ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ)

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΠΓΔΜ (ΑΠΟ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ)		2008	2007	2006	2005
ΔΚ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ - ΔΙΨΗΦΙΑ	EUR	EUR	EUR	EUR
01	ΖΩΑ ΖΩΝΤΑΝΑ	1,496,661	1,379,376	1,847,325	1,393,655
02	ΚΡΕΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΡΟΪΟΝΤΑ ΣΦΑΓΙΩΝ, ΒΡΩΣΙΜΑ	76,351,416	71,045,133	57,363,334	56,036,694
03	ΨΑΡΙΑ ΚΑΙ ΜΑΛΑΚΟΣΤΡΑΚΑ, ΜΑΛΑΚΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΑΣΠΟΝΔΥΛΑ ΥΔΡΟΒΙΑ	10,376,371	9,567,005	7,487,717	8,218,335
04	ΓΑΛΑ ΚΑΙ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΙΑΣ, ΑΥΓΑ ΠΤΗΝΩΝ, ΜΕΛΙ ΦΥΣΙΚΟ, ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΒΡΩΣΙΜΑ ΖΩΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ, ΠΟΥ ΔΕΝ ΚΑΤΟΝΟΜΑΖΟΝΤΑΙ ΟΥΤΕ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΑΛΛΟΥ	24,800,557	22,350,331	20,709,907	18,290,482
05	ΑΛΛΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΖΩΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ, ΠΟΥ ΔΕΝ ΑΤΟΝΟΜΑΖΟΝΤΑΙ ΟΥΤΕ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΑΛΛΟΥ	2,886,308	2,347,652	1,904,452	1,821,667
06	ΦΥΤΑ ΖΩΝΤΑΝΑ ΚΑΙ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΤΗΣ ΑΝΘΟΚΟΜΙΑΣ	4,344,020	2,827,197	2,747,144	2,674,513
07	ΛΑΧΑΝΙΚΑ, ΦΥΤΑ, ΡΙΖΕΣ ΚΑΙ ΚΟΝΔΥΛΟΙ, ΒΡΩΣΙΜΑ	7,534,938	5,262,295	3,791,333	3,589,043
08	ΚΑΡΠΟΙ ΚΑΙ ΦΡΟΥΤΑ ΒΡΩΣΙΜΑ, ΦΛΟΥΔΕΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ Η ΠΕΠΟΝΙΩΝ	21,446,301	19,157,744	13,930,518	15,684,543
09	ΚΑΦΕΣ, ΤΣΑΙ, ΜΑΤΕ ΚΑΙ ΜΠΑΧΑΡΙΚΑ	16,989,468	15,462,673	12,434,637	11,376,272
10	ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ	28,037,239	23,718,793	11,297,656	19,031,286
11	ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΑΛΕΥΡΟΠΟΙΙΑΣ, ΒΥΝΗ, ΑΜΥΛΑ ΚΑΘΕ ΕΙΔΟΥΣ, ΙΝΟΥΛΙΝΗ, ΓΛΟΥΤΕΝΗ ΑΠΟ ΣΙΤΑΡΙ	28,269,305	24,995,476	5,581,992	6,013,944
12	ΣΠΕΡΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΑΡΠΟΙ ΕΛΑΙΩΔΕΙΣ, ΣΠΕΡΜΑΤΑ, ΣΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΚΑΡΠΟΙ, ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΦΥΤΑ, ΑΧΥΡΑ ΚΑΙ ΧΟΡΤΟΝΟΜΕΣ	14,418,002	11,399,889	9,448,230	8,775,808
13	ΓΟΜΕΣ, ΡΗΤΙΝΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ ΧΥΜΟΙ ΚΑΙ ΕΚΧΥΛΙΣΜΑΤΑ ΦΥΤΙΚΑ	1,061,057	830,239	840,043	946,106
14	ΠΛΕΚΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΚΑΤΟΝΟΜΑΖΟΝΤΑΙ ΟΥΤΕ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΑΛΛΟΥ	83,488	58,454	56,238	58,127
15	ΛΙΠΗ ΚΑΙ ΛΑΔΙΑ ΖΩΙΚΑ Η ΦΥΤΙΚΑ, ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΑΣΗΣ ΑΥΤΩΝ, ΛΙΠΗ ΒΡΩΣΙΜΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΜΕΝΑ, ΚΕΡΙΑ ΖΩΙΚΗΣ Η ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	50,989,799	39,317,068	29,698,709	26,745,643
16	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΚΡΕΑΤΩΝ, ΨΑΡΙΩΝ Η ΜΑΛΑΚΟΣΤΡΑΚΩΝ, ΜΑΛΑΚΙΩΝ Η ΑΛΛΩΝ ΑΣΠΟΝΔΥΛΩΝ ΥΔΡΟΒΙΩΝ	27,187,922	22,798,830	21,274,625	17,864,429
17	ΖΑΧΑΡΑ ΚΑΙ ΖΑΧΑΡΩΔΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ	31,086,106	29,473,105	26,111,197	21,582,853
18	ΚΑΚΑΟ ΚΑΙ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΑΥΤΟΥ	26,141,379	21,118,522	19,957,553	18,615,520
19	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ, ΤΑ ΑΛΕΥΡΙΑ, ΤΑ ΑΜΥΛΑ ΚΑΘΕ ΕΙΔΟΥΣ Η ΤΟ ΓΑΛΑ, ΕΙΔΗ ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗΣ	31,719,035	27,304,628	21,651,914	20,626,632
20	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ, ΚΑΡΠΩΝ ΚΑΙ ΦΡΟΥΤΩΝ Η ΑΛΛΩΝ ΜΕΡΩΝ ΦΥΤΩΝ	22,648,250	20,530,931	16,777,887	14,811,022
21	ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ	44,235,403	37,426,455	31,185,299	28,368,731
22	ΠΟΤΑ, ΑΛΚΟΟΛΟΥΧΑ ΥΓΡΑ ΚΑΙ ΕΙΔΙ	22,856,868	18,824,704	14,548,857	12,866,818
23	ΥΠΟΛΕΙΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΑ ΤΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ ΕΙΔΩΝ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ, ΤΡΟΦΕΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΕΝΕΣ ΓΙΑ ΖΩΑ	20,232,779	16,415,702	12,138,930	12,276,857
24	ΚΑΠΝΑ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΤΑ ΚΑΠΝΟΥ	12,301,003	9,071,754	10,955,006	12,569,994
25	ΑΛΑΤΙ, ΘΕΙΟ, ΓΑΙΕΣ ΚΑΙ ΠΕΤΡΕΣ, ΓΥΦΟΣ, ΣΙΒΕΣΤΗΣ ΚΑΙ ΤΣΙΜΕΝΤΑ	24,866,752	20,346,975	11,291,571	11,760,938
26	ΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΑ, ΣΚΟΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΤΕΦΡΕΣ	109,476,653	113,768,566	34,840,025	16,679,509
27	ΟΡΥΚΤΑ ΚΑΥΣΙΜΑ, ΟΡΥΚΤΑ ΛΑΔΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΑΣΗΣ ΑΥΤΩΝ, ΑΣΦΑΛΤΩΔΕΙΣ ΥΛΕΣ, ΚΕΡΙΑ ΟΡΥΚΤΑ	955,253,145	708,391,232	602,818,034	499,852,718

28	ΑΝΟΡΓΑΝΑ ΧΗΜΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ. ΕΝΩΣΕΙΣ ΑΝΟΡΓΑΝΗΣ Ή ΟΡΓΑΝΙΚΗΣ ΤΩΝ ΠΟΛΥΤΙΜΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ, ΤΩΝ ΡΑΔΙΟΕΝΕΡΓΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ, ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ ΤΩΝ ΣΠΑΝΙΩΝ ΓΑΙΩΝ Ή ΤΩΝ ΙΣΟΤΟΠΩΝ	11,495,290	9,288,716	7,518,767	8,855,322
29	ΟΡΓΑΝΙΚΑ ΧΗΜΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	32,881,702	27,553,254	18,091,402	16,707,989
30	ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	84,418,549	71,177,528	60,335,910	58,273,777
31	ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ	22,305,500	17,836,575	13,914,443	14,096,896
32	ΔΕΨΙΚΑ ΚΑΙ ΒΑΦΙΚΑ ΕΚΧΥΛΙΣΜΑΤΑ. ΤΑΝΝΙΝΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΡΑΓΩΓΑ ΤΟΥΣ. ΧΡΩΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΧΡΩΣΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ, ΧΡΩΜΑΤΑ ΕΠΙΧΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΒΕΡΝΙΚΙΑ. ΜΑΣΤΙΧΕΣ (ΣΤΟΚΟΙ). ΜΕΛΑΝΙΑ	28,895,451	26,424,868	21,576,204	17,880,767
33	ΑΙΘΕΡΙΑ ΕΛΑΙΑ ΚΑΙ ΡΗΤΙΝΟΕΙΔΗ. ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΑΡΩΜΑΤΟΠΟΙΙΑΣ Ή ΚΑΛΩΠΙΣΜΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΕΝΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ	40,386,130	34,926,372	31,212,386	28,793,871
34	ΣΑΠΟΥΝΙΑ, ΟΡΓΑΝΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΠΛΥΣΙΜΟ (ΑΛΙΣΙΒΕΣ). ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΛΙΠΑΝΤΙΚΑ, ΚΕΡΙΑ ΤΕΧΝΗΤΑ, ΚΕΡΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΕΝΑ, ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ, ΚΕΡΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΑ ΕΙΔΗ, ΠΛΑΣΤΕΣ ΓΙΑ ΠΡΟΠΛΑΣΜΑΤΑ. "ΚΕΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΔΟΝΤΟΤΕΧΝΙΚΗ" ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΔΟΝΤΟΤΕΧΝΙΚΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΓΥΦΟ	32,684,261	29,135,114	25,990,423	23,951,520
35	ΛΕΥΚΩΜΑΤΩΔΕΙΣ ΥΛΕΣ. ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΡΟΠΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΑΜΥΛΑ ΚΑΘΕ ΕΙΔΟΥΣ. ΚΟΛΛΕΣ. ΕΝΖΥΜΑ	7,363,331	5,826,971	5,233,792	4,733,808
36	ΠΥΡΙΤΙΔΕΣ ΚΑΙ ΕΚΡΗΚΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ. ΕΙΔΗ ΠΥΡΟΤΕΧΝΙΑΣ. ΣΠΙΡΤΑ. ΠΥΡΟΦΟΡΙΚΑ ΚΡΑΜΑΤΑ. ΕΥΦΛΕΚΤΕΣ ΥΛΕΣ	528,237	235,558	1,016,741	183,903
37	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ Η ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	3,824,930	3,518,437	3,415,507	3,189,720
38	ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΤΩΝ ΧΗΜΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ	38,331,616	32,414,463	27,465,900	25,975,864
39	ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΥΛΕΣ	159,441,684	135,668,253	111,535,742	100,614,146
40	ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ	31,293,937	28,816,817	24,629,315	23,815,894
41	ΔΕΡΜΑΤΑ (ΑΛΛΑ ΑΠΟ ΤΑ ΓΟΥΝΟΔΕΡΜΑΤΑ)	26,281,875	24,429,884	23,787,801	23,616,713
42	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΔΕΡΜΑ, ΕΙΔΗ ΞΕΛΟΠΟΙΙΑΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΟΛΑ ΤΑ ΖΩΑ. ΕΙΔΗ ΤΑΞΙΔΙΟΥ, ΣΑΚΙΔΙΑ ΧΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΑ. ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΕΝΤΕΡΑ	5,115,326	3,586,600	2,543,705	2,223,017
43	ΓΟΥΝΟΔΕΡΜΑΤΑ ΚΑΙ ΓΟΥΝΑΡΙΚΑ, ΤΕΧΝΗΤΑ ΓΟΥΝΟΔΕΡΜΑΤΑ	3,181,574	3,550,622	5,954,631	6,261,669
44	ΞΥΛΕΙΑ, ΞΥΛΟΚΑΡΒΟΥΝΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΞΥΛΟ	52,857,096	44,292,770	38,628,278	36,424,332
45	ΦΕΛΛΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΦΕΛΛΟ	966,048	817,040	803,545	599,025
46	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΣΠΑΡΤΟΠΛΕΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΑΛΑΘΟΠΟΙΙΑΣ	160,036	103,869	90,919	98,134
47	ΠΟΛΤΟΙ ΑΠΟ ΞΥΛΟ Ή ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ ΚΥΤΤΑΡΙΝΙΚΕΣ ΙΝΩΔΕΙΣ ΥΛΕΣ. ΧΑΡΤΙ Η ΧΑΡΤΟΝΙ ΓΙΑ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ (ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΚΟΜΜΑΤΑ)	458,412	2,012,514	767,023	334,148
48	ΧΑΡΤΙ ΚΑΙ ΧΑΡΤΟΝΙΑ. ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΚΥΤΤΑΡΙΝΗ, ΧΑΡΤΙ Η ΧΑΡΤΟΝΙ	92,533,549	79,054,434	68,945,059	63,805,304
49	ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΤΩΝ ΕΚΔΟΤΙΚΩΝ ΟΙΚΩΝ, ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ Ή ΑΛΛΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ ΠΟΥ ΑΣΧΟΛΟΥΝΤΑΙ ΜΕ ΤΙΣ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ. ΚΕΙΜΕΝΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ Ή ΔΑΚΤΥΛΟΓΡΑΦΗΜΕΝΑ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑ	9,327,413	9,871,322	6,377,017	7,085,107
50	ΜΕΤΑΞΙ	2,496,733	1,516,586	1,336,895	1,299,272
51	ΜΑΛΛΙ, ΤΡΙΧΕΣ ΕΚΛΕΚΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ Ή ΧΟΝΤΡΟΕΙΔΕΙΣ. ΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΟΝΤΡΟΤΡΙΧΕΣ	14,697,782	13,121,952	14,370,828	15,403,749
52	ΒΑΜΒΑΚΙ	122,011,011	124,997,757	108,243,384	103,549,466
53	ΑΛΛΕΣ ΦΥΤΙΚΕΣ ΥΦΑΝΤΙΚΕΣ ΙΝΕΣ, ΝΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΑΡΤΙ ΚΑΙ ΦΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΝΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΑΡΤΙ	7,357,861	9,127,697	7,433,506	5,284,290
54	ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ Ή ΤΕΧΝΗΤΕΣ ΙΝΕΣ, ΣΥΝΧΕΙΣ, ΣΥΝΧΕΙΣ ΛΟΥΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΑ ΜΟΡΦΕΣ, ΑΠΟ ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ Ή ΤΕΧΝΗΤΕΣ ΥΦΑΝΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ	45,516,449	47,233,684	41,065,411	38,976,511
55	ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ Ή ΤΕΧΝΗΤΕΣ ΙΝΕΣ, ΜΗ ΣΥΝΧΕΙΣ	59,031,777	56,830,626	55,698,648	52,990,291
56	ΒΑΤΕΣ, ΠΙΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΜΗ ΥΦΑΣΜΕΝΑ. ΝΗΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΑ, ΣΠΙΓΚΟΙ, ΣΧΟΙΝΙΑ ΚΑΙ ΧΟΝΤΡΑ ΣΧΟΙΝΙΑ. ΕΙΔΗ ΣΧΟΙΝΟΠΟΙΙΑΣ	9,010,887	8,853,754	8,017,558	7,352,740
57	ΤΑΠΗΤΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΔΑΠΕΔΟΥ ΑΠΟ ΥΦΑΝΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ	5,024,704	4,206,188	4,150,262	4,671,034

58	ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΑ, ΥΦΑΝΤΙΚΕΣ ΦΟΥΝΤΩΤΕΣ ΕΠΙΦΑΝΕΙΣ, ΔΑΝΤΕΛΕΣ, ΕΙΔΗ ΕΠΙΣΤΡΩΣΗΣ, ΕΙΔΗ ΤΑΙΝΙΟΠΛΕΚΤΙΚΗΣ, ΚΕΝΤΗΜΑΤΑ	13,894,994	14,252,033	12,910,379	11,848,632
59	ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΕΜΠΟΤΙΣΜΕΝΑ, ΕΠΙΧΡΙΣΜΕΝΑ, ΕΠΙΚΑΛΥΜΜΕΝΑ Ή ΜΕ ΑΠΑΝΩΤΕΣ ΣΤΡΩΣΕΙΣ, ΕΙΔΗ ΓΙΑ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΦΑΝΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ	12,426,706	10,011,289	7,419,548	5,288,804
60	ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΠΛΕΚΤΑ	28,305,746	24,833,853	21,707,655	17,542,486
61	ΕΝΔΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΝΔΥΜΑΤΟΣ, ΠΛΕΚΤΑ	20,137,047	17,613,665	13,592,523	19,126,383
62	ΕΝΔΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΝΔΥΜΑΤΟΣ, ΑΛΛΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΛΕΚΤΑ	35,287,441	33,895,554	29,025,027	33,021,339
63	ΑΛΛΑ ΕΤΟΙΜΑ ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΑ ΕΙΔΗ, ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ, ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΜΕΝΑ ΕΝΔΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΜΕΝΑ ΕΙΔΗ ΚΑΙ ΡΑΚΗ	6,108,544	4,348,801	3,276,627	2,943,519
64	ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ, ΓΚΕΤΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΟΓΑ ΕΙΔΗ, ΜΕΡΗ ΤΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΥΤΩΝ	26,426,529	21,665,845	17,301,797	14,643,517
65	ΚΑΛΥΜΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΣ ΚΑΙ ΜΕΡΗ ΑΥΤΩΝ	793,187	544,519	484,076	482,317
66	ΟΜΠΡΕΛΕΣ ΠΑ ΤΗ ΒΡΟΧΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΗΛΙΟ, ΡΑΒΔΟΙ (ΜΠΑΣΤΟΥΝΙΑ), ΡΑΒΔΟΙ-ΚΑΘΙΣΜΑΤΑ, ΜΑΣΤΙΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΙΔΟΥΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥΣ	809,734	418,615	436,133	393,527
67	ΦΤΕΡΑ ΚΑΙ ΠΟΥΠΟΥΛΑ ΚΑΤΕΡΓΑΣΜΕΝΑ ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΑΠΟ ΦΤΕΡΑ Η ΑΠΟ ΠΟΥΠΟΥΛΑ, ΤΕΧΝΗΤΑ ΑΝΘΗ, ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΡΙΧΕΣ ΚΕΦΑΛΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ	337,262	266,565	189,264	215,785
68	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΠΕΤΡΕΣ, ΓΥΦΟ, ΤΣΙΜΕΝΤΟ, ΑΜΙΑΝΤΟ, ΜΑΡΜΑΡΥΓΙΑ Η ΑΝΑΛΟΓΕΣ ΥΛΕΣ	13,323,083	12,377,346	12,063,900	9,848,679
69	ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΚΕΡΑΜΕΥΤΙΚΗΣ	32,028,841	26,950,308	25,983,860	20,904,532
70	ΓΥΑΛΙ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΓΥΑΛΙ	26,686,094	22,648,652	17,450,973	16,706,022
71	ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ ΦΥΣΙΚΑ Η ΑΠΟ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ, ΠΟΛΥΤΙΜΕΣ ΚΑΙ ΗΜΙΠΟΛΥΤΙΜΕΣ ΠΕΤΡΕΣ Η ΠΑΡΟΜΟΙΑ, ΠΟΛΥΤΙΜΑ ΜΕΤΑΛΛΑ, ΜΕΤΑΛΛΑ ΕΠΙΣΤΡΩΜΕΝΑ ΜΕ ΠΟΛΥΤΙΜΑ ΜΕΤΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΥΛΕΣ ΑΥΤΕΣ, ΑΠΟΜΙΜΗΣΕΙΣ ΚΟΣΜΗΜΑΤΩΝ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ	3,443,483	2,751,301	2,323,054	2,211,766
72	ΧΥΤΟΣΙΔΗΡΟΣ, ΣΙΔΗΡΟΣ ΚΑΙ ΧΑΛΥΒΑΣ	554,654,265	426,445,113	303,221,274	245,418,114
73	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΥΤΟΣΙΔΗΡΟ, ΣΙΔΗΡΟ Η ΧΑΛΥΒΑ	68,483,043	53,959,701	45,716,136	38,569,521
74	ΧΑΛΚΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΑΛΚΟ	22,945,457	16,719,709	16,421,511	15,705,746
75	ΝΙΚΕΛΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΝΙΚΕΛΙΟ	167,411	201,590	149,511	113,344
76	ΑΡΓΙΛΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΡΓΙΛΙΟ	40,624,254	40,156,413	31,959,242	21,226,117
77	ΜΟΛΥΒΔΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΜΟΛΥΒΔΟ	153,736	811,003	1,107,452	1,099,498
78	ΦΕΥΔΑΡΓΥΡΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΦΕΥΔΑΡΓΥΡΟ	7,902,044	19,250,415	14,356,464	4,640,299
79	ΚΑΣΣΙΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΚΑΣΣΙΤΕΡΟ	105,828	184,828	122,892	93,653
80	ΑΛΛΑ ΚΟΙΝΑ ΜΕΤΑΛΛΑ, ΚΕΡΑΜΟΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΕΣ ΣΥΝΘΕΣΕΙΣ, ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΥΛΕΣ ΑΥΤΕΣ	318,266	210,106	311,392	203,961
81	ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ, ΕΙΔΗ ΜΑΧΑΙΡΟΠΟΙΙΑΣ, ΚΟΥΤΑΛΙΑ ΚΑΙ ΠΙΡΟΥΝΙΑ, ΑΠΟ ΚΟΙΝΑ ΜΕΤΑΛΛΑ, ΜΕΡΗ ΤΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΥΤΩΝ, ΑΠΟ ΚΟΙΝΑ ΜΕΤΑΛΛΑ	9,590,697	8,030,621	6,917,485	5,825,284
82	ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΚΟΙΝΑ ΜΕΤΑΛΛΑ	20,614,499	17,640,714	14,798,970	12,499,263
83	ΠΥΡΗΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΤΗΡΕΣ, ΛΕΒΗΤΕΣ, ΜΗΧΑΝΕΣ, ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΙΣ, ΜΕΡΗ ΑΥΤΩΝ ΤΩΝ ΜΗΧΑΝΩΝ Η ΣΥΣΚΕΥΩΝ	349,661,797	286,100,078	219,652,661	182,664,755
84	ΜΗΧΑΝΕΣ, ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΚΑΙ ΥΛΙΚΑ ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥΣ, ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ Η ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΗΧΟΥ, ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ Η ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΗΧΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΘΛΕΘΡΑΣΗ ΚΑΙ ΜΕΡΗ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΣΚΕΥΩΝ ΑΥΤΩΝ	319,115,238	222,539,151	140,248,606	132,661,087
85	ΟΧΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΕΣ Η ΠΑΡΟΜΟΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥΣ, ΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΣΥΣΚΕΥΕΣ (ΣΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΟΙ ΗΛΕΚΤΡΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ) ΣΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΩΝ	3,615,701	1,566,726	1,400,216	1,403,378
86	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ ΟΧΗΜΑΤΑ, ΕΛΚΥΣΤΗΡΕΣ, ΠΟΔΗΛΑΤΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΟΧΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΧΕΡΣΑΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΤΑ ΜΕΡΗ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ	309,564,102	237,639,762	165,840,336	131,401,709
87					

88	ΑΕΡΟΠΛΟΙΑ Ή ΔΙΑΣΤΗΜΟΠΛΟΙΑ	6,395,565	546,753	20,673,261	8,480,661
89	ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΙΑ ΝΑΥΣΙΠΛΟΙΑ	1,087,654	540,247	356,641	240,092
90	ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΟΠΤΙΚΗΣ, ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ Ή ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑΣ, ΜΕΤΡΗΣΗΣ, ΕΛΕΓΧΟΥ Ή ΑΚΡΙΒΕΙΑΣ. ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΙΑΤΡΟΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗΣ. ΜΕΡΗ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΑΥΤΩΝ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ Ή ΣΥΣΚΕΥΩΝ	58,496,488	50,983,670	35,978,397	35,177,739
91	ΩΡΟΛΟΓΟΠΟΙΙΑ	1,532,399	1,121,947	894,328	731,899
92	ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ. ΜΕΡΗ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΑΥΤΩΝ	1,254,002	582,577	450,254	427,845
93	ΟΠΛΑ, ΠΥΡΟΜΑΧΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ	925,556	449,169	1,311,038	152,048
94	ΕΠΙΠΛΑ, ΕΠΙΠΛΑ ΙΑΤΡΟΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΑ. ΕΙΔΗ ΚΛΙΝΟΣΤΡΩΜΝΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΑ. ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΦΩΤΙΣΜΟΥ ΠΟΥ ΔΕΝ ΚΑΤΟΝΟΜΑΖΟΝΤΑ Ή ΔΕΝ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΑΛΛΟΥ. ΛΑΜΠΕΣ-ΡΕΚΛΑΜΕΣ, ΦΩΤΕΙΝΑ ΣΗΜΑΤΑ, ΦΩΤΕΙΝΕΣ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΑ ΕΙΔΗ. ΠΡΟΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	41,470,106	30,590,194	25,788,961	22,232,057
95	ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΕΝΗΛΙΚΕΣ, ΕΙΔΗ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗΣ Ή ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ. ΤΑ ΜΕΡΗ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ	13,234,977	10,663,758	7,042,978	7,338,690
96	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ	20,438,903	18,364,329	16,251,171	14,095,513
97	ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΤΕΧΝΗΣ, ΣΥΛΛΟΓΩΝ Ή ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ	125,136	132,498	61,530	43,247
98	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ	3,957,206	3,371,485	1,699,536	1,697,575
	ΣΥΝΟΛΟ	4,643,412,397	3,795,001,857	2,979,738,195	2,604,900,722

Πηγή: Κρατική Στατιστική Υπηρεσία πΓΔΜ

ΠΙΝΑΚΑΣ Π.4

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΠΓΔΜ (ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ)

ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΠΓΔΜ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ - ΔΙΨΗΦΙΑ		2008	2007	2006	2005
ΔΚ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΟΙΟΝΤΟΣ	EUR	EUR	EUR	EUR
01	ΖΩΑ ΖΩΝΤΑΝΑ	523,074	459,289	273,161	540,476
02	ΚΡΕΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΡΟΙΟΝΤΑ ΣΦΑΓΙΩΝ, ΒΡΩΣΙΜΑ	2,388,376	1,965,663	1,291,996	1,288,504
03	ΨΑΡΙΑ ΚΑΙ ΜΑΛΑΚΟΣΤΡΑΚΑ, ΜΑΛΑΚΙΑ ΚΑΙ ΆΛΛΑ ΑΣΠΟΝΔΥΛΑ ΥΔΡΟΒΙΑ	917,579	754,079	556,135	1,584,681
04	ΓΑΛΑ ΚΑΙ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΙΑΣ. ΑΥΓΑ ΠΤΗΝΩΝ. ΜΕΛΙ ΦΥΣΙΚΟ. ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΒΡΩΣΙΜΑ ΖΩΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ, ΠΟΥ ΔΕΝ ΚΑΤΟΝΟΜΑΖΟΝΤΑΙ ΟΥΤΕ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΆΛΛΟΥ	82,646	118,931	152,181	217,697
05	ΆΛΛΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΖΩΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ, ΠΟΥ ΔΕΝ ΑΤΟΝΟΜΑΖΟΝΤΑΙ ΟΥΤΕ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΆΛΛΟΥ	352,967	155,390	162,076	414,163
06	ΦΥΤΑ ΖΩΝΤΑΝΑ ΚΑΙ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΤΗΣ ΑΝΘΟΚΟΜΙΑΣ	306,687	160,457	132,416	180,637
07	ΛΑΧΑΝΙΚΑ, ΦΥΤΑ, ΡΙΖΕΣ ΚΑΙ ΚΟΝΔΥΛΟΙ, ΒΡΩΣΙΜΑ	566,894	372,852	371,999	497,087
08	ΚΑΡΠΟΙ ΚΑΙ ΦΡΟΥΤΑ ΒΡΩΣΙΜΑ, ΦΛΟΥΔΕΣ ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΩΝ Η ΠΕΠΟΝΙΩΝ	2,709,327	3,076,650	1,170,063	2,026,112
09	ΚΑΦΕΣ, ΤΣΑΙ, ΜΑΤΕ ΚΑΙ ΜΠΑΧΑΡΙΚΑ	39,861	31,011	88,200	58,203
10	ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ	716,774	1,739,336	10,395	884,966
11	ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΑΛΕΥΡΟΠΟΙΙΑΣ. ΒΥΝΗ. ΑΜΥΛΑ ΚΑΘΕ ΕΙΔΟΥΣ. ΙΝΟΥΛΙΝΗ. ΓΛΟΥΤΕΝΗ ΑΠΟ ΣΙΤΑΡΙ	498,533	699,113	454,478	602,431
12	ΣΠΕΡΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΑΡΠΟΙ ΕΛΑΙΩΔΕΙΣ. ΣΠΕΡΜΑΤΑ, ΣΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΚΑΡΠΟΙ. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΦΥΤΑ. ΑΧΥΡΑ ΚΑΙ ΧΟΡΤΟΝΟΜΕΣ	92,696	146,024	209,412	233,222
13	ΓΟΜΕΣ. ΡΗΤΙΝΕΣ ΚΑΙ ΆΛΛΟΙ ΧΥΜΟΙ ΚΑΙ ΕΚΧΥΛΙΣΜΑΤΑ ΦΥΤΙΚΑ	8,404	4,184	8,846	13,700
14	ΠΛΕΚΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ ΚΑΙ ΆΛΛΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΚΑΤΟΝΟΜΑΖΟΝΤΑΙ ΟΥΤΕ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΆΛΛΟΥ	35,027	3,386	2,978	2,207
15	ΛΙΠΗ ΚΑΙ ΛΑΔΙΑ ΖΩΙΚΑ Η ΦΥΤΙΚΑ. ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΑΣΗΣ ΑΥΤΩΝ. ΛΙΠΗ ΒΡΩΣΙΜΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΜΕΝΑ. ΚΕΡΙΑ ΖΩΙΚΗΣ Η ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	1,790,306	2,669,707	2,984,196	4,029,400
16	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΚΡΕΑΤΩΝ, ΨΑΡΙΩΝ Η ΜΑΛΑΚΟΣΤΡΑΚΩΝ, ΜΑΛΑΚΙΩΝ Η ΆΛΛΩΝ ΑΣΠΟΝΔΥΛΩΝ ΥΔΡΟΒΙΩΝ	1,614,593	647,109	1,626,506	333,877
17	ΖΑΧΑΡΑ ΚΑΙ ΖΑΧΑΡΩΔΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ	461,952	1,444,080	721,276	571,762
18	ΚΑΚΑΟ ΚΑΙ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΑΥΤΟΥ	322,930	242,007	229,481	384,674
19	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ, ΤΑ ΑΛΕΥΡΙΑ, ΤΑ ΑΜΥΛΑ ΚΑΘΕ ΕΙΔΟΥΣ Η ΤΟ ΓΑΛΑ. ΕΙΔΗ ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗΣ	1,691,825	1,725,959	1,481,900	1,380,498
20	ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ, ΚΑΡΠΩΝ ΚΑΙ ΦΡΟΥΤΩΝ Η ΆΛΛΩΝ ΜΕΡΩΝ ΦΥΤΩΝ	5,719,977	4,897,733	4,440,019	3,612,975
21	ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ	4,845,889	4,489,909	3,371,741	2,997,108
22	ΠΟΤΑ, ΑΛΚΟΟΛΟΥΧΑ ΥΓΡΑ ΚΑΙ ΕΙΔΗ	1,799,718	1,594,836	1,215,197	1,264,747
23	ΥΠΟΛΕΙΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΑ ΤΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ ΕΙΔΩΝ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ. ΤΡΟΦΕΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΕΝΕΣ ΓΙΑ ΖΩΑ	5,334,434	4,856,058	4,259,764	4,856,274
24	ΚΑΠΝΑ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΤΑ ΚΑΠΝΟΥ	1,144,427	530,829	849,437	1,176,179
25	ΑΛΑΤΙ, ΘΕΙΟ, ΓΑΙΕΣ ΚΑΙ ΠΕΤΡΕΣ, ΓΥΦΟΣ, ΑΣΒΕΣΤΗΣ ΚΑΙ ΤΣΙΜΕΝΤΑ	3,324,141	3,144,244	2,593,917	2,284,523
26	ΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΑ, ΣΚΟΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΤΕΦΡΕΣ	24,869	11,464	1,558,061	13,145
27	ΟΡΥΚΤΑ ΚΑΥΣΙΜΑ, ΟΡΥΚΤΑ ΛΑΔΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΑΞΗΣ ΑΥΤΩΝ. ΑΣΦΑΛΤΩΔΕΙΣ ΥΛΕΣ. ΚΕΡΙΑ ΟΡΥΚΤΑ	40,497,964	27,314,753	31,752,739	31,296,098
28	ΑΝΟΡΓΑΝΑ ΧΗΜΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ. ΕΝΩΣΕΙΣ ΑΝΟΡΓΑΝΕΣ Η ΟΡΓΑΝΙΚΕΣ ΤΩΝ ΠΟΛΥΤΙΜΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ, ΤΩΝ ΡΑΔΙΟΕΝΕΡΓΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ, ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ ΤΩΝ ΣΠΑΝΙΩΝ ΓΑΙΩΝ Η ΤΩΝ ΙΣΟΤΟΠΩΝ	1,110,930	1,148,066	1,022,445	1,741,974
29	ΟΡΓΑΝΙΚΑ ΧΗΜΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	10,304,638	9,792,414	2,330,467	1,006,448

		800,036	677,369	482,695	229,844
30	ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ				
31	ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ	7,265,287	7,394,221	4,034,671	2,432,112
32	ΔΕΦΙΚΑ ΚΑΙ ΒΑΦΙΚΑ ΕΚΧΥΛΙΣΜΑΤΑ. ΤΑΝΝΙΝΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΡΑΓΩΓΑ ΤΟΥΣ. ΧΡΩΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΧΡΩΣΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ, ΧΡΩΜΑΤΑ ΕΠΙΧΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΒΕΡΝΙΚΙΑ. ΜΑΣΤΙΧΕΣ (ΣΤΟΚΟΙ). ΜΕΛΑΝΙΑ	4,673,756	4,429,218	3,337,669	3,157,920
33	ΑΙΘΕΡΙΑ ΕΛΑΙΑ ΚΑΙ ΡΗΤΙΝΟΕΙΔΗ. ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΑΡΩΜΑΤΟΠΟΙΙΑΣ Ή ΚΑΛΩΔΙΣΜΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΕΝΑ ΚΑΙ ΚΑΛΥΝΤΙΚΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ	1,796,661	1,613,750	1,256,000	1,256,182
34	ΣΑΠΟΥΝΙΑ, ΟΡΓΑΝΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ, ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΠΛΥΣΙΜΟ (ΑΛΙΣΙΒΕΣ), ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΑΤΑ ΛΙΠΑΝΤΙΚΑ, ΚΕΡΙΑ ΤΕΧΝΗΤΑ, ΚΕΡΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΜΕΝΑ, ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ, ΚΕΡΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΑ ΕΙΔΗ, ΠΑΣΤΕΣ ΓΙΑ ΠΡΟΠΛΑΣΜΑΤΑ, "ΚΕΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΔΟΝΤΟΤΕΧΝΙΚΗ" ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΔΟΝΤΟΤΕΧΝΙΚΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΓΥΦΟ	2,539,473	2,290,654	1,883,055	1,738,211
35	ΛΕΥΚΩΜΑΤΩΔΕΙΣ ΥΛΕΣ, ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΡΟΠΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΑΜΥΛΑ ΚΑΘΕ ΕΙΔΟΥΣ, ΚΟΛΛΕΣ, ΕΝΖΥΜΑ	600,605	673,989	815,244	740,354
36	ΠΥΡΙΤΙΔΕΣ ΚΑΙ ΕΚΡΗΚΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ. ΕΙΔΗ ΠΥΡΟΤΕΧΝΙΑΣ. ΣΠΙΡΤΑ, ΠΥΡΟΦΟΡΙΚΑ ΚΡΑΜΑΤΑ. ΕΥΦΛΕΚΤΕΣ ΥΛΕΣ	88	328	101,709	70
37	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ Ή ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	23,857	51,744	11,498	31,448
38	ΔΙΑΦΟΡΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΤΩΝ ΧΗΜΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ	1,602,215	1,318,135	1,026,264	944,628
39	ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΥΛΕΣ	15,946,157	15,323,261	15,490,414	13,652,879
40	ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ	1,236,386	1,203,281	792,000	712,224
41	ΔΕΡΜΑΤΑ (ΑΛΛΑ ΑΠΟ ΤΑ ΓΟΥΝΟΔΕΡΜΑΤΑ)	265,691	479,682	594,550	258,331
42	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΔΕΡΜΑ. ΕΙΔΗ ΞΕΛΟΠΟΙΑΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΟΛΑ ΤΑ ΖΩΑ. ΕΙΔΗ ΤΑΞΙΔΙΟΥ, ΣΑΚΙΔΙΑ ΧΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΑ. ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΕΝΤΕΡΑ	148,451	125,374	129,147	94,133
43	ΓΟΥΝΟΔΕΡΜΑΤΑ ΚΑΙ ΓΟΥΝΑΡΙΚΑ. ΤΕΧΝΗΤΑ ΓΟΥΝΟΔΕΡΜΑΤΑ	1,881,939	2,210,789	2,014,982	1,453,489
44	ΞΥΛΕΙΑ, ΞΥΛΟΚΑΡΒΟΥΝΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΞΥΛΟ	4,458,515	3,799,635	2,911,916	3,239,240
45	ΦΕΛΛΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΦΕΛΛΟ	63,546	79,677	70,009	64,712
46	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΣΠΑΡΤΟΠΛΕΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΑΛΑΘΟΠΟΙΙΑΣ	13,720	11,788	10,276	6,306
47	ΠΟΛΤΟΙ ΑΠΟ ΞΥΛΟ Ή ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ ΚΥΤΤΑΡΙΝΙΚΕΣ ΙΝΩΔΕΙΣ ΥΛΕΣ. ΧΑΡΤΙ Ή ΧΑΡΤΟΝΙ ΓΙΑ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ (ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΚΟΜΜΑΤΑ)	56,309	63,601	45,660	36,636
48	ΧΑΡΤΙ ΚΑΙ ΧΑΡΤΟΝΙΑ. ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΚΥΤΤΑΡΙΝΗ, ΧΑΡΤΙ Ή ΧΑΡΤΟΝΙ	10,238,340	8,785,441	7,759,606	7,488,255
49	ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΤΩΝ ΕΚΔΟΤΙΚΩΝ ΟΙΚΩΝ, ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ Η ΑΛΛΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ ΠΟΥ ΑΣΧΟΛΟΥΝΤΑΙ ΜΕ ΤΙΣ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ. ΚΕΙΜΕΝΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ Η ΔΑΚΤΥΛΟΓΡΑΦΗΜΕΝΑ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑ	398,545	346,968	182,392	178,340
50	ΜΕΤΑΞΙ	61,652	29,822	68,634	172,439
51	ΜΑΛΛΙ. ΤΡΙΧΕΣ ΕΚΛΕΚΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ Ή ΧΟΝΤΡΟΕΙΔΕΙΣ. ΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΟΝΤΡΟΤΡΙΧΕΣ	355,125	845,830	636,752	459,122
52	ΒΑΜΒΑΚΙ	15,570,878	16,555,303	19,754,883	21,807,389
53	ΑΛΛΕΣ ΦΥΤΙΚΕΣ ΥΦΑΝΤΙΚΕΣ ΙΝΕΣ. ΝΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΑΡΤΙ ΚΑΙ ΦΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΝΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΑΡΤΙ	675,536	1,012,825	1,180,727	733,683
54	ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ Ή ΤΕΧΝΗΤΕΣ ΙΝΕΣ, ΣΥΝΧΕΙΣ, ΣΥΝΧΕΙΣ ΛΟΥΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΑ ΜΟΡΦΕΣ, ΑΠΟ ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ Ή ΤΕΧΝΗΤΕΣ ΥΦΑΝΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ	4,411,956	3,997,105	3,458,128	2,140,646
55	ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ Ή ΤΕΧΝΗΤΕΣ ΙΝΕΣ, ΜΗ ΣΥΝΧΕΙΣ	3,269,558	2,712,989	1,921,156	2,746,172
56	ΒΑΤΕΣ, ΠΙΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΜΗ ΥΦΑΣΜΕΝΑ. ΝΗΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΑ ΣΠΑΓΚΟΙ, ΣΧΟΙΝΙΑ ΚΑΙ ΧΟΝΤΡΑ ΣΧΟΙΝΙΑ. ΕΙΔΗ ΣΧΟΙΝΟΠΟΙΙΑΣ	1,005,358	1,080,697	1,074,020	967,683
57	ΤΑΠΗΤΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΔΑΠΕΔΟΥ ΑΠΟ ΥΦΑΝΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ	73,962	58,913	29,074	62,391
58	ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΑ. ΥΦΑΝΤΙΚΕΣ ΦΟΥΝΤΩΤΕΣ ΕΠΙΦΑΝΕΙΕΣ. ΔΑΝΤΕΛΕΣ. ΕΙΔΗ ΕΠΙΣΤΡΩΣΗΣ. ΕΙΔΗ ΤΑΙΝΙΟΠΛΕΚΤΙΚΗΣ. ΚΕΝΤΗΜΑΤΑ	2,604,828	2,487,661	2,118,849	2,946,969

59	ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΕΜΠΟΤΙΣΜΕΝΑ, ΕΠΙΧΡΙΣΜΕΝΑ, ΕΠΙΚΑΛΥΜΜΕΝΑ Η ΜΕ ΑΠΑΝΩΤΕΣ ΣΤΡΩΣΕΙΣ, ΕΙΔΗ ΓΙΑ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΦΑΝΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ	240,352	324,338	182,592	215,839
60	ΥΦΑΣΜΑΤΑ ΠΛΕΚΤΑ	8,294,449	7,237,001	5,471,157	2,761,952
61	ΕΝΔΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΝΔΥΜΑΤΟΣ, ΠΛΕΚΤΑ	7,767,913	7,990,362	6,337,030	12,072,005
62	ΕΝΔΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΝΔΥΜΑΤΟΣ, ΑΛΛΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΛΕΚΤΑ	10,943,220	15,764,993	15,932,244	19,804,510
63	ΑΛΛΑ ΕΤΟΙΜΑ ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΑ ΕΙΔΗ, ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΙ, ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΜΕΝΑ ΕΝΔΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΜΕΝΑ ΕΙΔΗ ΚΑΙ ΡΑΚΗ	265,948	427,193	317,684	451,282
64	ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ, ΓΚΕΤΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΟΓΑ ΕΙΔΗ, ΜΕΡΗ ΤΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΥΤΩΝ	237,768	356,282	287,303	180,200
65	ΚΑΛΥΜΜΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΣ ΚΑΙ ΜΕΡΗ ΑΥΤΩΝ	96,620	65,310	34,358	74,528
66	ΟΜΠΡΕΛΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΒΡΟΧΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΗΛΙΟ, ΡΑΒΔΟΙ (ΜΠΑΣΤΟΥΝΙΑ), ΡΑΒΔΟΙ-ΚΑΘΙΣΜΑΤΑ, ΜΑΣΤΙΓΑ ΚΑΘΕ ΕΙΔΟΥΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥΣ	14,624	17,421	3,695	656
67	ΦΤΕΡΑ ΚΑΙ ΠΟΥΠΟΥΛΑ ΚΑΤΕΡΓΑΣΜΕΝΑ ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΑΠΟ ΦΤΕΡΑ Η ΑΠΟ ΠΟΥΠΟΥΛΑ, ΤΕΧΝΗΤΑ ΑΝΘΗ, ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΡΙΧΕΣ ΚΕΦΑΛΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ	30,755	50,374	47,128	44,525
68	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΠΕΤΡΕΣ, ΓΥΦΟ, ΤΣΙΜΕΝΤΟ, ΑΜΙΑΝΤΟ, ΜΑΡΜΑΡΥΓΙΑ Η ΑΝΑΛΟΓΕΣ ΥΛΕΣ	1,331,699	1,024,105	1,099,559	958,517
69	ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΚΕΡΑΜΕΥΤΙΚΗΣ	1,319,657	1,290,800	1,148,020	1,281,106
70	ΓΥΑΛΙ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΓΥΑΛΙ	1,202,656	1,475,320	1,464,235	780,696
71	ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ ΦΥΣΙΚΑ Η ΑΠΟ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ, ΠΟΛΥΤΙΜΕΣ ΚΑΙ ΗΜΙΠΟΛΥΤΙΜΕΣ ΠΕΤΡΕΣ Η ΠΑΡΟΜΟΙΑ, ΠΟΛΥΤΙΜΑ ΜΕΤΑΛΛΑ, ΜΕΤΑΛΛΑ ΕΠΙΣΤΡΩΜΕΝΑ ΜΕ ΠΟΛΥΤΙΜΑ ΜΕΤΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΥΛΕΣ ΑΥΤΕΣ, ΑΠΟΜΙΜΗΣΕΙΣ ΚΟΣΜΗΜΑΤΩΝ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ	209,468	115,788	106,319	61,901
72	ΧΥΤΟΣΙΔΗΡΟΣ, ΣΙΔΗΡΟΣ ΚΑΙ ΧΑΛΥΒΑΣ	84,545,970	56,983,111	20,034,072	22,010,059
73	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΥΤΟΣΙΔΗΡΟ, ΣΙΔΗΡΟ Η ΧΑΛΥΒΑ	8,044,362	5,917,525	6,215,931	4,735,647
74	ΧΑΛΚΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΧΑΛΚΟ	3,753,888	3,194,190	5,810,295	8,820,851
75	ΝΙΚΕΛΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΝΙΚΕΛΙΟ	4,080	4,069	2,490	4,108
76	ΑΡΓΙΛΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΡΓΙΛΙΟ	9,815,911	10,644,055	8,839,633	5,583,211
77	ΜΟΛΥΒΔΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΜΟΛΥΒΔΟ	30,159	2,671	22,539	4
78	ΨΕΥΔΑΡΓΥΡΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΨΕΥΔΑΡΓΥΡΟ	1,966	1,841	511	9,837
79	ΚΑΣΣΙΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΚΑΣΣΙΤΕΡΟ	7,282	16,605	11,542	17,090
80	ΑΛΛΑ ΚΟΙΝΑ ΜΕΤΑΛΛΑ, ΚΕΡΑΜΟΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΕΣ ΣΥΝΘΕΣΕΙΣ, ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΥΛΕΣ ΑΥΤΕΣ	4,105	0	2,414	45,254
81	ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ, ΕΙΔΗ ΜΑΧΑΙΡΟΠΟΙΙΑΣ, ΚΟΥΤΑΛΙΑ ΚΑΙ ΠΙΡΟΥΝΙΑ, ΑΠΟ ΚΟΙΝΑ ΜΕΤΑΛΛΑ, ΜΕΡΗ ΤΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΥΤΩΝ, ΑΠΟ ΚΟΙΝΑ ΜΕΤΑΛΛΑ	707,190	699,169	527,078	438,315
82	ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΚΟΙΝΑ ΜΕΤΑΛΛΑ	3,878,416	4,089,034	3,075,265	1,863,449
83	ΠΥΡΗΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΤΗΡΕΣ, ΛΕΒΗΤΕΣ, ΜΗΧΑΝΕΣ, ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΕΠΙΝΟΗΣΕΙΣ, ΜΕΡΗ ΑΥΤΩΝ ΤΩΝ ΜΗΧΑΝΩΝ Η ΣΥΣΚΕΥΩΝ	14,139,305	14,323,353	14,369,848	11,265,463
84	ΜΗΧΑΝΕΣ, ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΚΑΙ ΥΛΙΚΑ ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥΣ, ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ Η ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΗΧΟΥ, ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ Η ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΗΧΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΜΕΡΗ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΣΚΕΥΩΝ ΑΥΤΩΝ	6,051,017	7,796,892	7,310,534	6,899,204
85	ΟΧΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΕΣ Η ΠΑΡΟΜΟΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥΣ, ΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΣΥΣΚΕΥΕΣ (ΣΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΟΙ ΗΛΕΚΤΡΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ) ΣΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΩΝ	19,341	11,800		
86	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ ΟΧΗΜΑΤΑ, ΕΛΚΥΣΤΗΡΕΣ, ΠΟΔΗΛΑΤΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΟΧΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΧΕΡΣΑΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΤΑ ΜΕΡΗ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ	1,981,535	1,704,882	930,087	714,707
87	ΑΕΡΟΠΛΟΙΑ Η ΔΙΑΣΤΗΜΟΠΛΟΙΑ	0	60		
88					

89	ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΚΑΙ ΠΟΤΑΜΙΑ ΝΑΥΣΙΠΛΟΙΑ	22,299	5,870	2,713	17,020
90	ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΟΠΤΙΚΗΣ, ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ Ή ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑΣ, ΜΕΤΡΗΣΗΣ, ΕΛΕΓΧΟΥ Ή ΑΚΡΙΒΕΙΑΣ. ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΙΑΤΡΟΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗΣ. ΜΕΡΗ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΑΥΤΩΝ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ Ή ΣΥΣΚΕΥΩΝ	5,875,742	1,929,808	852,800	826,893
91	ΩΡΟΛΟΓΟΠΟΙΙΑ	21,272	36,912	24,559	23,953
92	ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ. ΜΕΡΗ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΑΥΤΩΝ	495	0	10	241
93	ΟΠΛΑ, ΠΥΡΟΜΑΧΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ	0	1,508	23,833	
94	ΕΠΙΠΛΑ, ΕΠΙΠΛΑ ΙΑΤΡΟΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΑ. ΕΙΔΗ ΚΛΙΝΟΣΤΡΩΜΝΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΑ. ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΦΩΤΙΣΜΟΥ ΠΟΥ ΔΕΝ ΚΑΤΟΝΟΜΑΖΟΝΤΑΙ Ή ΔΕΝ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΑΛΛΟΥ. ΛΑΜΠΕΣ-ΡΕΚΛΑΜΕΣ, ΦΩΤΕΙΝΑ ΣΗΜΑΤΑ, ΦΩΤΕΙΝΕΣ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΑ ΕΙΔΗ. ΠΡΟΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	1,743,035	2,093,444	2,765,178	1,225,621
95	ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΕΝΗΛΙΚΕΣ, ΕΙΔΗ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗΣ Ή ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ. ΤΑ ΜΕΡΗ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ	132,647	180,100	211,641	268,169
96	ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ	1,721,921	1,535,739	1,467,413	1,093,136
97	ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΤΕΧΝΗΣ. ΣΥΛΛΟΓΩΝ Ή ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ	94	1,961	2,484	6,736
98	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ	398,436	319,415	150,066	113,351
	ΣΥΝΟΛΟ	346,112,462	301,488,879	243,597,722	239,935,618

Πηγή: Κρατική Στατιστική Υπηρεσία πΓΔΜ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Βαληνάκης Γιάννης, «Με όραμα και πρόγραμμα: Εξωτερική πολιτική για μια Ελλάδα με αυτοπεποίθηση», εκδόσεις Παρατηρητής, ΕΛΙΑΜΕΠ (Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής), Θεσσαλονίκη, 1997
- Βαληνάκης Γ., Τριανταφύλλου Δ., (επιμ.), "Έπετηρίδα αμυντικής και εξωτερικής πολιτικής: Η Ελλάδα και ο κόσμος 1997 - 1998", ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδόσεις Παρατηρητής, Αθήνα, 1998
- Βαλντέν Σωτήρης, «Μακεδονικό και Βαλκάνια (1991 - 1994): Η αδιέξοδη πορεία της ελληνικής πολιτικής» εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα, 1994
- Close David "Ελλάδα 1945 - 2000: Πολιτική, κοινωνία, οικονομία", εκδόσεις Θύραθεν, Θεσσαλονίκη, 2006
- Δουδούμη Γ.Ε., «Βαλκανικές εξελίξεις II», εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα - Ιωάννινα, 1996
- Καραφωτάκη Ε. "Το εμπόριο και τα δίκτυα διανομής και διάθεσης προϊόντων στην Π.Γ.Δ.Μ. και στη Βουλγαρία", εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα, 2001
- Καργάκος Σαράντος, «Από το μακεδονικό ζήτημα στην εμπλοκή των Σκοπίων», εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα
- Καφετζή Π., «Ελλάδα: τα σύνορα μίας ταυτότητας σε κρίση», στο συλλογικό έργο «Μακεδονία και Βαλκάνια: Ξενοφοβία και ανάπτυξη», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, Μάιος 1998
- Κοππά Μαριλένα, "Μία εύθραυστη δημοκρατία: Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον". Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1994
- Κουλουμπής Θεόδωρος, «Διεθνείς Σχέσεις, Εξουσία και Δικαιοσύνη», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1995

- Κωφός Ε., Βλασιδής Β. (επιμ.), «Αθήνα - Σκόπια: Η επτάχρονη συμβίωση (1995 – 2002)», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2003
- Μολυβιάτης Π. "Κόσοβο: Ξανά στο προσκήνιο. Η άποψη της Αθήνας", Washington Times, 25 Μαρτίου 2005.
- Μπακογιάννη Ντόρα, "Η στρατηγική της Νέας Δημοκρατίας για την εξωτερική πολιτική & την άμυνα", περιοδικό Foreign Policy (ελληνική έκδοση), τεύχος 1, Μάρτιος 2002
- Ντόκος Θάνος, Πιερρός Φίλιππος: "Τα Βαλκάνια μετά τον πόλεμο του Κοσσυφοπεδίου", ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδόσεις Σιδέρης, Οκτώβριος 2000
- Παναγιωτοπούλου Ρ., "Η κατασκευή εθνοκεντρικών στερεοτύπων από τον τύπο: το παράδειγμα του μακεδονικού ζητήματος", Επιθεώρηση Κοινωνικής Έρευνας, 1996, σελ. 90.
- Παπακωνσταντίνου Ι, Μπουσουλέγκα Α, «Οι εμπορικές σχέσεις Ελλάδας – Π.Γ.Δ.Μ.» διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση : <http://www.idec.gr/iier/new/papakon-bousoul.htm>
- Ροζάκης Χρήστος, «Πολιτικές και Νομικές της Μεταβατικής Συμφωνίας της Νέας Υόρκης», εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα, 1996
- Σφέτα Σπ., "Ο σλαβομακεδονικός εθνικισμός" στο "Βαλκάνια: Η γέννηση των εθνών" περιοδικό Ιστορικά, Ελευθεροτυπία, 4 Ιουλίου 2002
- Σωτηρίου Στέφανος, «Το μακεδονικό ζήτημα: Οι ισχυρισμοί των Σκοπίων που πείθουν τη Διεθνή Κοινότητα», εκδόσεις Πελασγός, Αθήνα, 2005
- Ταμβίσκου Φ., «ΠΓΔΜ - Οικονομία: ΠΓΔΜ – Ελλάδα», στο «Βαλκάνια, Ανατολική Ευρώπη: Ανάλυση των πολιτικών, οικονομικών και επιχειρηματικών εξελίξεων» εξαμηνιαία έκθεση, ΕΚΕΜ, Νο 13, Ιούνιος 1999, σελ. 54 - 55.
- Τζιαμπήρης Α., «Διεθνείς Σχέσεις και Μακεδονικό Ζήτημα», Εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ, 2003
- Τζιώτης Δημήτρης, «Μακεδονία: Πολιτικές ευθύνες, δυσοίωνα χρησμοί», εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα, 1994
- Τσαρδανίδης Χ., «Οι οικονομικές σχέσεις Ελλάδας - Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας'», Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα, 1996

- Τσινισιζέλης Μιχάλης Ι., "Quo Vadis Europa?", (Αθήνα 2001), Εκδόσεις: Συμυριωτάκη Μαρία, Σειρά: Σύγχρονες Ακαδημαϊκές και Επιστημονικές Εκδόσεις

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- *Bitzenis Aristidis, Marangos John and Nuskova Valentina*, "Motives for foreign direct investment in the manufacturing sector in FYR-Macedonia", *Post-Communist Economies*, 19:4
- Crescenzi, Marc J.C., "Economic Exit, Interdependence, and Conflict", *The Journal of Politics*, Vol.65, No.3 (August 2003)
- Close David, «Ελλάδα 1945 - 2000: Πολιτική, κοινωνία, οικονομία», εκδόσεις Θύραθεν, Θεσσαλονίκη, 2006, σελ 406.
- Floudas Andreas, "A name for a conflict or a conflict for a name? An analysis of Greece's dispute with FYROM", *Journal of Political and Military Sociology*, Winter 1996
- Kim Julie, "Macedonia (FYROM): Post-Conflict Situation and U.S. Policy", *Congressional Research Service, CRS Report for Congress*, June 17, 2005, pg.3. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:
<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32172.pdf>
- Keohane, R.O. & Nye, J.S., jr, "Power and Interdependence", *World Politics in Transition*, Boston, Little Brown, 1977
- Kofos Evangelos, "National Heritage and National Identity in Nineteenth - and Twentieth Century Macedonia", in Blinkhorn Martin, Veremis Thanos (ed.), "Modern Greece: Nationalism & Nationality", ELIAMEP, Athens, 1990
- Kyrou Alexandros, "Castle - building in the Balkans: American aspirations in Southeastern Europe since the dissolution of Yugoslavia", *Journal of Political and Military Sociology*, volume 24, no.2, winter 1996

- Lesser Ian, Larrabee Stephen, Zanini Michele, Vlachos Katia, "Greece's New Geopolitics", RAND, Santa Monica, CA , 2001
- Liotta P, Simons Anna, "Thicker than Water? Kin, Religion, and Conflict in the Balkans", Parameters, Winter 1998
- Mansfield, Edward D., Brian M. Pollins, "The Study of Interdependence and Conflict", Journal of Conflict Resolution, Vol. 45 No. 6 (December 2001)
- ONeal John R., Bruce Russett, "Causes of Peace: Democracy, Interdependence, and International Organizations, 1885-1992", Paper presented at the 2001 Annual Meeting of the American Political Science Association, San Francisco, CA(San Francisco 2001), pp.1
- Papavizas George, "Claiming Macedonia", McFarland & Company Inc., Jefferson, North Carolina and London, 2006
- Rakipi Albert, "The weak states & the role of international institutions" NATO Defense College, December 2002.
- Triantaphyllou Dimitris, "The Albanian Factor", ELIAMEP (Hellenic Foundation for European and Foreign Policy), Athens,2000
- Veremis Thanos, "Action without foresight: Western involvement in Yugoslavia", ELIAMEP YALCO, Athens, 2002
- Yannis Alexandros, "Kosovo under International Administration: An Unfinished Conflict", ELIAMEP - PSIS, Athens 2001
- Zahariadis Nikolaos, "Recent developments in FYROM", Quattrum, Department of Government University of Alabama at Birmingham, 4 November 2006.

Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

<http://politicsgr.com/forum/showthread.php?t=584>

ΑΡΘΡΑ & ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

- "Ετήσια έκθεση 2008 για την οικονομία της ΠΓΔΜ και τις διμερείς οικονομικές σχέσεις με την Ελλάδα", Ελληνική Δημοκρατία, Γραφείο Συνδέσμου Σκόπια-Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών υποθέσεων (Ιούνιος 2009)
- «Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας & Ελλάδα: Το ζήτημα του ονόματος», Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών.
- Οικονομική κατάσταση, διεθνείς σχέσεις, οργανωμένο έγκλημα, πολιτικό τοπίο, ανθρώπινα δικαιώματα, πρόσφυγες" Παρατηρητήριο Βαλκανίων, ΙΣΤΑΜΕ, Αθήνα 2000
- Συμφωνία-πλαίσιο για το μέλλον της ΠΓΔΜ:
<http://www.sinf.gov.mk/PressRoomEN/2001/07/n0815.htm>.
- "Τα κατά Νίμιτς 13 σημεία ενός πιθανού ψηφίσματος του Συμβουλίου Ασφαλείας" εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 13 Απριλίου 2005
- «Ελλάδα - Βαλκανικές χώρες: Εξέλιξη των οικονομικών και εμπορικών σχέσεων», Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Γενική Γραμματεία Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων. Διεύθυνση σχέσεων με τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και τις βαλκανικές χώρες. Αθήνα, Μάρτιος 2000, σελ. 115.
- Στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της ΠΓΔΜ (Republic of Macedonia State Statistical Office, www.stat.gov.mk)
- Στοιχεία από την Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας του 2002, που είναι αναρτημένη στην Ιστοσελίδα του Συνδέσμου Ελλήνων Βιομηχάνων. (www.fgi.org.gr/Uploads/pdf/Egse.pdf)
- "Ετήσια έκθεση 2008 για την οικονομία της ΠΓΔΜ και τις διμερείς οικονομικές σχέσεις με την Ελλάδα", Ελληνική Δημοκρατία, Γραφείο Συνδέσμου Σκόπια-Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών υποθέσεων (Ιούνιος 2009)
- "Οικονομικές σχέσεις Ελλάδας – ΠΓΔΜ." Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών - Διεύθυνση Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

- Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας: Πολιτικές εξελίξεις", Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

http://old.mfa.gr/greek/foreign_policy/europe_southeastern/balkans/fyrom.html

- Επεξεργασία Στοιχείων της ΕΣΥΕ
- Στοιχεία Τραπεζής της Ελλάδος
- "The Macedonian Question: Reform or Rebellion" International Crisis Group (ICG), 5 April 2001
- "International Crisis Group", «Macedonia's Name: Why the Dispute Matters and How to Resolve it», 10 December 2001.
- "Macedonia's military: Threatbare fighting machine". Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:
<http://edition.cnn.com/SPECIALS/2001/macedonia/>
- The Vienna Institute for International Economic Studies στο: "Spotlight on south-eastern Europe", UK, European Bank for Reconstruction and Development, 2004, pg. 34

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- www.flash.gr
- www.enet.gr
- www.vima.gr
- www.vima.gr
- www.naftemporiki.gr
- www.agora.mfa.gr
- <http://www.gribo.gr/> (Παρατηρητήριο Διεθνοποίησης Ελληνικών Επιχειρήσεων στην ΠΓΔΜ)
- <http://www.balkans.com/>